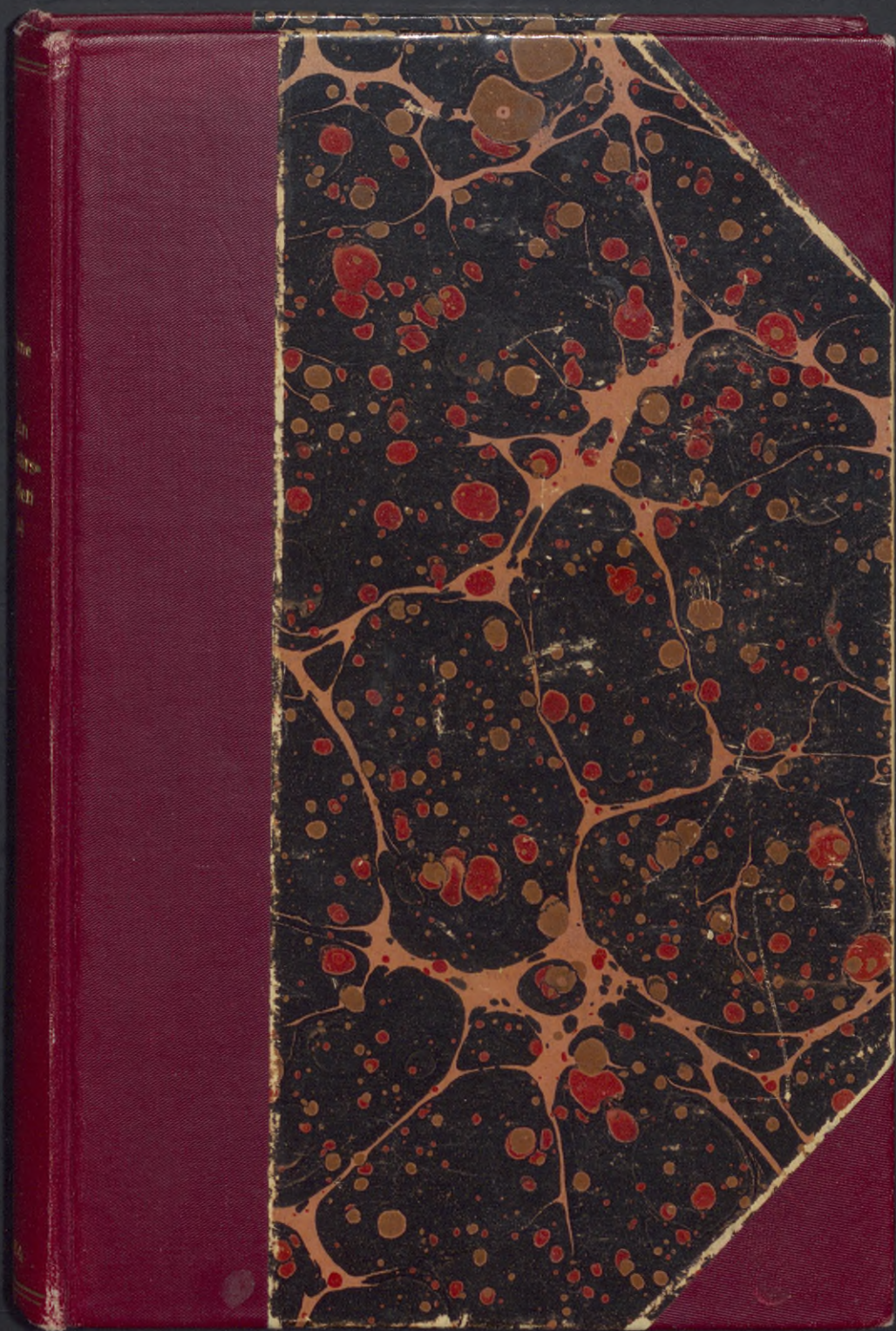
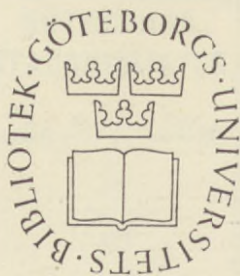

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

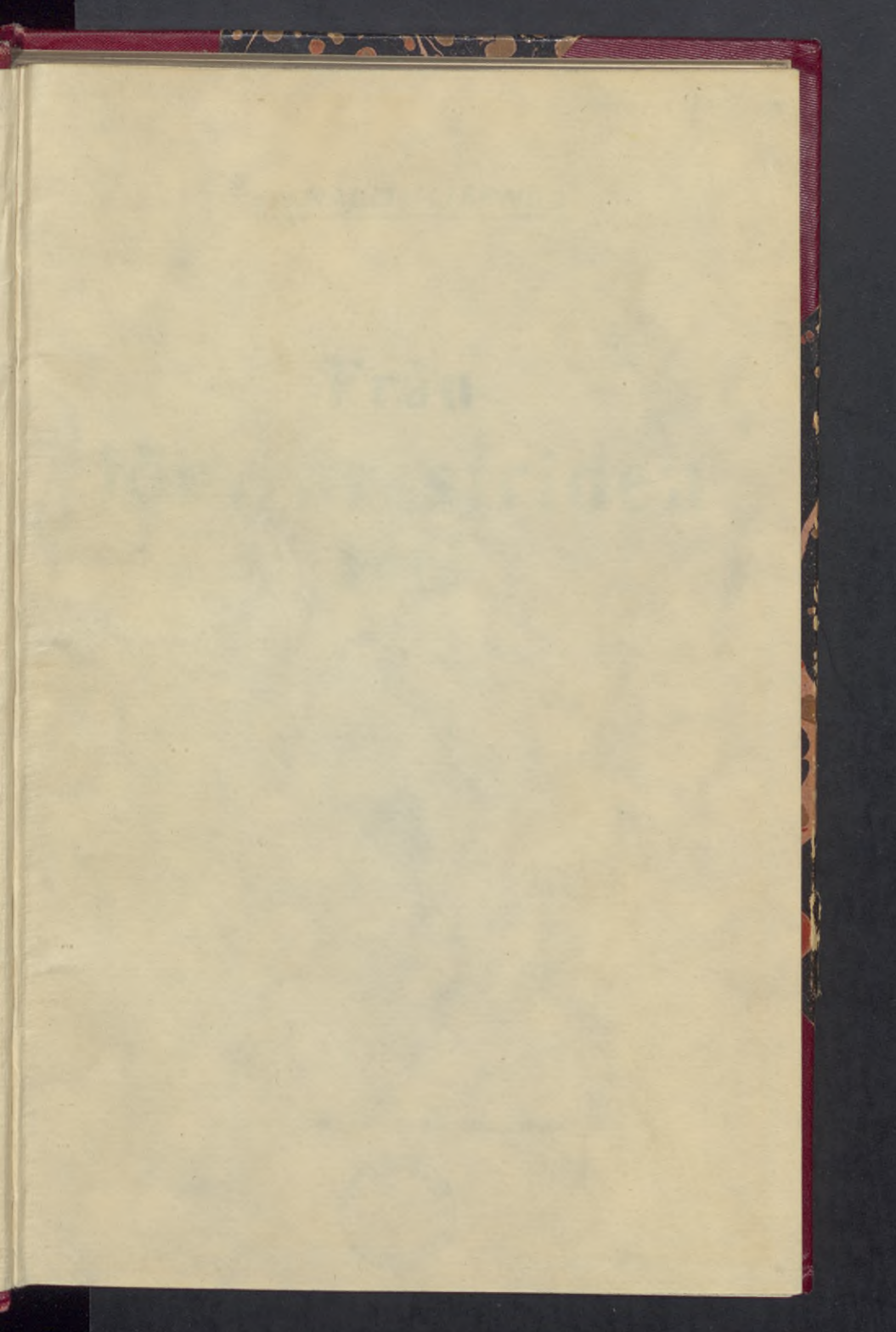
Allmänna Sektionen

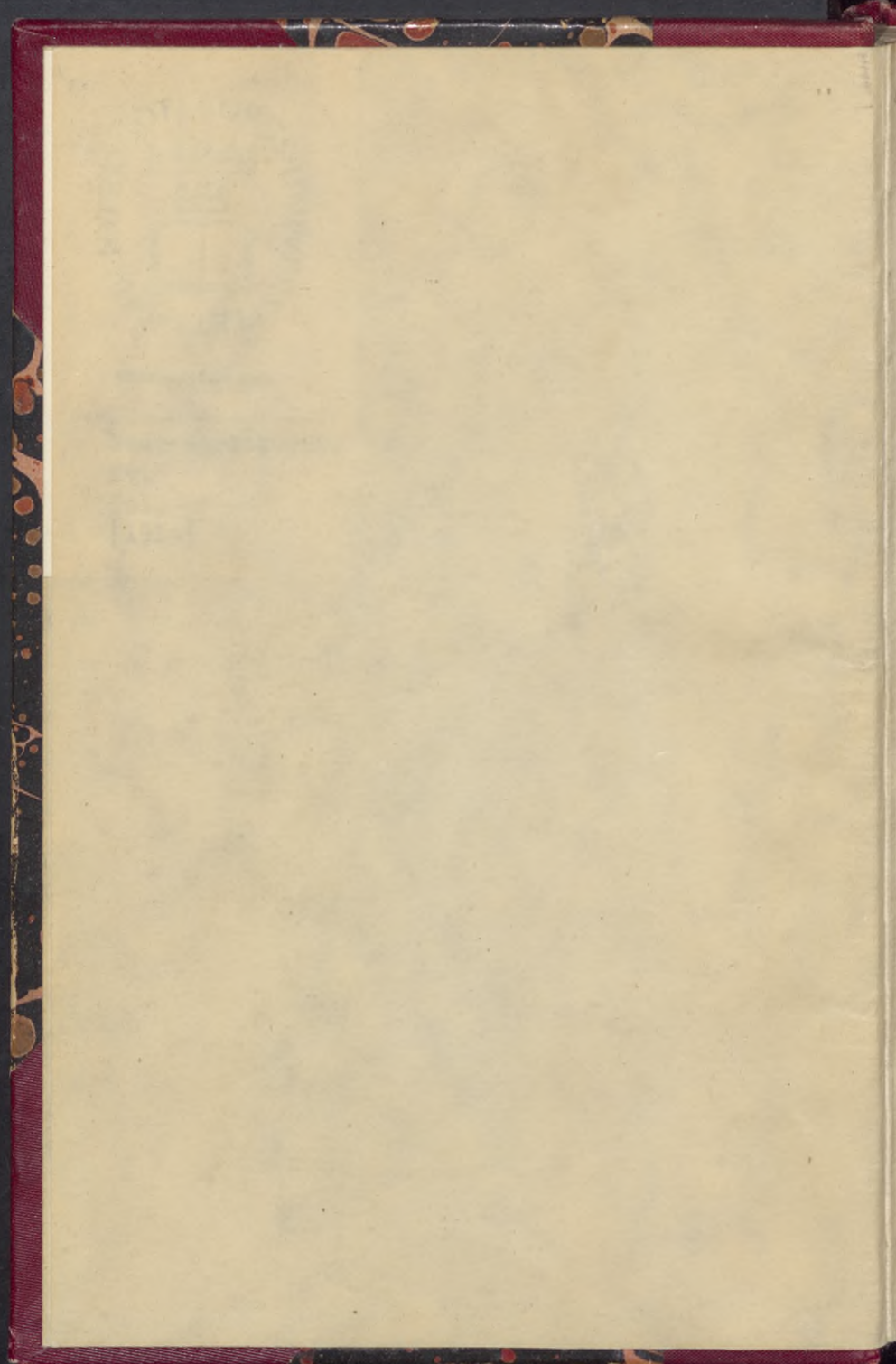
Stats- & rättsvet.

Sv.

Pol.

[1914]

[1914]

Stats- och rättvet
Sv.
Pol.

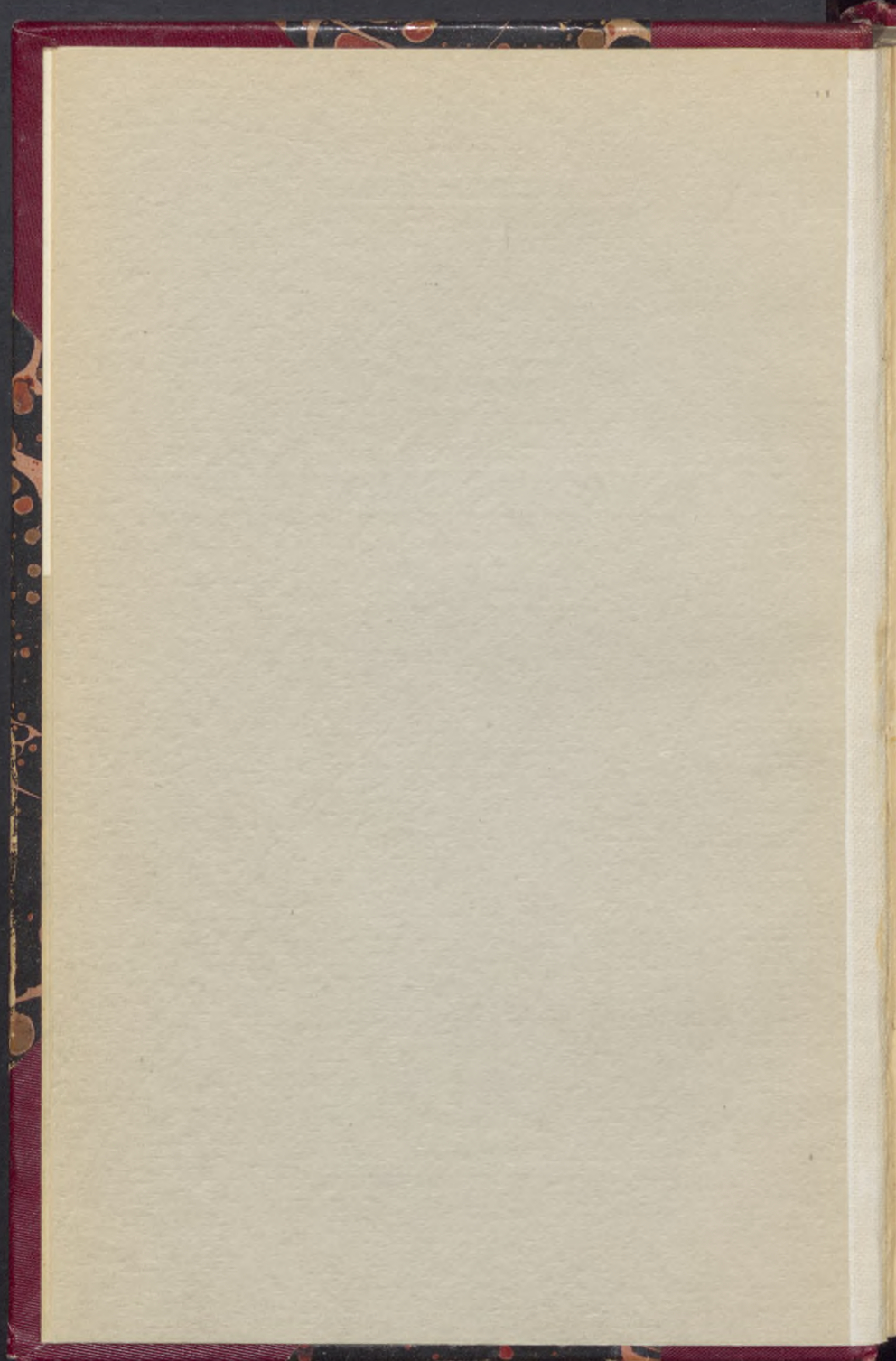
HARALD HJÄRNE

Från
försvarsstriden
1914

UPPSALA
F. C. ASKERBERGS BOKFÖRLAGS AKTIEBOLAG

HARALD HJÄRNE

FRÅN
FÖRSVARSTRIDEN
1914

UPPSALA

F. C. ASKERBERGS BOKFÖRLAGSAKTIEBOLAG

39
1316

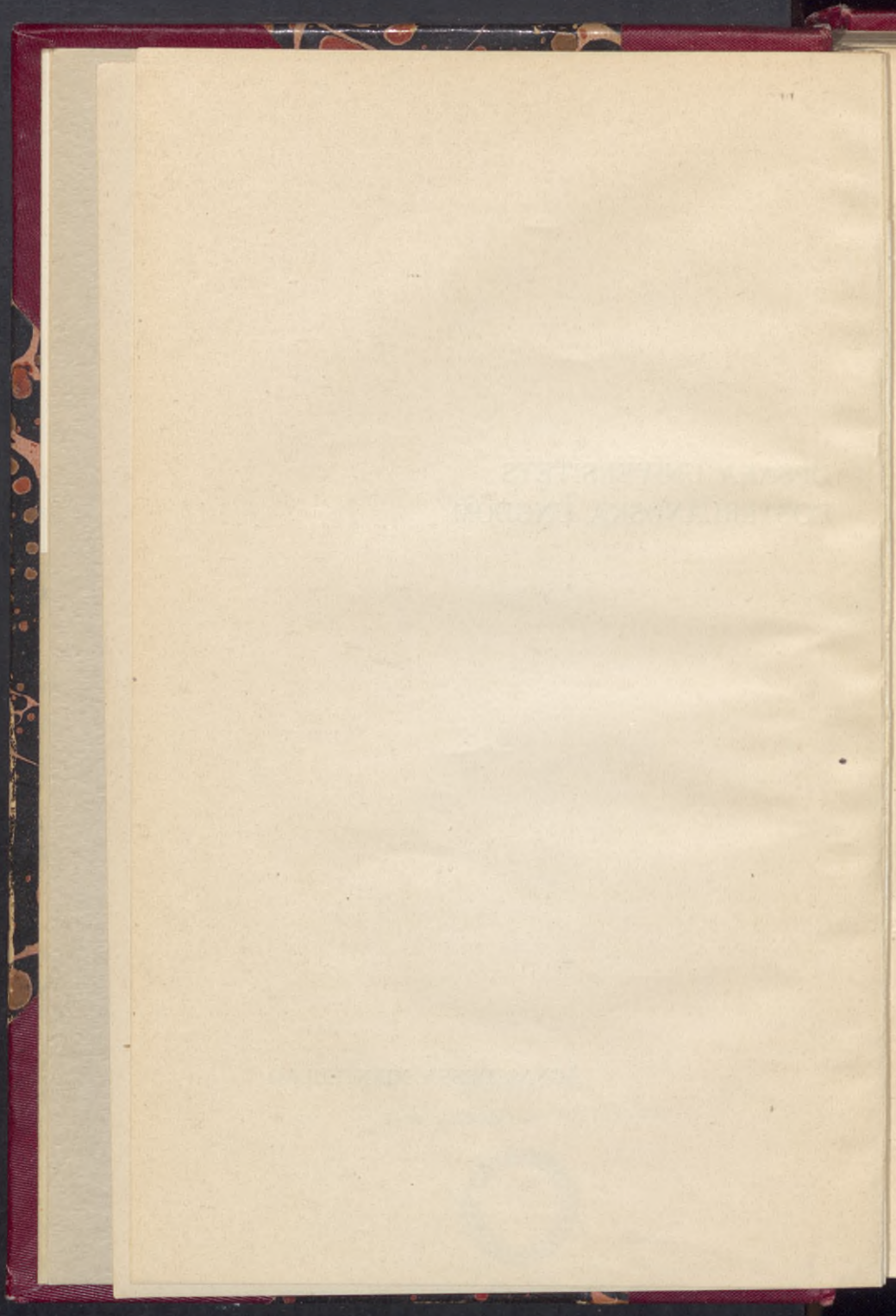

UPPSALA 1914
K. W. APPELBERGS BOKTRYCKERI

UPSALA UNIVERSITETS
FOSTERLÄNDSKA UNGDOM

ÄGNAS DESSA MINNESBLAD

Det har förefallit önskvärdt att samla här införda uppsatser och föredrag till ett helt, som åtminstone torde, äfven i sin form af för särskilda tillfällen bestämda utkast, få betecknas såsom vittnesbörd om en sammanhängande och under långvarig eftertanke utbildad politisk åskådning.

Denna åskådning häfdar långtifrån några anspråk på att utgöra en systematisk doktrin, så mycket mindre som det måste räknas till vår tids förnämsta vetenskapliga vinster och praktiska erfarenheter, att inga dylika lärosystem äga allmängiltig betydelse för hvarje folk och för hvarje slags statslif.

Men en åskådning, som till fullo erkänner de gifna politiska och historiska förhållandenas begränsande och bestämmande inflytelser, utesluter likväl ingalunda vissa grundtankar af bestående sanningsvärde.

Så länge ett mänskligt statslif består, måste dess väsen och kraft taga sig uttryck i folkets och dess särskilda medlemmars ansvarskänsla och uppoffringsförmåga för de uppgifter, som i hvarje tidsskede föreligga till häfdande af statens fort-

satta lif såsom öfverordnad hvarje lefvande släktled. Detta kraf är ett rättskraf, det högsta af alla, ehuru det visserligen är ett kraf, som oblidkeligen innebär, att hvarje offentlig och personlig makt, andlig och materiell, insättes till de förelagda uppgifternas fyllande å hela folkets vägnar.

Hvilka dessa uppgifter äro, hurudana de maktmedel äro, som stå till buds, det tillkommer i mån af tidens omständigheter hvarje tänkande fosterlandsvän att själf afgöra efter sin egen kunskap och sitt eget samvetsgranna omdöme.

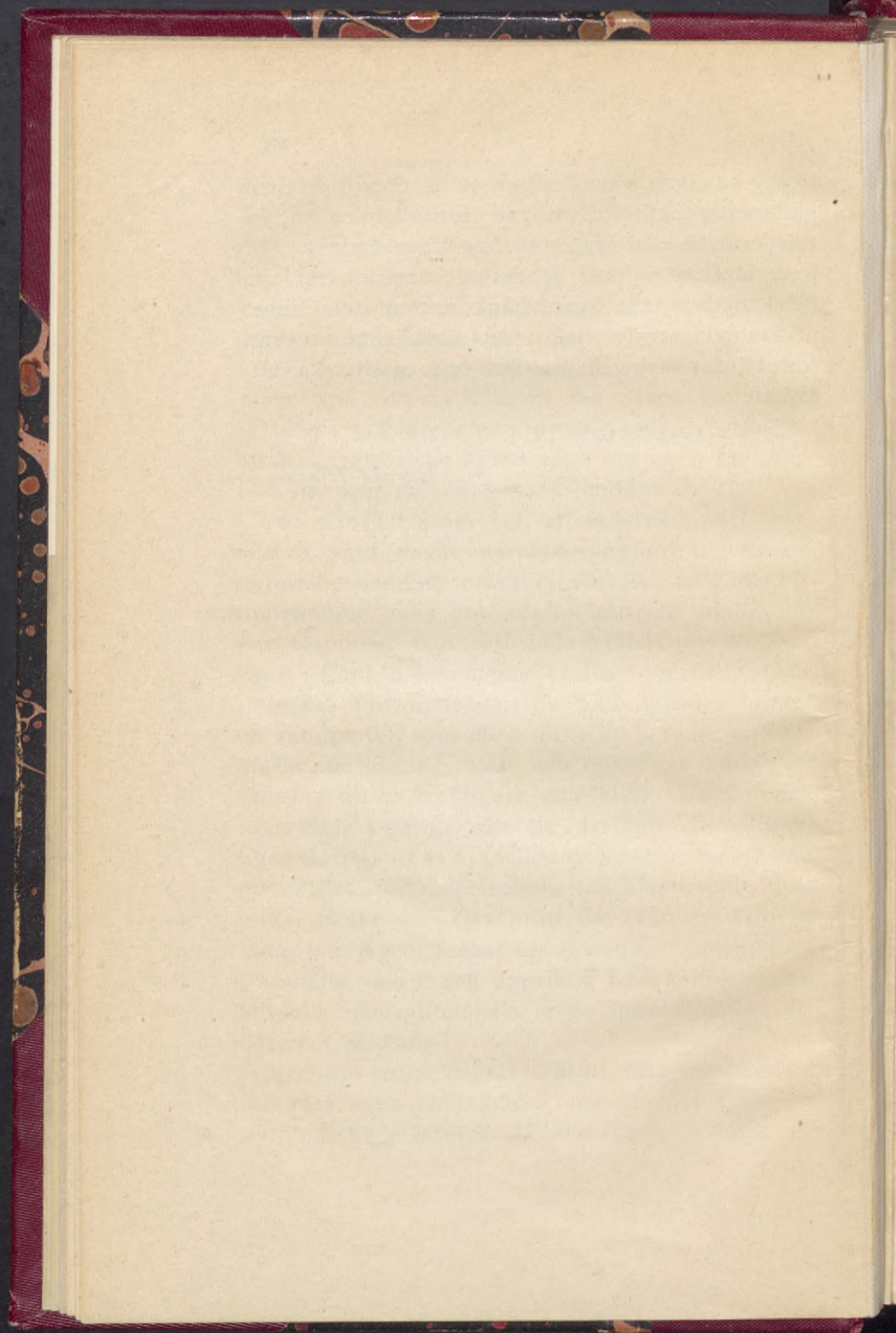
För min del anser jag, att fäderneslandets försvaret i våra dagar närmast uppfordrar oss till obrottslig samling omkring vårt lagstadgade konungadöme, med bortseende från alla hindrande partifördomar och förlegade statsläror. Väsentligen i följd af konungens kraftiga ingripande har ju också försvarsfrågan nu sent omsider hunnit en vändpunkt, som dock alls icke betyder en fullt afgörande lösning, men som onekligen bildar ett uppslag till en lyckligare utveckling. Huru denna utveckling skall gestalta sig, det beror hufvudsakligen därpå, att vi ej förlora ur sikte de faror, som framkallat försvarsrörelsens uppflammande just under detta år. Hvarifrån de svåraste farorna hota, har jag ej tvekat att så tydligt som möjligt framhålla, och ingen uppriktig fredskärlek, ingen allvarlig neutralitetsvilja torde äga någonting att däremot invända.

Med det stora krigets utbrott, tills vidare utanför våra egna landamären, har äfven för oss ett nytt tidsskede inträdt. Plikten bjuder oss alla att

framgent ägna våra krafter åt de uppgifter, som hädanefter under allvarligare förhållanden än hittills kvarstå eller framställa sig i nya former. För fosterlandets välfärd är det af särskild vikt, att den ungdom, till hvars hågkomst af den senast utkämpade striden jag velat vädja, utan tvekan framhärdar i sin lifskraftiga och osjälfviska nitälskan.

Upsala i september 1914.

Harald Hjärne.

Konungadömet och folket.

Nya Dagligt Allehanda 20 febr. 1914.

Efter de oförsynta tilltagen att, tvärtemot Regeringsformens oförtydbara bud, söka tysta konungens röst inför svenska folket och fjättra honom genom aftvungna hemliga förbindelser, som sedan efter behag skulle kunna försåtligt antydas eller styckevis avslöjas, vrängas och vridas med hjälp af länge inöfvade processknep, synas den vilsekomna »parlamentarismens» förfäktare tills vidare vilja falla tillbaka på den skenbart mindre äfventyrliga reträttlinjen, — att upphäfva sig till målsmän för det »konstitutionella» konungadömet emot det »personliga», liksom en lefvande och verkande personlighet skulle kunna klyfvas itu med abstrakta formler.

Sverges ännu gällande Regeringsform och öfriga grundlagar låtsar man visserligen fortfarande ej mycket om. Men man tycker sig ha funnit ett guldorn i blotta ordet »konstitution» med dess afleda och tillhörande adjektiver och substantiver. Och på det vanliga slingrande viset vill man blanda bort korten med tvetydigt tal, som åsyftar att i Sverges verkliga »konstitution» insmuggla anspråk, hämtade från hvarjehanda främmande, men oftast missförstådd »konstitutionell praxis».

1 H. Hjärne: *Från försvarsstriden 1914*

Mot den förmenta »konstitutionella konflikt», som sålunda i brådskan tillverkas för att betäcka fanflykten från Sverges försvarssak, gäller det allenast att utan vidare omsvep efterfråga, hvilka grundlagsparagrafer de stridbara herrarna våga sig på att åberopa. Så länge inga sådana stadganden kunna företes till deras understöd, finnes ingen »konstitutionell konflikt» till, och vi slippa nöta en dyrbar tid med detta torftiga och lönlösa pedanteri.

Men därmed affärdas ingalunda den stora frågan om konungens och hans ämbetes rätta uppgifter i Sverges statslif. Det är förvisso alldeles onödigt att försvara hans yttrandefrihet, som endast tankeoredan eller illviljan är i stånd att bestrida. Långt viktigare är att bestämdt framhålla, hvad konungens personliga uppträdande, nu likaväl som fordomdags, å sitt rikets vägnar och i främsta rummet till dess försvar, innebär af kraft och hjälp för det svenska folkets frihet och själfstyrelse, utåt och inåt.

* * *

Det vittnar om en i sanning föråldrad uppfattning, då man talar om »tvenne statsmakter» i vårt land. Det må vara oskyldigt nog, om man därmed blott åsyftar en bekväm kollektivbeteckning, liksom då man vant sig att bruka den oegentliga benämningen »regeringen» i stället för »statsrådet» eller »ministären».

Men denna terminologi, som måhända har äf-

ven sin andel i framalstrandet af de lösa och upp-
viglande fraserna om »två nationer», återfinnes
ingenstädes i våra grundlagar, lika litet som nå-
got slags anledning till förväxlingen mellan »mini-
stären» och konungens regering med sitt stats-
råds ansvariga biträde. Ej heller det förra tale-
sättet har alltså någon statsrättsligt förpliktande
kraft. Det är sant, att någonting ditåt förekommer
i somliga gamla protokoll från utskott och riks-
dagsdebatter. Men sådana handlingar utgöra blott
historiska vittnesbörd om vederbörande männi-
skors åskådningssätt och förbinda ingalunda oss
efterlevande till att framhärda däri, så mycket
mindre som detta åskådningssätt kan uppvisas stå
i strid med vårt statsskicks uråldriga och allttjämt
bevarade hufvuddrag.

Det finnes blott en enda sannskyldig statsmakt,
nämligen statens egen (hvarom för öfrigt hela den
verkligen moderna statsvetenskapen är ense). Där
i detta afseende en »dualism» eller till och med
längre gående splittring synes framträda, där ha
vi att göra med en ännu outvecklad eller redan
sönderfallande stat. Motsatser inom ett statslif
kunna visserligen aldrig helt och hållet förebyg-
gas eller utplånas. Men statsmaktens väsen lig-
ger i dess enhet, och ju mer denna enhet utpräg-
las i dess institutioner och deras inbördes sam-
verkan, dess lifskraftigare förkofras såväl statens
arbete för folkets välfärd som folkets förmåga att
själft deltaga i detta statsarbete, — dess sanna
själfstyrelse, som icke består i någon tillvällad
själfsvåldig makt öfver staten, utan i personligen

förvärfvad och ådagalagd redobogenhet att tjäna staten.

Det har varit det svenska konungadömets kall att främja den enhetliga statsmaktens utveckling. »Sverges historia är dess konungars», såtillvida som konungarna, i fred och i krig, med eller mot mångfaldiga viljor inom folket och dess olika klasser, ha tagit i sin och därmed äfven i statens tjänst alla de dugande krafter, den ena efter den andra, som visat sig ägnade att hjälpa till vid rikets uppbyggande och upprätthållandet af dess höghet.

Det har visst icke varit alla våra konungar, som känt sig fullt genomträngda af detta sitt höga kall. Men de ha varit tillräckligt många och betydande, för att Sverges rike kunnat stadgas och bestå alltintill denna stund. Och när konungens kall legat nere, af egen vanvård eller andras inkräktnig, då har ock Sverges rike tagit svår skada, som det kostat tunga mödor och bistra faror att bota efter råd och lägenhet.

* * *

Det har varit konungarna själfva, såsom lefvande personer, såsom män med ansvarskänsla och handlingskraft, som tagit ledningen i detta statsarbete. Konungadömet (»Kungl. Maj:t») såsom en fast institution, såsom det högsta ordnade ämbetet i statens samlade organisation, är den småningom mognande, men aldrig öfvermogna frukten af detta genom generationer och århundraden fullföljda personliga statsarbete. Och ur och omkring kö-

kungadömet ha samtidigt alla rikets andra institutioner uppvuxit: den fasta och disciplinerade krigsmakten, den centrala och lokala statsförvaltningen, hvartenda ämbete med sina bestämda åligganden, — och icke minst själfva riksdagen, som visst icke har tillkommit från början för att tygla kungadömet, utan för att å det uppfostrade folkets vägnar bistå kungadömet i dess värf till rikets välfärd.

Men det har varit en gifven sak, i vårt urgamla, äkta germanska samfundslif, att hela detta statsskick under och genom sin långa utveckling har fått en prägel af lagbunden inneboende ordning och ömsesidig begränsning. Organisation betyder, i sin verkliga mening, icke det tillfälliga godtyckets schematiska påfund, utan den fasta lagens herravälde från ofvan och nedåt, från konungen och kungadömet genom alla korporationer och ämbeten ända ned till den ringaste undersåte. Statsskickets styrka och bestånd betingas af dess lagbundna väsen. Och lag innebär ovillkorligen tillika begränsning, — ett utstakadt område, inom hvilket den lefvande och fria personligheten har att göra sig gällande med sin kraft och sin vilja.

Därför har också kungadömet själf blifvit lagligen begränsadt, liksom den personlige konungen från urminnes tider, såsom själf en man af folket, har varit bunden af den svenska folklagen. Samma slags begränsning gäller för riksdagen, för alla rikets andra institutioner och ämbeten. Men begränsningen är icke till för att förlama,

utan för att regelbinda, uppfostra och därigenom stärka den viljande och handlande personligheten.

Ingenting mänskligt är dock fullkomligt, och därför ha under tidernas lopp mångahanda missgrepp blifvit begångna äfven i lagstiftning och än mer i lagarnas tillämpning. Sådana missgrepp ha dragit med sig oundvikliga följder, som då och då bragt vårt svenska rike rentaf till afgrundens brant. Söker man efter missgreppens orsaker, så finner man dem som oftast i den ödesdigra förväxlingen af plikter och rättigheter. Befogenheter, som varit gifna till stöd för pliktuppfyllelsen i statens tjänst, ha blifvit missuppfattade och missbrukade såsom enskilda fullmakter att häfda egna lägre intressen: af ämbetsmän, som tillskansat sig obehöriga myndighetskraf och löneförmåner, af riksstånd och riksdagar, som inbillat sig, att deras privilegier eller valmansmandat skänkt dem anspråk på »folkviljans» förmenta suveränitet, äfven af konungar, som neddragit sitt majestät till ett redskap för egna simpla njutningar och tidsfördrif.

Men missbruken skapa inga lagliga eller historiska prejudikat. De upphäfva ej heller behovet af sådana institutioner, som råkat i förfall och måste reformeras, vare sig genom nya lagar eller genom målsmännens personliga kraftansträngning. Och i hvarje fall, äfven under en någorlunda normal utveckling, måste tider komma, då de förhandenvarande institutionerna liksom ej längre räcka till, då någonting nytt kräfves för hela

statsskicket, hela fäderneslandets framtida bestånd och frihet.

Då påkallas mer än annars, liksom af ålder, konungens personliga ansvar. I sådana ögonblick, när det gäller »hufvud och lemmar» i allt Sverges rike, lystrar Sverges folk till konungens löftesord, som bebåda en nyskapelsens tid under hans högsta ledning, liksom under hans föregångare, när de togo de starka tagen till rikets återuppriktande och omdaning.

* * *

Sverges konung har åter talat till folket, såsom vi vant oss att höra ur våra häfder. Han har lofvat och kräft, att Sverges folk skall ofördröjligen göra sig fullt vapendugligt till Sverges försvar.

I värre tider än nu har en sådan vädjan utgått och hörsammats. Värre hinder och motståndare än nu ha konung och folk tillsammans öfvervunnit. Hvad betyda mot dem dagens småttingar, som ändock tilltro sig att nappas med Sverges konung om hans spira?

Folkhär och demokrati.

Nya Dagligt Allehanda 4 mars 1914.

Det är kännetecknande för den torra, trånga och snusförnuftiga tankegång, som utmärker den förvrängda »parlamentarismens» basunblåsare i vårt land, att de icke kunna föreställa sig ett öppet värnande af det svenska konungadömet's oafhändeliga rätt och plikt utan den hemliga baktanken på längesedan upphäfda och äfven i sak och syfte föråldrade grundlagars återväckande till galvaniseradt lif.

Dessa försök till misstolkning äro lika kännetecknande för dem som den uppenbart motsatta och motsägelsefulla teorien om en förment »konstitutionell praxis», som säges redan ha satt gällande grundlagars klara och tydliga föreskrifter ur kraft, men som i själfva verket endast räknar sina anor från några mycket färska och besiningslösa vallöften.

Emellan dessa pendelsvängningar åt ömse håll, alltefter de skiftande ögonblickens hugskott, emellan skrymtaktig nitälskan om den bestående grundlagsbokstafvens helgd och den uppriktigare, men sofistiskt förklädda propagandan för det socialistiskt-liberala »genombrottets» lumpna författningsideal — demagogernas herremakt i den

slumpvis sammantrummade och ändå osammanhängande valsedelsmajoritetens namn öfver det afväpnade svenska konungadömet och folket — vacklar den yrvakna försvarsolustiga agitationen hit och dit utan fäste i en medveten och modfull uppfattning af fosterlandets hotande faror och af de rätta medlen att afvärja dessa faror.

Emot det annalkande hotet har Sverges konung, i öppet förtroende till alla fosterlandsvänner, uppkallat dem att bistå honom vid uppbygandet af en verklig svensk folkhär. Enhvar, som vill och älskar en sund demokrati, utan minsta rubbning i vårt fäderneärfda statsskick, icke demagogiska valknep och skumma ränker bakom riksdagskulisserna, han vet, att en sådan äkta folkmakten är oskiljaktig från den organiserade folkhären under konungens högsta befäl och ledning.

* * *

Folkmakten har hos oss redan fått sitt uttryck i den allmänna rösträtten. Men denna rätt, som gör sig gällande allenast vid vissa mer eller mindre regelbundet återkommande tillfällen, kan omöjligen i och för sig skänka den verkliga makt, som kräfvades för att stadga och utveckla det aldrig hvilande statsarbetet. Med rösträtten kommer man ej längre än till val af betrodda män, som sedan äga att utöfva sin myndighet utan de väljandes effektiva kontroll. Den maktutöfning, som tillkommer de röstberättigade, liknar därför i själfva verket snarare en abdikation af makten till de betroddes förmån. Redan Rousseau har

framhållit denna för folkfriheten betänkliga sida af representantskapets innebörd, och med orätt har man däri blott sett en af hans många sällsamma paradoxer.

Det enda sätt, hvarpå de röstberättigade kunna tillförsäkra sig någon fruktbringande andel i statsmakten, består i deras förmåga att utse sådana målsmän, som icke blott förfäkta egna och andras intressen, utan framför allt statens kraf och synpunkter. Men därtill fordras, att rösträtten själf i sin utöfning är förknippad med en levande känsla och besinning af statens betydelse och höghet.

Om och så länge det betraktas såsom någonting själfklart, att individernas eller klassernas rättigheter främst böra komma i fråga inom samhällslifvet, kunna hvarken val eller andra omröstningar leda till någonting annat än politisk vanmakt. På den vägen kan genom den allmänna rösträtten under vissa omständigheter allenast ett slags privilegieradt pöbelfrälse tillskapas, i det att såväl staten själf som de nedvoterade klasserna plundras och missbrukas till redskap för egennyttiga viljor, som ej erkänna några plikter mot fosterlandet. Men därmed försvinner också den statsmakt, som man inbillat sig eröfra, och de tillskansade klassprivilegierna själfva utsättas för alla de äfventyr, som ovillkorligen drabba en stat i upplösning. Så mycket lättare påskyndas detta öde, som enligt erfarenhetens vittnesbörd sådana folkombud, som åtagit sig att häfda obehöriga klassintressen, vid tillfälle pläga sätta äfven dessa

tillbaka för sina enskilda fördelar, eftersom ju den enes egennyttan icke är mindre afsevärd än den eller de andras. Hvarför skall egentligen den särskilda klassens fördel på statens och öfriga medborgares bekostnad gå framför den enskilde klassindividens, om han ser sig i stånd att utan kontroll tillvarataga sina intressen?

* * *

Emot sådana missriktningar, som ogillas åtminstone teoretiskt af de flesta tänkande utom den heliga »klasskampens» evangelister, åberopas alltsomoftast såsom det bäst verkande bote-medlet hvad som sammanfattas i det omtyckta ordet »upplysning». Upplysning om hvad? Om klassintressenas och de individuella önskemålens tryggande genom en opartisk och stark statsmakt, såvida de riktigt afvägas mot hvarandra? Godt och väl, så långt det går för sig. Det må kunna bevisas, att i längden folket och dess särskilda medlemmar trifvas bäst, för såvidt som statens kraf vederbörligen tillgodoses. Men det kan ej hjälpas, att den klara och allvarliga insikten i ett sådant sammanhang endast kan förvärfvas genom en tankeansträngning, som knappast den brådskande och summariska agitationen mäktar bringa den allmänna rösträttens simplistiska, om också ej medvetet motspänstiga massor. Det kan ej heller hjälpas, att äfven om detta sammanhang mellan särintressena och de öfverordnade statskrafven så tydligt som möjligt ådagalägges och inplantas, det ändå måste uppvisas och erkän-

nas, att denna utjämning endast i längden och efter hand kan göra sig gällande, men att under tiden klasser och individer måste underkasta sig egna uppoffringar, som lända först deras efterkommande till godo.

Hvart och hur man än vänder sig med sitt upplysningsarbete för det allmänna bästa, lär man alltså ej kunna komma ifrån, att man måste vädja till någonting annat och högre än till den rent teoretiska insikten, — till offervillighetens känslor, som strida mot den beräknande egoismen, och som för sin väckelse och styrka tarfva fastmera uppfostran än idel upplysning.

*
*
*

Det vore redan mycket vunnet, om känslan af fäderneslandets nödläge och ett starkare försvars nödvändighet kunde frammana en större villighet att åtaga sig de bördor, som äro förbundna med upprättandet af en verklig svensk folkhär.

Men i samband därmed måste hvarje tänkande fosterlandsvän, om också ej i första hand de omröstande massorna själfva, komma till insikt därom, att en sådan för rikets försvar oundgänglig folkhärs organisation tillika innebär en oersättlig politisk skola för att fostra fria medborgare till ansvarsmedveten utöfning af de offentliga plikter, som äro dem anförtrödda i form af tilldelade rättigheter.

Den militära disciplinen, som naturligtvis måste synas vederstygglig för de egoistiska intressenas förkämpar och därför af dem brännmärkes med

det utryktade slagordet »militarism», utgör den fullständiga och skarpa motsatsen till alla slags kombinationer, sammangaddningar och sammansvärjningar, som endast afse att främja uppnåendet af enskilda fördelar. Tvång finnes å ömsesidor, utan allt tvifvel tyngst och mest förnedrande i det senare fallet, där det gäller att undertrycka den enskildes motspänstighet blott till förmån för andra individer, som icke kunna åberopa någon högre rätt än han själf. Ty flertalet, som dessutom så ofta visar sig ganska problematiskt, skapar ingen rätt i och för sig, utan blott en summa af enskilda rättigheter, som hvar för sig äro lika goda. Men det tvång, som utöfvas för ett gemensamt arbetes framgång i fosterlandets tjänst, adlas genom det uppnådda medvetandet, från den lägste till den högste, om arbetets effektivitet och fosterlandets sålunda vunna större trygghet.

I samma mån som detta medvetande genom organisationens utbildning alltmer sprides och befästes, i samma mån uppfattas också det stadgade tvånget såsom en i sakens natur grundad nödvändighet, som enhvar i sin särskilda ställning underkastar sig af egen fri vilja. Det är den militära disciplinens uppgift att framkalla ett sådant sinnelag. Men detta alstras ej genom slapp efterlåtenhet, utan genom plikttroget arbete äfven med skenbart mindre detaljer inom alla grader. Subordinationen är icke till för befälets personliga intressen, utan för arbetets lämpligaste fördelning, och all militär subordination och disciplin måste

vinna sin samlande enhet i det högsta befälet, som endast kan tillkomma konungen såsom rikets ständige målsman. Utan det kungliga öfverbefälet förfaller såväl härens som disciplinens kraft att arbeta för rikets försvar.

Men å andra sidan utgör den folkmakt, som sålunda fostras i den effektiva folkhären, därjämte en borgen för medborgarnas förmåga att begagna sina rättigheter med hänsyn till statens bestående intressen. Med en sådan folkmakt kan och bör också konungadömet samverka, emedan öfver dem båda står det af dem båda häfdade fosterlandet. Så länge och för såvidt som detta fosterländska samband upprätthålles, så länge råder en sund demokrati, som i själfva verket bildar det monarkiska statsskickets yppersta arbetsfrukt: Med folket för fosterlandet.

Vårt ansvar och vår fara.

Föredrag (Allm. Valmansförb.) i Sollefteå 29 mars och i Hernösand 30 mars 1914.

Partipolitikens oväsentlighet.

När jag i dessa allvarsfyllda dagar tager till orda inför åhörare, hvilkas röster åtminstone delvis och medelbart ålagt mig ansvaret att å Västerorrlands läns vägnar deltaga i riksdagens öfverläggningar och beslut, känner jag det först och främst som min plikt att, oberoende af den pågående valstridens förbittring, söka i min mån lyfta den stora fosterländska fråga, som mer än någonting annat sysselsätter eller bör sysselsätta alla våra tankar, öfver partiernas tillfälliga syften och intressen. Partierna äga, enligt min öfvertygelse, i det offentliga lifvet ingen annan rätt att göra gällande än den, som skänkes af det fullt uppriktiga och moget öfvervägda sträfvet att, med bortseende från alla underordnade, vare sig klassers eller personers, fördelar och obehag, sörja för hela fosterlandets bestånd och förkofran, icke blott för ögonblickets kraf, utan ock för kommande tidens. Vi äro alla, valmän lika mycket som riksdagsmän, till hvilket parti vi än månde räkna oss, skyldiga att framför allting annat följa denna bjudande och oafvisliga grundsats.

Därför ämnar jag ej heller här i dag vädja till några andra intressen och känslor än dem, som förestafvas af denna min och de här församlade medborgarnas samfällda plikt. Jag tror mig äfven därigenom visa mina åhörare den största heder, det ärligaste förtroende, som det står i min makt att ådagalägga. Jag vågar förutsätta, att de skola lyssna till hvad jag har att säga, utan att jag behöfver taga i anspråk sådana konstgrepp, som endast pläga anlitas af hänsynslösa partimän. Jag skall inskränka mig till att öppet och oförbehållsamt, för min personliga räkning, utan fullmakt från någon partiledning, uttala hvad jag anser fosterlandets sannskyldiga nytta kräfva af oss alla, när vi gå att afgifva våra röster vid de nu förestående riksdagsvalen.

Försvaret främst öfver partierna.

Redan från början säger jag alltså ifrån, att enhvar, som på allvar besinnar sin fosterländska plikt i nuvarande tidsläge, ovillkorligen måste med sin röst bidra därtill, att Andra kammaren måtte förvärfva sådana ledamöter, som visa sig villiga och i stånd att främja regeringens förslag till ett förstärkt försvar.

Försvaret främst, försvaret öfver partierna, är den enda lösen, som duger för rättänkande fosterlandsvänner, och hvarje försök att på dess bekostnad skjuta fram någon annan fråga måste betraktas såsom en kränkning af det högsinnade förtroende, som Sverges konung i sin regerings hittills allvarligaste stund, i medve-

tandet af sin skyldighet mot nu lefvande och kommande släkten, har funnit sig böra och kunna ställa till Sverges folk, till de män af detta folk, som äga att utöfva valets rätt och alltså äfven att böja sig under dess ansvar, liksom konungen själf måste böja sig och har böjt sig under det fosterländska kallets ansvar.

Konungens ansvar för fäderneslandet.

Jag säger rentut, vår konung har fullgjort hvad som nu närmast har ålegat honom själf i främsta rummet. Sverges Regeringsform och öfriga grundlagar, de enda, som förplikta honom och oss alla, uppdraga åt honom ensam att välja sådana rådgifvare, som kunna bistå honom vid utförandet af hans styrelsevärf. Konungen är ej skyldig, har ej ens rätt att åt någon annan öfverlåta detta uppdrag, vore det också åt flertalet inom riksdagen eller någondera af dess kamrar. Det kan till och med visa sig som hans plikt att, kosta hvad det vill, upprätthålla och skydda sina rådgifvare i deras arbete äfven emot riksdagens eller endera kammarens flertal. Sådan är våra grundlagars uppenbara mening, och ingen svensk konung äger att själfrådigt, med eller utan bifall af något flertal, innan vederbörlig grundlagsändring blifvit företagen, i något afseende minska sitt ämbetes förpliktelser och ansvar, för sig själf eller för sina efterträdare i kommande tider.

Folkets ansvar med konungen för fosterlandet.

Denna uppfattning, den enda grundlagsenliga och sanna, står i full samklang med vår konungs

valspråk: »Med folket för fosterlandet». Konungens ansvar för fosterlandet förbindes med alldeles samma ansvar, som åligger hela folket och hvar och en af dess medlemmar. Emellan konung och folk kan ingen söndring uppstå, så länge de båda ärligt och samvetsgrant behärta hvad detta deras samfällda ansvar innebär. Emellan konungen och riksdagen kan lika litet någon söndring uppstå, så länge de båda besinna hvar sin särskilda grundlagsenliga uppgift. Konungen är fäderneslandets själskrifne och varaktige målsman, som äger att iakttaga och fylla dess kraf med hänsyn till dess fortfarande bestånd. Riksdagen är kallad att till konungens bistånd i fäderneslandets tjänst bjuda honom de personliga krafter och andra hjälpmedel, som kunna finnas inom det nu lefvande folket. Hvarken riksdagen i sin helhet eller, än mindre, något dess flertal eller endera kammarens flertal sammanfaller med det svenska folket såsom sådant, å hvars vägnar likväl grundlagen anförtrott åt riksdagen att fatta beslut och bevilja skatter. Riksdagens ledamöter handla i sanning å folkets vägnar icke genom att böja sig för mer eller mindre tillfälliga meningar ibland valmännen, utan endast för såvidt som de med själfständigt ansvar sträfva att iakttaga och fylla folkets, det nu lefvande folkets, gemensamma åligganden emot det beståndande fäderneslandet. Det är valmännens plikt och heder, inför sig själfva, inför folket och fäderneslandet, att sörja för en sådan sammansättning af riksdagen. Då handla äfven de å folkets vägnar, och

då främja de tillika, hvar i sin mån, konungens förmåga att arbeta »med folket för fosterlandet».

Konungens vädjan till folket i försvarets tjänst.

När konungen nu genom Andra kammarens upplösning vädjat omedelbart till dess valmän för nytt samarbete i försvarets tjänst, då har han tagit ett steg, som bör å valmännens sida, å svenska folkets vägnar, mötas med djup känsla af det ansvarsfulla förtroendets innebörd. Vi kunna och måste vara förvissade därom, att detta steg icke blifvit taget utan trängande skäl af största betydelse för fäderneslandet och dess framtid. Till konungens och hans rådgifvares förfogande stå sådana upplysningar om tidens och landets läge, att vi ej utan straffbart lättsinne kunna skjuta regeringens försvarskraf ifrån oss, äfven om dessa upplysningar på grund af internationella regler och förhållanden icke kunna i hela sin vidd framläggas inför vår svenska allmänhet. Tillräckligt är dock känt af alla, som utan att uppsåtligt är dock kändt af alla, som utan att uppsåtligt blunda för hotande faror bemöda sig om en fördomsfri betraktelse af vårt lands ställning inom det nuvarande statssamfundet.

Tron på världsfreden får ej missbrukas.

Vi måste inse, att den allmänna freden i våra dagar ter sig ytterst bräcklig och när som helst kan förbytas i vidtomfattande krig äfven våra närmaste grannar emellan. Förgäfves litar man hos oss, kanske mer än i något annat land, på den samtidigt bedrifna fredsrörelsens framtidslöften. Sådana förespeglingar och förhoppningar

äro dock i själfva verket ingenting nytt i folkens häfder. Anstalterna och formerna för ett sådant fredsarbete ha växlat i olika tider. Men så långt vår kunskap går tillbaka, har alltid den »eviga freden», som ju nästan från urminnes tider pläгат bekräftas i statstraktaterna efter de utkämpade krigen, hägrat för siare, människovänner och människokännare såsom det efterlängtade slutmålet för människosläktets utveckling. Djupast har detta hopp alltid varit fattadt och förkunnadt af kristendomen, som ju har satt det i oupplösligt samband med tron på hela människosläktets omvändelse och omskapelse i anda och sanning, i folkens och alla deras medlemmars hjärtan och lif. Äfven en strängt vetenskaplig pröfning af den stora världsfredsfrågans innebörd och oeftergiftliga villkor måste stanna vid samma öfvertygelse som den kristna tron. Förrän människorna och genom dem de särskilda folken hunnit frälsas från syndens, de eggande lidelsernas och det inbördes hatets öfvervälde, är ingen sannskyldig världsfred tänkbar. Dessförinnan skola krigen alltid blossa upp på nytt, vare sig staterna emellan eller inom de särskilda folken, och de inbördes krigen och revolutionerna äro väl ingalunda att föredraga framför de internationella, hvilka senare ju för öfrigt ofta pläга betingas af de förra.

Tron på världsfreden är alltså en kristen förhoppning, som för hvarje människa, för hvarje folk innebär en maning till skuld känslans fördjupande och skärpande, till sträng själfpröfning mot frestelsen att begå orättfärdigheter och fredsbrott.

Men om denna tro missbrukas till hyende för pliktförgätenhet och feghet, då fjärmas också i samma mån förhoppningens uppfyllelse, ty äfven sådana synder måste ju vara bannlysta från fullkomlighetens rike. Så länge vi måste afbida detta rikets tillkommelse, så länge måste vi också räkna med krigets tillvaro, med nödvändigheten att i en värld af täflande och kämpande folksamfund utan knot fullgöra våra plikter, äfven med lifvets insats, till skydd för det fädernesland, som har fallit på 'vår lott. Vi kunna ej betrakta de fredsrörelser, som nu pågå, såsom någonting annat och högre än mer eller mindre lyckade diplomatiska förberedelser jämte andra i det allmänna täflingsspelet. Vi finna ju också, att de ständigt träda i bakgrunden för andra förberedelser, som afse upprättandet af långt mer förpliktande förbund till försvar och äfven till anfall, att de ständigt omväxla med blodiga krig, som i sin ordning leda till nya grupperingar af större och mindre makter. Det är sådana verkligheter, som vi måste hafva för ögonen i stället för de bedrägliga världsfredskongresserna, såvida vi vilja taga vårt eget lands fredsgarantier till vara, under oafslätlig uppmärksamhet på krigsfarans annalkande äfven till våra egna gränser.

De verkliga fredsgarantierna.

De enda fredsgarantier, som nuförtiden äro af någorlunda beräkneligt värde, bestå i de rustningar, som företagas af de fredsälskande folken till skydd mot de öfrigas äfventyrsplaner. Det

folk, som undandraget sig sina rustningsbördor i mån af krafter och föreliggande omständigheter, bidrager till att tynga de fredsälskande folkens ansvar och kan ej räkna på deras bistånd eller ens undseende, såframt genom dess försummelse fredsbytarna lockas till öfvergrepp, som i sina följder kunna blifva farliga äfven för andra. Sådana faror kunna aflägsnas eller mildras måhända lättare genom delningar eller komparationer på den försumliges och underlägsnes bekostnad än genom uppoffringar af egna krafter till hans oförtjänta understöd.

Vårt lands betänkliga läge.

I denna vådliga belägenhet befinna vi svenskar oss för närvarande, därför att vi ej rätt begagnat den hundraåriga fred, som blifvit oss beskärd, till vederbörliga rustningar i öfverensstämmelse med vårt förhandenvarande ansvar och måttet af våra krafter inom folkens samfund. Det hjälper oss ej, om vi blott och bart förklara oss aldrig så fredsälskande och ifrande för en obrottslig neutralitet. Kunna vi ej, om och när det gäller, göra de väpnade insatser, som skäligen af oss måste krävas, då utsätta vi oss för att betraktas och behandlas såsom snyltgäster, som sätta vår lit till främmande förespråkare och beskyddare utan att besinna deras långt tyngre åtagna bördor för sin egen skull.

Det hjälper oss lika litet, om vi förklara oss, med åsidosättande af rustningar och utgifter till försvaret, ha offrat det mesta och bästa af våra krafter och tillgångar på välsignelsebringande so-

ciala reformer och annat kulturarbete, som borde göra oss förtjänta af hela den bildade världens aktning och understöd i kampen mot en orättfärdig öfvermakt. Svaret på en sådan vädjan kan endast utfalla så, att inom den syndfulla folkvärlden gäller budet försvaret främst såsom den enda rätta profvostenen på ett folks dugande kraft att häfda sin själfständighet, sin verksamma andel i framåtskridandets och odlingens tjänst.

Försvar och reformer.

De sociala reformerna och kulturarbetet få ingalunda försummas, men de måste så förknippas med försvarets kraf, att dessa stödjas och utvecklas genom fredens sålunda vunna frukter. Endast en sådan förbindelse mellan försvar och reformer kan trygga folket mot förfall inåt såväl som utåt och tillika skänka kulturen dess sanna värde. Den kultur, som utbildas på försvarshågens och försvarskraftens bekostnad, snedvrides och sjunker oafbrutet i värde såväl för folket själfvt som för mänskligheten i det hela och faller, när stormarna komma, såsom ett föraktligt rof för det öfverhandtagande barbariet.

Det kan ej nekas, att vårt svenska samhällslif, vår svenska kultur, trots alla oförnekliga framsteg i vissa riktningar, tagit svår skada af riksförsvarets försummelse under den långvariga fredens hägn. Klasser och enskilde ha vant sig för mycket att ropa på rättigheter och statshjälp i stället för att tillbörligen besinna plikterna mot det allmänna. Den kultur, som under sådana förhållanden upp-

blomstrat hos oss, har alldeles för mycket fått prägeln af gäfvu och njutning, af eggelser till inbördes afund och missämja, i stället för att te sig såsom en uppgift för endräktigt och trofast samarbete mellan olika folklager. Enhvar, som något känner ställningen inom vårt land och som tillika förmår göra jämförelser med motsvarande förhållanden äfven annorstädes, måste vidgå, att dessa lyten i oroväckande grad tillvuxit hos oss under senare tider.

Väckelse genom yttre faror.

Därför måste vi ock mottaga såsom en Försynens skickelse och väckelse, att vi omsider stå inför ett uppenbart hot emot vårt lands orubbade själfbestånd, ett hot, som kanske närmast gäller just dessa bygder, hela Norrland, som vi alltmer fått rätt att betrakta såsom det löftesrika hemmet för vårt folks utvidgning och framtid. Detta hot ha vi ej att möta med skrämde sinnen såsom en förlamande öfverraskning, utan med manlig förtröstan såsom ett uppslag till en starkare försvarsrustning och en därmed förbunden ny samhällsutveckling, som skall lända äfven våra inre reformer och vårt fortsatta kulturarbete till godo. Men för att kunna på ett värdigt sätt behandla och lösa de nya fosterländska spörsmål, som hädanefter under många år, måhända i mansåldrar, skola sysselsätta Sverges regering och folk, måste vi utan att skygga tillbaka för verkligheten lära känna, hvori det hot jag omnämnt egentligen består.

Det ryska hotet.

Hotet kommer från Ryssland, därom kan ej minsta tvifvel råda. Ryssland har alltid varit vår minst pålitlige granne, men på sista tiden ha dess planer hunnit afslöjas på ett sådant sätt, att ingen ursäkt längre kan åberopas för fortsatt förblindelse och overksamhet å vår sida.

Detta är dock ej så att förstå, som om Rysslands regering redan skulle ha afgjort bestämt sig för ett plötsligt öfverfall på Sverige. Denna regering måste vid utförandet af sina planer taga hänsyn, för sin egen skull, till den allmänna politiska ställningen i världen. Det kejsrerliga Ryssland kan, så länge dess nuvarande statsskick består, ej undgå att i viss mån iakttaga de folkrättsliga förpliktelser, som betinga dess egen ställning inom det häfdvunna europeiska statssystemet. Därför utgör den ryska kejsarmaktens bestånd ett slags borgen, så långt en sådan kan förslå, för de fredliga grannarnas jämförelsevis och någorlunda tryggade lugn. Det finns knappast, från internationell synpunkt, någon betänkligare villfarelse än att sätta sitt hopp till en rysk revolution, som förmenas aflägsna med ens och för alltid den hotande krigsfaran från detta håll. Just det ryska proletariatet, eller hvad man vill kalla de råa och uppviglade folkmassorna, utgör en af de värsta farorna för Europas fred, fastän tills vidare endast skymtande i bakgrunden, så länge den ryska kejsarmakten förblir obruten. Efter ett för Ryssland olyckligt krig kan måhända detta proletariat afväpnas och göras oskadligt. Dess-

förinnan betecknar dock en segrande rysk revolution, med sina alltid oansvariga och hänsynslösa ledare, med sina oberäkneliga följder af växande elände och hungersnöd, det blodiga förebudet till en vild stormlöpning mot de afundade och lyckligare ställda grannfolken. Därför måste alla verkliga fredsvänner, såsom ju också folkrätten bjuder, hålla på Rysslands bestående och lagliga regering emot revolutionen, som visserligen ändå i längden knappast torde kunna undvikas. Det är att leka med elden, om man betar sig såsom våra svenska socialister på våren 1906, då de under den dåvarande ministärens tysta medhåll tilläto de samlade ryska revolutionsledarna att hålla en hemlig stämplingskongress på Folkets hus i Stockholm. Genom sådana fredsfientliga tilltag skänkes å ena sidan den ryska regeringen anledning till befogade klagomål, å andra sidan den värsta ryska krigsfaran ett lättsinnigt och inför hela utlandet komprometterande understöd.

Men det får ej heller förbises, att äfven Rysslands ännu bestående regering är utsatt för plötsliga frestelser och påtryckningar, som kunna förvandla dess tveksamhet till ifver för länge närda krigsplaner inom inflytelsesrika kretsar. När den allmänna europeiska fredshorisonten mulnar, och i synnerhet om en väpnad konflikt mellan olika makter förestår eller redan har utbrutit, då bortfalla äfven de folkrättsliga betänkligheter, som tills vidare afhållit Ryssland från att angripa äfven en afgjordt fredlig och alldeles saklös granne. Därför är det af största vikt särskildt för oss i

Sverige att taga kännedom om sådana ryska planer, som i dylika händelser kunna framdragas och sättas i verket.

Rysslands världshafsplaner.

Det är sedan länge bekant, att man på vissa håll i Ryssland umgås med afsikten att vid lämpligt tillfälle förvärfva passande isfria örlogshamnar vid norska kusten, helst så långt söderut som möjligt. Vägen dit går öfver Sverige, och det beror helt och hållet på omständigheterna och det mer eller mindre gynnsamma tidsläget, huru stora delar af Sverige det kan anses nödigt och gagneligt att afskära och eröfra i sådant syfte. Något ekonomiskt, politiskt eller historiskt nödtvång föreligger ej i minsta mån för dessa ryska planer. Det ryska folket, som för öfrigt aldrig kan förvandlas till ett sjöfolk, behöfver ingalunda för sin förkofran något politiskt herravälde öfver så aflägsna världshamnar, från hvilka det redan nu kan draga till sig all möjlig fredlig samfärdsel, om blott ej dess egen regerings kortsynta handelspolitik stode hindrande i vägen. Allt hvad som förebäres i mer eller mindre vetenskapligt affattade skrifter angående Rysslands oafvisliga behof att framtränga till de öppna världshafven består blott i spegelfakterier för att öfverskyla det nakna och krassa eröfringsbegäret. Därför behöfver ingen af Rysslands hotade grannar hysa några skrupler mot att värja sin goda rätt på grund af förmenta naturbestämda eller världshistoriska lagar, som skulle tala till Rysslands förmån och i längden visa sig oemotståndliga i kraft af ödets bud.

Att emellertid dessa ryska eröfringsplaner vunnit allt större anklång och betydelse, därom vittna framför allt de brådstörtade rustningarna i Finland, som otvifvelaktigt äro beräknade på att främja ett anfall mot Sverge, när så af politiska grunder faller sig lägligt. De upprepade och i sanning oförsynte ryska spionerierna i själfva Sverge ådagalägga så tydligt som möjligt, att förberedelserna till anfallet redan hunnit fortskrida vida längre än hvad någon för blott ett år sedan kunnat ana. Eftersom våra svenska myndigheter, liksom ock vederbörande i det likaledes af Ryssland hotade Österrike, ändtligen aktat nödigt att genom formliga rättegångar och genom offentliga meddelanden om åtminstone vissa af deras resultat söka motverka spioneriernas framfart, så måste spänningen för närvarande anses ha uppnått en ganska betänklig höjdpunkt. Det har ju också bl. a. kommit i dagen, att en numera aflägsnad rysk militärattaché utarbetat en ordentlig eröfringsplan, enligt hvilken t. ex. en stark rysk här-afdelning skulle från Vasa såsom den förnämsta inlastningsplatsen landsättas vid Hernösand och sedan tåga vidare inåt landet.

Konungens försvarsomvårdnad.

Det måste verkligen, utan att man skattar åt någon öfverdrifven skrämseltaktik, af alla fosterlandsvänner erkännas, att konungen haft fullgiltiga anledningar att tillkalla sådana rådgifvare, hvilkas allvarliga och nitiska försvarsintresse är höjdt öfver hvarje tvifvelsmål. Hädanefter bör det

under inga förhållanden få komma i fråga, att andra än sålunda kvalificerade män skola ombetros med dessa värf. Ty det är ej nog därmed, att den nuvarande ministären fullgör sitt närmaste uppdrag i försvarets tjänst till och under den nu instundande riksdagen. Landet kräver äfven garantier därför, att det verk, som nu begynnes, vidare fullföljes i samma anda och under allt brydsammare omständigheter med ännu större eftertryck, om så skulle visa sig nödigt. Ty försvarsfrågan kan omöjligt, äfven med bästa vilja å alla sidor, lösas vid den närmaste riksdagen en gång för alla i den meningen, att sedan ingenting skulle återstå för dess ytterligare utveckling.

Det är en alldeles ogrundad mening, så godt som en farlig vidskepelse, att Sverge, när det på allvar gäller krig, skulle kunna reda sig med sämre öfvade och disciplinerade soldater än fiendens härskaror. Det kan icke med någon skynt af rätt invändas, att Sverge ej skulle ha råd att kosta på sina värnpliktiga söner en fullgod och modern krigsutbildning. Hvad Rumänien, Bulgarien och Serbien, som stå långt efter oss i ekonomisk odling och finansiell vederhäftighet, ha kunnat uträtta i militäriskt afseende, det måste äfven kunna utkrävas af Sverge.

Regeringens lindriga värnpliktskraf.

Att regeringen likväl ej nu med ens ärnar begära så mycket af riksdagen och folket, det må förklaras dels af svårigheten att alltför plötsligt bryta med folkets inrotade fredsvanor och fredsfördomar, dels, och måhända förnämligast, däraf,

att konungen och hans rådgifvare icke ansett krigsfaran alldeles omedelbart öfverhängande och följaktligen tro sig kunna påräkna något rådrum till försvarets ytterligare utveckling. I hvarje fall måste hvad som nu begäres betraktas såsom det minsta möjliga, det oeftergifliga, hvarmed den ansvariga fackkunskapen kan låta sig nöja under förhandenvarande omständigheter. En verkligt tillfredsställande härordning kan ju ej med ens genomföras, och under omdaningstiden måste man alltid vedervåga den risk, som innebäres i en oväntad krigsfara. Men hvad som nu begäres kan gälla som en antaglig begynnelse, under förutsättning af fosterlandskärlekens uppfostran genom nya erfarenheter till villighet att åtaga sig tyngre bördor i rätt tid och ordning.

Af hvad jag nu betonat framgår ovedersägligen, att regeringens tillkännagifna kraf, särskildt i fråga om öfningstidens utsträckning, icke medgifva den ringaste prutmån. Huru skulle det också taga sig ut inför dem, som i utlandet uppmärksamt afvakta och granska frukterna af det svenska folkets nyväckta försvarsvilja, om vi efter allt hvad som talats, agiterats och händt skulle rygga tillbaka för ett par månaders förlängd öfningstid? Åtminstone detta obetydliga offer måste ovillkorligen bjudas, såframt vi ej skola stå inför världen såsom ett folk utan allvar i sin föresats att häfda ett själfständigt lif och därmed äfven såsom ett folk, som ej kan tagas med i räkningen, när det gäller de svåra pröfningarna af själfständighetens livsvillkor.

Ingen prutmån möjlig.

Det är långt viktigare för oss i dessa dagar att taga rätt hänsyn till de intryck, som måste genom vårt beteende i försvarsfrågan framkallas hos främmande betraktare, vare sig fiender eller vänner, än att klema med den försvarsolust, som så länge fått ohämmad utbreda sig ibland vårt eget folk. Folkets förtroende till sin försvarskraft skall ej vinnas genom ängslig efterlåtenhet, utan skall uppfostras af dem, som det lagstiftande ansvaret tillkommer.

I följd af agitationens inflytande har valstriden kommit att tillspetsa sig till de oupphörligt sinesemellan motställda alternativen, som kallas den »delade linjen» och den »sammanhängande», »sommarlinjen» och »vinterlinjen». Det må synas öfverflödigt för mig i valstridens nuvarande sista skede att upprepa argumenten å ömse sidor. Utan tvifvel kan mycket anföras till stöd för öfningstidens förläggande till vare sig sommaren eller vintern. Den enda rätta kompromissen emellan dessa båda linjer vore att taga dem båda, hvarigenom såväl sommarens som vinterns fördelar skulle vinnas under en effektivt förlängd sammanhängande öfningstid. Men skall nödvändigt ett val göras, då kan ingenting annat än regeringens sammanhängande vinterlinje komma på tal för dem, som verkligen vilja sätta försvaret främst. Den »delade» linjen betyder i själfva verket blott ett fasthållande vid den nuvarande alltför korta öfningstiden, alltså en vägran att i detta afseende stärka försvaret. De tillagda fyrtio vinterdagarna

kunna, förutom andra olägenheter från icke-militära synpunkter, så mycket mindre tagas i beaktande, som det ej ens på långt när visar sig säkert, att alla, som utgifva sig för anhängare af den »delade» linjen, äro med om detta tillägg utan motsvarande afknappning på sommaröfningsarna, som sålunda skulle försämrans i stället för att förbättras.

Försvarsvännernas oafvisliga plikt.

Det kan således icke undandöljas, att regeringens förslag är det lindrigaste, som kunnat framläggas, såvida det öfver hufvud skulle vara tal om att göra någonting till vårt nuvarande otillräckliga försvars förstärkning. Detta förslag motsvarar också till fullo de önskningsar, som uttalas i lösensordet försvaret öfver partierna, ett lösensord, som i föreliggande fall äfven kan sammanstämma med det vidsträcktare krafvet försvaret främst. Regeringens förslag om öfningstidens utsträckning är ju i hufvudsak det samma, som det liberala partiet genom sina målsmän före den senaste krisen förordat, ehuru efteråt den öfvervägande delen af samma parti föredragit det sämre alternativet, blott för att komma i tillfälle att underbjuda regeringen vid den öfliga fattigauktionen på vårt försvar. Ingen, som räknar sig för öfrigt till liberalerna, bör emellertid tveka att fortfarande hålla fast vid det bättre, när regeringen, som icke kan göras ansvarig för något af de kämpande partierna, beslutit sig för att i detta fall följa de liberales ur-

sprungliga mening. För dem åter, som intaga en annan ståndpunkt och alltså utan tvekan skulle föredraga vida strängare försvarskraf, ställer sig för närvarande saken så, att de måste välja emellan alls intet eller åtminstone något.

Vägen ligger således alldeles klar för hvarje medborgare, som i sin rösträtt icke ser ett tillfälle att befordra enskilda intressen, utan ett förtroendeuppdrag å det allmännas, å hela fäderneslandets vägnar. Hvarje röst, som afgifves medelbart likaväl som omedelbart till förmån för regeringens förslag, innebär en uppfyllelse af den enda plikt, som i närvarande stund kan fullgöras af enhvar till betryggande, såvidt möjligt, af fäderneslandets fortfarande fred. Må medvetandet af detta ansvar genomtränga alla sanna fosterlandsvänners hjärtan!

Försvaret främst.

Nya Dagligt Allehanda 21 april 1914.

Sedan valen till den nya Andra kammaren nu lupit till ända, med det utfall, som de pågående omständliga sammanräkningarna om några dagar komma att framvisa, torde, åtminstone från valrörelsens synpunkter, inga betänkligheter behöfva åberopas mot själfva den i verkligheten afgörande försvarsfrågans återupptagande enligt dess egentliga innebörd för vårt lands trygghet och framtid.

Det ligger i sakens natur, i den valtekniska agitationens väsen, att de spörsmål, som striden gäller, måste i hög grad förenklas för att lämpa sig till lösensord för valmansmassornas taktiska uppställning och manövrer å ömse sidor. I och för sig ligger däri ingenting ondt eller förklenligt, eftersom det ju ej kan hjälpas. I samma mån som rösträtten utsträcket, måste också denna förenkling drifvas längre, emedan man ej kan begära, att den stora mängden, som med ens uppåddas till valurnorna, skall ha tid eller lust eller förmåga att tränga djupare in i de alltid invecklade politiska lifsfrågornas verkliga sammanhang och följder.

Men däraf kommer det sig ock, att »folket i val» knappast kan utan svår skada för de fosterländska intressena upphöjas till den i sista hand bestämmande makten, såsom förvisso ej heller våra grundlagar åsyfta. Under hvilka slagord än rösterna må samla sig, kunna de omöjligt gifva tillförlitliga och tillräckliga anvisningar för de politiska åtgärder, som i synnerhet under kritiska tider måste med målmedveten kraft följa på de brådstörtade och mångtydiga valen. Sådana åtgärder äro endast tänkbara i samband med ansvarsfulla och sakkunniga iakttagelser af de förhandenvarande, men tyvärr så ofta växlande omständigheternas kraf.

Det är redan mycket nog, om »folket i val» kan genom sina grupperingar omkring de ganska summariska och följaktligen oklara »partibeteckningarna» gifva sin regering någorlunda beaktansvärda upplysningar om vissa för tillfället rådande stämningar ibland valmännen. Dyliga stämningar böra naturligtvis i sin mån tagas i betraktande jämte åtskilligt annat af vida större vikt. Men de måste tillika noga pröfvas med hänsyn till sin beskaffenhet, sitt allvar och sina förbindelser med de särskilda röstande partiernas och folkgruppernas förutsättningar i ansvarsmognad och omdömeskraft.

För en sådan pröfning kan det ej vara likgiltigt, huru de slagord lyda, som visat sig mäktiga att draga till sig valsedlar i så pass betydande omfång, som häntyder på det äkta fosterlandssinnets växande lifskraft. Försvaret främst är onek-

ligen en sådan lösning. Dess framgångar i valstriden innebära vida mer än allenast ett undanskjutande för tillfället af vissa partifrågor, som af hvarjehanda anledningar kommit att uppföras på de täflande partiprogrammen.

Försvaret främst betyder närmast eller får åtminstone tolkas såsom ett tillkännagifvande, att de, som röstat under detta tecken, ej heller för framtiden torde vara sinnade att sätta fäderneslandets försvar i sista rummet, sedan alla möjliga andra, mer eller mindre befogade syften på önskelistan blifvit rikligen tillgodosedda. Det är helt visst icke blott en provisorisk, utan ock en principiell uppfattning, som sålunda har vunnit kraftigt anklag hos ansvarsmedvetna och betänksamma folklager.

* * *

Om det verkligen är så, att Sverge just nu behöfver en effektiv utveckling af sina försvarskrafter, äfvensom att en sådan utveckling förhåller, under förutsättning af en motsvarande sund utrikespolitik, trygga vår fortfarande själfständighet, — då måste det också betraktas som själfklart, att vi skola inrätta oss i öfrigt med hänsyn framför allting annat till försvarets fullt utmätta kraf.

En motsatt åskådning kan ej grunda sig på andra förebäranden, än antingen att något slags fara ej egentligen för närvarande hotar vårt land, eller ock att vi under inga förhållanden kunna bereda oss krafter, som räcka till att afvärja en

erkänd fara. Försvarsprutarna ha, om de vilja formulera sin olust med genomtänkt skicklighet, blott att välja emellan lättsinnets förtröstan eller modlöshetens förtviflan.

Vare sig man lutar åt den ena eller åt den andra af dessa båda stridiga stämningar, frestas man att förbruka alla tillgängliga medel till fyllande af de mest omtyckta folkbegären under den nu lefvande generationen, så länge det ännu står oss öppet att på egen hand förfoga öfver våra tillgångar. Bekvämar man sig ändå att offra någonting på försvaret, så sker det i grund och botten bara för att på möjligast billiga sätt komma ifrån vissa besvärliga yrkanden, som man i själfva verket anser vara fördomsfulla och grundlösa, men som man ej tror sig om att alldeles afvisa i följd af deras ådagalagda inflytande och utbredning. Men det är gifvet, att man då handlar utan inre sakintrasse, att man nöjer sig med sådana uppoffringar och åtgärder, som endast skenbart komma det effektiva försvaret till godo, på samma gång som man likväl söker framställa dessa såsom synnerligen betydelsefulla och till och med storartade i omfång och planer. Så menar man sig bäst vara i stånd att afväpna de uppriktiga och ifriga försvarsvännernas ovälkomna inkast för att sedan dess lättare kunna hängifva sig åt sitt eget uppskrufvade »reformarbete».

Här må det vara onödigt att vederlägga hela detta åskådningssätt jämte de förutsättningar, hvarpå det hvilar, och de politiska eller sociala sträfvanden, hvartill det leder. Ingen lär för öf-

rigt kunna bestrida, att med detta åskådningssätt ingen begränsning låter förena sig till att indämma sådana demagogiska lockelser, som i längden måste verka förskämmande och fördärfvande genom de för ögonblicket öfvermäktiga partiintressenas och samhällsklassernas förkofran på statens och dess framtids bekostnad.

Sätter man däremot (verkligen och på fullt allvar försvaret främst, då uppställer man ett oförnekligt och behärskande statsintresse, det förnämsta och minst afvisbara bland alla, såsom den ledande grundtanken och måttstocken, när det gäller att rätt uppskatta och afmäta hvad som i hvarje fall bör göras eller underlåtas å det allmännas vägnar.

Därmed afstänges intet hälsosamt reformarbete. Inga samhällsuppgifter äro uteslutna från statens ingripande verksamhet. Men de få icke godtyckligt vidgas och ökas efter partivärfningarnas ingifvelser eller lösliga hugskott för dagen. De måste legitimeras på grund af det sakliga sammanhanget med försvarets behof, som genom dem måste vederbörligen främjas eller åtminstone icke motverkas. Under sådana förutsättningar blir försvaret främst äfven uppslaget till en både framåtskridande och samhällsbevarande politik under tecknet försvar och reformer.

Men första villkoret för en sådan politik är och förblir en fast vilja att häfda försvarets fulla effektivitet, jämte en fast tro på fäderneslandets

förmåga att genom sitt försvar upprätthålla sitt självbestånd.

* * *

Det har tyvärr varit en af vår hundraåriga freds betänkligaste följder, att sammanhanget emellan försvarets utveckling och hela det öfriga statsarbetet blifvit ännu mera fördunkladt än någonsin förut. De missförhållanden och de förvirrade sträfvanden, som i våra dagar väcka allvarliga fosterlandsvänners bekymmer, leda ytterst sitt upphof från denna sammanhangslösa statsuppfattning. De styrande och inflytelserika samhällselementen kunna icke frikännas från sin andel i ansvaret för skefheterna och bristerna i hela vårt folks politiska uppfostran.

Det är ej konservatismen såsom sådan, som har utgjort svagheten i kampen mot vårt hastigt demokratiserade samhälles utväxter. Snarare kan man våga det påståendet, att konservatismen visat sig för klen i sin viljekraft och sin tankeskärpa. Rösträtten i politiska och kommunala angelägenheter har, efter ett långvarigt famlande med oklara principer, blifvit plötsligt utvidgad, innan de nya valmännen hunnit genom effektiva försvarsplikter invänjas i utöfningen af det ålagda offentliga ansvaret. Därför måste man nu, när försvarets kraf göra sig i verkligheten starkare gällande än någonsin förut, sätta sin lit till ett lika plötsligt »upplysningsarbete», som blifvit onödigtvis försvåradt genom inrotade falska föreställningar om med-

födda eller förvärfyade rättigheter utan motsvarande ansvar.

Olyckligtvis har den svenska konservatismen allt för ofta ställt sig på samma ståndpunkt som dess motståndare ända ut i de radikalaste lägren. Man har förälskat sig i numeriska beräkningar och förhoppningar på grund af den moderna proportionalismen, som i bästa fall blott utgör en matematiskt mera konsekvent mildring af majoritetsväldets ytterligheter. Man har hoppats vinna valmännens medhåll genom vissa i och för sig befogade reformer (t. ex. fjolårets folkförsäkring), som likväl hos oss kommit i omvänd ordning, d. v. s. utan samband med försvarsbördornä, som i Tyskland först blifvit tillbörligen ordnade och fördelade, innan den moderna »socialpolitiken» kommit till heders. Hos oss har man i förväg skänkt bort reformerna utan deras nödvändiga vederlag, alltifrån det aflidna landtmannapartiets till den uppblomstrande socialismens dagar. Tac-ken, för det vanvårdade fosterlandsförsvarets räkning, har också blifvit därefter.

Skall det lyckas bättre att göra allvar af försvaret främst, som dock, trots allt, utom och öfver partierna, samlat omkring sig så manstarka skaror af ärliga fosterlandsvänner?

Valsedelmajestätets diktamen.

Nya Dagligt Allehanda 28 april 1914.

Om vi för ett ögonblick skulle hålla till godo med antagandet, att »folket i val» (ett norskt poetiskt uttryck, som visst härstammar från Björnsterne Björnson) verkligen utgör det allershögsta och suveräna majestätet i vårt svenska rike, då kan man ej annat än på det djupaste beklaga dess diktamens mångtydighet, som lämnar de till knäböjande underdånighet villige så godt som alldeles i sticket.

Ställer man sig däremot på den vida enklare och naturligare ståndpunkten, att enligt Sverges grundlag de valda förtroendemännen äga att tolka »kommittenternas» uppdrag enligt sitt eget samvete och på sitt eget ansvar, då ljusna genast utsikterna betydligt i samma mån som man får förutsetta tillräcklig god vilja hos de förre.

Oberoende af alla »vallöften», hvilkas »helighet» ej bör öfverdrivas inom den skäligen profana riksdagsvärlden, äga utan tvifvel båda kammarnas, äfven den nu omsatta Andra kammarens, ledamöter lof att bruka sitt sunda förstånd i fäderneslandets tjänst. Därtill hör närmast, att de icke nu, när det gäller försvarsfrågan mer än någonting annat, bråka för mycket med sina

»partibeteckningar», som ej heller torde vara behäftade med någon särskild »helighet».

För proportionalismens skull har man varit tvungen att på visst sätt legalisera dessa »partibeteckningar», som dock i själfva verket föga lämpa sig att upphöjas till statsrättsliga begrepp. Men så mycket mindre bör man då äflas att låta dem för mycket inkräkta på de beslutande institutionernas förmåga att framalstra effektiva majoriteter i landets tid efter annan återkommande lifsfrågor. Om »partierna» ändå vilja hvar för sig hålla sig ihop och uppe, i synnerhet inom själfva riksdagen, så kunna de icke samla bättre meriter än genom att ställa sina röstkrafter till det svenska folkets föfogande, när detta folk åtminstone genom sitt eget hittills exempellösa deltagande i valen har ådagalagt sin lifliga längtan efter en ofördröjlig lösning.

Hurudan denna lösning månne blifva, det faller på den snart åter sammanträdande riksdagens lott att jämte regeringen afgöra. Men att i förväg något spekulera däröfver, kan ju ej anses vara förbjudet af grannlagenhetens föreskrifter.

* * *

Att göra för mycket väsen af socialisternas eller, såsom deras borgerliga adress lyder, »arbetarepartiets», framgångar, vore detsamma som att skatta åt en vidskepelse, som allra minst lämpar sig för en försvarsriksdag. Alla, eller åtminstone de ojämförligt flesta, socialister äro ju principiella fiender till hvarje försvarsförstärkning så-

som det hatade »tjufsamhällets» bålverk. Till dem ha nu sällat sig hvarjehanda hopar, som säkerligen stå den rena marxistiska läran ganska fjärran, men som i tvifvelsmål alltid rösta »emot regeringen», i likhet med den bekante irländaren, som icke visste hvad han hade röstat för, men kände på sig, att han ordentligen och enligt gammal vana varit morsk 'ginst the government.

Lämnas följaktligen socialisterna, såsom sig bör och såsom i och för sig en ringa minoritet, helt och hållet ur räkningen, då kommer turen till liberalerna af den gamla regeringsullen. Äfven de befinna sig numera i en skröplig minoritet och lära väl själfva vid det här laget medgifva, att nederlagets gudinna eller demon utkorat just dem till sina slaktoffer. Men å andra sidan kunna deras kvarlevor prisa sig lyckliga att likna Buridans berömda åsna, som ställdes i valet och kvålet emellan tvenne doftande höttappar. Länge kan dock ej valet uppskjutas, vid äfventyr af obeslutshetens och isoleringens hungersnöd.

Det står tills vidare liberalerna öppet att genom anslutning till socialisterna bilda en förkrossande majoritet »emot regeringen» inom Andra kammaren själf och måhända äfven vid gemensamma voteringar, — om nämligen partibröderna i Första kammaren fullt troget och manstarkt följa lystringsorden från den Andra. Det är nog föga sannolikt, att en sålunda ådagalagd regeringsfientlighet leder till någon triumf för den efterfikade »parlamentarismen». Men det kan dock

för vissa sinnen te sig som en vederkvickelse att på detta sätt bereda regeringen svåra hinder i dess försvarsarbete.

Olyckan är emellertid, att en sådan vederkvickelse måste köpas med uppoffring af hvarje slags försvarsvillighetssken. Fostbrödraskapet med socialisterna kan blott förvärfvas genom uppgifvande af öfningstidens utsträckning, äfven om socialisterna möjligen låta med raskt anlitande af deras inre partidisciplin öfvertala sig att förflytta någon af de redan stadgade exercismånaderna till en motsvarande »delad vinterutbildning». Liberalernas egen »delade linje» är alldeles ur spelet.

Blott och bart från det liberala partiintressets synpunkt förefaller det knappast antagligt, att dess målsmän skulle vilja ådraga sig ansvaret för försvarsfrågans fall genom en underkastelse, som skulle uppenbart förvandla dem till socialisternas vasaller.

Återstår alltså som liberalernas enda utväg att söka en uppgörelse med de egentliga försvarsvännerna, vare sig dessa räknas till den illa utryktade »högern» eller ej.

* * *

Försvarsvännerna ha helt visst ingen lust att onödigtvis skaffa sig förödmjukade vasaller. De fästa sig uteslutande vid själfva saken och bekymra sig litet om personernas känslor och framtidsutsikter. Men de måste naturligtvis också påräkna, att liberalerna, när det på allvar gäller

försvarsfrågans lösning, låta bestämma sig af ungefärligen samma slags tänkesätt och framför allt bekväma sig att erkänna de verkligheter, som nu föreligga efter valens utfall.

Först och främst får det ej vidare vara tal om den under ett par veckor så utbasunade »konstitutionella konflikten». Ingen vill förmena liberalerna att i sina hjärtan tro hvad de behaga om »parlamentarismens» lockelser och hemligheter. Men med den nya riksdagens uppgift har den saken ingenting att skaffa, och det bör ej kosta mycket på att ändtligen alldeles släppa det »konstitutionella» åkerspöket, så mycket mindre som liberalerna själfva synas ha ledsnat på spektaklet, och flere af deras egna stormän rent ut förklarar, att målet numera är utageradt genom den nya ministärens tillsättning och konungens principförklaring om sin »personliga makt».

Vidare måste det betonas, att det hvarken för regeringen eller för riksdagens försvarsvänner är möjligt att afpruta någonting på »vinterlinjen», som utgör den militära sakkunskapens oryggliga minsta kraf på öfningstidens effektivitet. Det måste en gång för alla vara slut på de tarfliga kompromisserna, som skadat försvarets utveckling så mycket, och som särskildt i detta fall skulle alldeles fördärfva vårt anseende i utlandet. Hvert toge det vägen, om vår försvarsrörelse, som väckt så stort uppseende äfven utanför våra gränser, skulle befinnas löpa ut i ett lumpet schackrande om en eller annan månads förlängning i dessa öroliga tider af ökade rustningar

och spännande diplomatiska kombinationer på så många håll?

Alltså, om liberalerna förkasta regeringens vinterlinje, då faller försvarsfrågan vid riksdagen, och ansvaret, som blir drygt, må stanna på dem.

Men för öfrigt, hvarför skola liberalerna nödvändigt åsamka sig det ansvaret? De räkna sig ju själfva till försvarsvännerna, och de måste ju, enligt sina egna majoritetsuträkningar, kunna säga sig, att valen försatt dem i en ohjälplig minoritet inom försvararnas grupp såsom ett helt. Hvad vore då naturligare för dem, enligt deras eget åskådningssätt, än att hålla till godo med den försvarsvänliga majoritetens utslag och utan förbehåll gå med på vinterlinjen. Sin egen »delade linje» kunna de aldrig genomdrifva, och *ultra posse nemo obligatur*. Det bör ej vara svårt för dem att öfvertyga sina valmän, som väl också få räknas som försvarsvänner, om den saken.

Dessutom består försvarsfrågan, sådan denna kommer att framläggas vid riksdagen, ingalunda uteslutande i tvisten om de båda »linjer», hvar till valstriden för förenklings skull blifvit tillspetsad. Många andra försvarsbehof komma på dagordningen. Vid deras dryftning blir det möjligt för liberalerna att positivt medverka, och icke blott det, utan äfven att häfda sina egna grundsatser och sträfvanden, till och med i täflan eller dragkamp med högern. Det behöfver alls ej vara tal om en ovillkorlig och förödmju-

kande kapitulation under regeringens eller högerns maktbud.

Liberalerna ha i sin hand att göra sig gällande vid försvarsfrågans lösning på ett helt annat sätt än genom småaktiga afprutningar, om de nämligen kunna lyfta sig till en fördomsfri och kraftigt tillämpning af sina egna ofta tillkännagifna åsikter.

Det vore framför allt deras sak att göra allvar af värnskattens behöriga utsträckning, förvisso ej för att t. ex. bygga järnvägar eller bereda de värnpliktige onödiga ersättningar, men för att betäcka de ökade kostnader, som ovillkorligen måste krävas för ett effektivt försvar. Äfven om liberalerna skulle gå längre i sina fordringar, hvad värnskatten angår, än regeringen och högern, så skulle dylika fordringar icke betraktas såsom riktade mot försvaret, om med dem förknippades uppriktig villighet att låta försvaret få sina fullt utmätta behof fyllda.

Det är möjligt, att en sådan liberal försvarspolitik skulle möta motstånd, till en början åtminstone, inom vissa riksdagsgrupper. Men hvad betydde det mot att vinna så mycket större fosterländskt anseende och understöd, icke minst hos den försvarsifrande ungdom, som sannerligen ej, såsom vissa snusförnuftiga teckentydare förmena, eldas af några kapitalistiska »företagarintressen» eller maktinstinkter, utan på brinnande allvar sätter försvaret främst? Ej ens riksdagen lär i längden förblifva otillgänglig för in-

flytelser från sådant håll, lika litet hädanefter som förut under den senaste tiden.

Försvaret själft kan ej annat än vinna på en täflan af denna art emellan liberaler och högermän.

Svensk utrikespolitik och Ryssland.

Nya Dagligt Allehanda 30 april 1914.

En omtänksam utrikespolitik måste alltid utgöra försvarsväsendets såväl förutsättning som fortsättning. Försvaret kan ej tillbörligen ordnas, utan att landets ställning utåt, de faror, som hota, det bistånd, som kan väntas, noggrant beaktas i hvarje särskildt tidsläge. Men tillika måste förhållandena till främmande makter skötas med hänsyn till landets utvecklade försvarskrafter, så att dessa, när det gäller, användas på bästa sätt för fäderneslandets klart fattade behof och uppgifter.

Hos oss har man alltför länge dragit sig för att rätt framhålla och betona det nödvändiga sammanhanget emellan försvar och utrikespolitik. Man har af ett slags missriktad blyghet inbillat sig, att blott och bart påpekandet af en ömtålig ställning till något grannland skulle ytterligare försvåra denna ställning och bringa krigsfaran i närmare synhåll.

Ett sådant beteende finner sin förklaring i vår långvariga afsöndring från den öfriga världens angelägenheter, men rättfärdigas ingalunda däri genom. Öfverallt i de länder, där de stora konflikterna inom vårt statssystem gjort sig omedelbart gällande, anses det vara alldeles i sin ord-

ning, att äfven försvarsfrågorna offentligen behandlas såsom beroende af utrikespolitiska verkligheter.

Hos oss har också försvaret lidit starkt afbräck genom denna besynnerliga återhållsamhet. Alla dithörande anordningar ha fått någonting tomt och ändamålslost öfver sig, åtminstone i den stora mängdens ögon, därför att man velat liksom försvara sig i allmänhet emot hvem det vara månne. En dylik föreställning måste synas i och för sig orimlig såsom ägnad att väcka misströstan och däraf följande försvarsolust.

* * *

Emellertid har i följd af hvarjehanda förhållanden, man vore frestad att säga lyckligtvis, det ändtligen blifvit klart för alla tänkande fosterlandsvänner, att den egentliga faran för vår självständighet hotar från Ryssland. Visserligen har denna fara alltid funnits till, i synnerhet sedan vi lidit det stora politiska nederlaget genom freden i Nystad efter Karl XII:s död. Men under långa tider har den ryska faran mer eller mindre varit undandold, och till och med Finlands förlust har i längden snarare visat sig ägnad att insöfva oss i en falsk säkerhetssömn än att väcka oss till skärpt omvårdnad att bevara hvad vi haft kvar. Beklagliga missriktningar i vår historiska betraktelse och undervisning ha gjort sitt till, att denna förlust blifvit optimistiskt tolkad såsom en i det hela lyckosam inledning till Sverges »nationella afrundning» inom sina »naturliga gränser»,

att den af Ryssland skapade och länge i viss mån utvecklade finska autonomien, med dess tillbehör af fennomansk kulturseparatism, för oss fått taga sig ut som upprättandet af en »buffertstat», som för all framtid skulle garantera en orubbad fred och välsignelserik grannsämja med den slaviska världsmakten.

Numera måste alla dessa illusioner betraktas som skingrade en gång för alla. Huru det ändtligen har kommit därhän, vore här för vidlyftigt att närmare utreda. Det behöfs ej heller, därför att de förnämsta orsakerna få antagas vara bekanta för alla svenskar, som någorlunda uppmärksam och fördomsfritt följt med den senaste tidens tilldragelser och förebud. Det må här vara nog att så bestämdt som möjligt säga ifrån, att vår fara kommer från den ryska utvidgningslusten, att hvarje annan fara, från hvilket håll som helst, står i samband med denna fara, att alltså hvarje sund svensk utrikespolitik måste, utan hämmande ängslan, men också utan lättrogen hoppfullhet, grundligt orientera sig med oafslätlig hänsyn till just den ryska faran.

För öfverdrifven oro finnes ingen grund, enär den ryska politik, som samlat oss till allvarligare besinning, visat sig föga skarpsynt i sin tilltaggenhet och sina obesvärade metoder. Rysslands intresse, för sina egna planers skull, borde tvärtom ha förestafvat större undseende och lenare åtgärder på båda sidor om Östersjön. För den ryska diplomaten, som så ofta hos oss blifvit öfverskatad såsom nästan diaboliskt skicklig, smidig och

beräkande, ha vi ingen anledning att hysa någon förlamande skrämsel.

Å andra sidan ha vi lika litet tillfredsställande anledningar att vänta oss t. ex. »ofantliga ekonomiska fördelar» genom undfallenhet för ryskt missnöje med vår försvarspolitik. Det är klart, att vi böra väl tillvarataga sådana fördelar, när de verkligen yppa sig, i synnerhet som de ofta äfven af ryssarna själfva uppfattas såsom lödande till deras eget bästa. Men vi kunna vara förvissade därom, att den ryska utvidgningslusten icke dämpas af sådana ekonomiska uträkningar, som förefalla helt naturliga för skolade europeiska affärsmän.

* * *

När det gäller vårt förhållande till den obestridliga ryska utvidgningslusten, är det dock äfven farliga illusioner af annat slag, farligare än mången tror, som borde ordentligt bortarbetas, medan vi ännu ha tid därtill.

Flere uppriktiga och nitiska försvarsvänner ha trott sig främja den goda fosterländska saken, i det att de starkt framhållit, att Ryssland ovillkorligen måste sträfva att komma ut till något af de »öppna världshafven», alltså i förekommande fall, där det svagaste motståndet synes möta, ut till Atlanten tvärsigenom vårt svenska Norrland.

Att Ryssland sträfvar för närvarande just dit, det är oförnekligt. Men att Ryssland måste göra så, för sina välförstådda nationella intressens skull, det är en villfarelse, som kan bereda arbe-

tet för att väcka den svenska försvarsviljan alldeles onödiga svårigheter. Detta kan lätt uppvisas genom några kortfattade antydningar, då det här ej kan vara tal om att undersöka hela det invecklade historiskt-politiska sammanhanget.

Vore det verkligen så, att hela det stora ryska folket för sin välmågas och sin kulturs förkofran nödvändigt måste kräfvva sina riksgränsers utsträckning till närmaste världshaf, då skulle ju de mellanliggande folken, framför allt de mindre och ibland dem enkannerligen det svenska, råka in i ett ganska smärtsamt dilemma. För oss vore det så mycket smärtsammare, som vi ju alltid ha en melankolisk benägenhet att i tvistiga fall gifva oss själfva orätt emot tvärsäkert framställda främmande anspråk.

Vi skulle då ha att välja emellan å ena sidan vår ovedersägliga rätt att värja vår egen själfständighet och, å andra sidan, den tryckande samvetsbetänkligheten att stå i vägen för långt talrikare missgynnade medmänniskors oafvisliga lifsbehof.

Lyckligtvis förhåller det sig icke så. Det tråkiga dilemmat är allenast en oriktig och oklar konstruktion. Det ryska folket har redan i äldre tider, t. ex. under Sverges Östersjövälde, fått och kan äfven hädanefter få sina berättigade kraf på vidgad samfärdsel tillfredsställda, oberoende af de styrandes politiska eröfringar, som hittills endast mer och mer förvärrat dess elände. Det första villkoret för en afgjord vändning till det bättre, hvad själfva det ryska folket angår, be-

står däri, att dess regerings nyckfulla maktpolitik ändtligen tvingas till oundgänglig självbegränsning. Det är en af vår tids förnämsta kulturfrågor, för Ryssland själft såväl som för Europa i dess helhet. Inga sentimentala skrupler kunna åberopas emot Sverges deltagande i denna uppgift genom sitt eget fullt samvetsrena själförsvar.

Vore det vidare så, att Rysslands »sträfvän till världshafven» utan gensägelse betingas af dess geografiska läge, då vore ju t. ex. Sverges beslut att på sitt håll motsätta sig en dylik utvidgning liktydigt med en fåfänglig uppresning mot ett slags politisk naturlag. Att spjarna mot naturlagarna är ju i och för sig dåraktigt. Vårt folk kunde då lätt förledas till ett fatalistiskt åskådningssätt, som skulle alstra hopplöshet och påskynda vår undergång.

Lyckligtvis finnes ingen sådan politisk naturlag. De geografiska förhållandena äro inga tvingande makter, utan allenast mer eller mindre gynnsamma förutsättningar, med hvilka, jämte många andra, till en del af vida större betydelse, folken och deras ledare ha att taga befattning efter förefallande omständigheter. Många eröfrande stater ha under tidernas lopp sträfvat att »komma ut till världshafven». Somliga ha lyckats, delvis åtminstone, andra ha snöpligen kommit på skam. Ryssland hör till dem, som hittills ha stött på alltför svåra hinder, och det beror på dess grannar att klokt och modigt begagna sig af omständigheterna, geografiska och andra, till dessa hin-

ders förstärkning. Sverge har ännu, trots Finlands förlust, goda förutsättningar att stänga Rysslands väg till Atlanten och behöfver ingalunda grufva sig för några förmenta »geopolitiska» lagar.

I själfva verket förhåller det sig så, att talet om Rysslands oemotståndliga »sträfvän till världshafven» är allenast ett grundlöst förebärande, en »ideologisk öfverbyggnad» (förutom andra fantasier, såsom »panslavismen», »de kristnes befrielse» m. m.), för att tala i marxistisk stil, på det nakna och krassa begäret att ständigt slå under sig nytt land och med tjänliga medel utsuga nya kufvade folk. Den vidt förgrenade och mäktiga tjinovnikklassens äflan efter lukrativa anställningar, helst på så långt afstånd som möjligt från de kontrollerande myndigheterna, utgör ett af de verksammaste »nationella» elementen i denna eröfringslust, liksom också glupskheten vid Polens, Östersjöprovinsernas och Finlands »russificering». Därvid kommer det föga an på sådana tillfälliga partietiketter som »liberaler» eller »socialister». I kampen mot alla främmande nationaliteter, inom eller utom riket, ha i synnerhet de företagsamma »socialisterna» visat sig vara de ifrigaste, hätskaste och värsta verktygen.

Det är ett bevis på vårt svenska »arbetarepartis» bottenlösa enfald, om man får uttrycka sig så ohöfviskt, när vederbörande i detta läger räkna på de s. k. »broderpartiernas» och »revolutionens» bistånd mot den ryska faran. Än värre, nästan gränsande till uppenbar landsskada, är det att understödja och till och med på Folkets hus i

Stockholm inhysa ryska »revolutionskongresser», såsom det skedde på våren 1906, utan att den dåvarande regeringen på något sätt ingrep emot ofoget. Förutom att ibland detta följde helt visst funnos många hemliga polisagenter och provokatorer, måste tilltaget vara ägnadt att framkalla befogade klagomål från den ryska regeringens sida. Från en verklig rysk revolution kan ingenting annat väntas än alla onda krafterns lössläpande mot utlandet, således äfven mot Sverge.

* * *

För den officiella ryska regeringen, som allsomoftast måste mer eller mindre godvilligt foga sig efter de »nationella» rörelsernas påtryckning, äro likväl deras alltför bjärta yttringar i vanliga fall obekväma nog. Man måste ju någorlunda foga sig efter gällande internationell rätt och sed, ty däraf beror Rysslands erkända ställning inom det europeiska statssamfundet.

För vår utrikespolitik förenklas också därigenom till en viss grad problemet om vårt förhållande till Ryssland. Eftersom vi ingenting annat åstunda än att få i fred sköta våra egna angelägenheter, ha vi själfklart att föra en icke blott rättrådig, utan i allo korrekt politik. Inom denna ram kunna vi främja alla gemensamma kultursträfvanden, kommersiella, industriella och andra, för såvidt som den ryska diplomatien finner lämpligt att därutinnan gå oss till mötes. Men vi ha ej att lägga oss i Rysslands förehafvanden inom sina egna gränser (hvaraf naturligtvis icke följer,

att vi behöfva tilldela dess ledande dignitärer i Finland några svenska storkors). Däremot kunna och böra vi ur vårt land aflägsna allt besvärligt pack, vare sig spioner eller revolutionärer. Därvid ha vi att stödja oss på folkrätten och medhåll af vänskapliga makter, som snarare torde vara benägna att taga anstöt af svensk släpphändthet i dylika fall.

Men framför allt kunna och böra vi, om vi så uppträda, utan skuggrädsla anlägga våra försvarsanstalter närmast för att afvärja den hotande ryska faran. Dessa anordningar komma att länge kosta oss tunga personliga ansträngningar och äfven mycket pengar. Men för vår kroppsarbetarklass blir det drägligare och mera uppfostrande att plikttroget tjäna under svenska fanor än att träla och tuktas under ryska. Och vår kapitalism, för såvidt som en sådan kan sägas finnas till, har att välja emellan utan tvifvel dryga försvarsoffer och gagnlösa eller rentaf utmattande aftappningar i en försvarsförsummande »socialpolitiks» ginungagap.

Svensk fredspolitik.

Nya Dagligt Allehanda 7 maj 1914.

En svensk utrikespolitik, som söker orientera sig med hänsyn till den oförnekliga ryska faran, måste vara en afgjord fredspolitik.

Vi få ej begå någonting, som med rätta kan tolkas såsom en förseelse mot den fredliga grannsämjan med Ryssland. Därtill hör förvisso ej, att vi på något sätt skola underlåta hvad som tarivas för vårt möjligast kraftiga försvar mot Ryssland. Lika litet kan man af oss begära några särskilda bemödanden att vinna Rysslands vänskap framför andra. Bådadera, såväl försvarsförsummelsen som vänskapsfjäsket, skulle blott uttydas som ängslig svaghet och snarare uppmuntra än förebygga öfvergrepp. Vi kunna hvarken blidka eller beveka Ryssland, men genom ett fullt fredligt och korrekt beteende, och ingenting därutöver, kunna vi bäst undanröjda alla anledningar att göra våra afsikter misstänkta, om man vill skada oss i välvilliga iakttagares ögon.

Fortfar man ändå att misstänka oss i själfva Ryssland, finnes ingenting annat att göra åt den saken än att i samma mån förstärka våra försvarskrafter. Allra minst böra vi, i det fåfängliga hoppet att afväpna ryska misstankar, afhända

oss vår internationella handlingsfrihet till Rysslands förmån eller genom onödiga förklaringar försätta oss i en falsk ställning till andra makter, på hvilkas vänskapliga tänkesätt vi ej ha något skäl att tvifla.

Men oafvisligen är det vår plikt likaväl som vår fördel att efter förmåga sträfva för fredens bevarande åt alla håll. Detsamma förklara ju i våra dagar alla makter, både stora och små, äfven Ryssland, och det hör till det officiella umgängets anständighet att mottaga alla sådana förklaringar utan några gensagor, så länge det går för sig, d. v. s. så länge vi i fredens namn icke besväras med kraf på uppoffringar af egna rättmätiga intressen.

Alltså böra vi naturligtvis vara med om det pågående diplomatiska fredsarbetet icke minst därför, att just Ryssland (af hvilka särskilda orsaker, det kan ju här lämnas i sitt värde) inledt dess iscensättning genom sin uppseendeväckande inbjudning till den första Haagkongressen. Men det vore högst oförsiktigt och föga fredsfrämjande, om vi toge oss för att begagna sådana högtidliga tillfällen till diskussionsinlägg, som kunde förvrängas till demonstrationer för den ryska maktpolitikens syften. Det är däremot knappast äfventyrligt att uttala sig med den största värme om de allmänna höga målen, blott man icke förbiser, att det oakadt vårt eget tidevarfs maktspel alltjämt har sin gång bakom kulisserna, eller inbillar sig, att diplomatiska eller interparlamentariska fredskongresser, Carnegiepalats eller No-

belpreis skola väsentligen påskynda den oförgångliga och af vår kristna tro bebådade världsfredens salighet.

Men för dem, som närmast tänka och måste tänka på Sverges utsikter att få öfverleva nu uppenbarligen hotande kriser, synes fredshorizonten betydligt mera begränsad och äfven molnhöljd. Det gäller dock att ej kasta yxan i sjön eller lägga sig alldeles stilla, liksom kunde orostiftarna i världen sålunda förmås att glömma bort vår tillvaro och lämna oss i fred. Äfven vi måste inom det allmänna statssamfundet på allvar arbeta för vår fred. Neutraliteten är ett godt medel, men man får det sällan till skänks, och det kostar vanligen mera för den, som ej gjort sig beredd att afvärja åtminstone det närmaste hotet. Fredens bevarande är i alla händelser det egentliga syftet, vare sig det kan uppnås genom obetingad neutralitet eller på annat sätt.

För en »evig» fred kunna vi visserligen icke skaffa oss några garantier, lika litet som en sådan någonsin blifvit stiftad genom de mångfaldiga traktater, som talat därom i sina inledningsord, i synnerhet efter genomgångna blodiga och uttröttande krig. Vi måste nöja oss med den sortens fred, hvars bestånd för en någorlunda öfverskådlig tidrymd synes sannolik nog efter en nykter pröfning af verkligen föreliggande omständigheter.

Därvid ha vi dock att taga oss till vara äfven för vissa skrämmande formler, som blott kunna

nedsätta vår arbetskraft och minska vår själf-tillit.

En sådan formel är det myckna talet om »världs-politik» och »imperialism», hvarigenom »småsta-terna» skulle ha blifvit satta alldeles utanför spe-let, liksom degraderade till ett passivt material för »världsmakternas» ohejdade roflust och in-bördes täflan. Hela detta betraktelsesätt, så ut-bredt det än månne vara, är alldeles för simplis-tiskt för att lösa tidens invecklade gåtor. Både stora och små makter ha fullt upp med att häfda sin fred och själfva sin tillvaro i dessa storm-digra dagar. Roflystnaden är lika litet de stores kännemärke, som den lammlika oskulden är de smås arfvedel. Fördelningen eller blandningen, hvad last och dygd eller lifskraft och sjukdoms-tecken angår, är vida konstigare än så. Men för alla makter, hvilka dimensioner de må äga, ändras utsikterna, till framgång eller nederlag, alltefter folkens och deras ledares moraliska och intellektuella krafter. Vi lefva i en tid, som har, »imperialismen» i all ära, sett såväl stormakter afslöja sin svaghet som mindre stater ådagalägga sin oförmodade makttillväxt.

* * *

Hvarför skulle just Sverge nu, när alla krafter spännas så godt som öfver hela världen, kasta bort sitt fredsvärn, antingen af misströstan eller af sjina egna samhällsbehofs och de tillgängliga hjälpmedlens missriktade uppskattning?

För närvarande stå, för att icke tala om den

»planetariska situationen», Europas sex ledande makter delade i två omfattande grupper: »trippelliansen» och »trippelententen». Dessa båda grupper äro sinsemellan motsatta, men ingen af deras medlemmar, utom den svagaste, Italien, har under den senaste mansåldern verkligen brutit den europeiska freden, som ändock, enligt alla kännares uppfattning, hänger på ett hår. De uppenbara fredskränkningarna ha kommit från åtskilliga oroliga småstater, och många bekymmer för fredens bestånd anknyta sig till de faror, som hota eller anses hota andra småstater, bl. a. Sverge. Likväl stå alla småstater hittills utanför stormakternas gruppering å ömse sidor. Skulle ej möjligen något samband förefinnas mellan denna organisationsbrist och den allmänna oron? Atminstone kan man ha rätt att förmoda, att hvarje försök att minska denna ovisshet i fråga om de mindre staternas ställning skulle i motsvarande mån mildra den spänning, som nu råder.

Frågar man åter, hvilkendera maktgruppen i själfva verket visat sig kraftigast häfda den bestående freden, då kan intet tvifvel uppstå. Det är trippelliansen. Det är Rysslands mot Österrike riktade hot, som framkallat detta uteslutande i försvarets intresse ingångna och sedermera utvidgade förbund. Efteråt har ingenting tillkommit, som gifvit förbundet någon annan riktning. Att det hittills varit i stånd att förebygga ett anfall, kan omöjligen tolkas som ett motbevis.

Trippelententen grundar sig däremot på icke bevisade misstankar mot särskildt Tysklands freds-

kärlek. Till det fransk-ryska förbundet, som öppet innebar ett tvifvel på trippelliansens defensiva karaktär, har sedan England, af fruktan för den tyska flottpolitikens syften, anslutit sig såtillvida, att dess uppgörelser med Frankrike och Ryssland angående vissa tvistefrågor åtminstone lämna vägen fri för ytterligare aftal för att hindra Tysklands befarade »hegemoni». Hittills har likväl England, med sin bepröfvade kallblodighet, afböjt alla framställningar, som säkerligen utgått mera från Ryssland än från Frankrike, om »ententens» förvandling till en formlig allians. England har sålunda icke velat åtaga sig förpliktelser, som uttryckligen förutsätta ett tyskt anfall, utan tvifvel för att icke därmed synas till äfventyrs uppmuntra en rysk-fransk offensiv.

Den nuvarande spänningen, med dess tid efter annan återkommande komplikationer, beror sålunda väsentligen på Rysslands oroliga maktpolitik, som sträfvat att begagna sig af misstankarna mot Tyskland och Österrike. Det är numera bekant, att det också var Rysslands diplomati, som anstiftade det senaste Balkankriget med dess ore-diga fortsättning.

Tyskland har endast motsatt sig Rysslands utvidgningslust inom de områden, som beröras af trippelliansens närmaste intressesfär. Detta tyska motstånd har tagit sin förnämsta gestalt i ständigt förstärkta rustningar, hvilka så mycket mindre kunna anses röja offensiva afsikter, som de tydligen äro anlagda för att förebygga ett fredsbrott från motsidan. Man kan taga för gif-

vet, att Tyskland, enligt krigskonstens bästa grundsatser, skall föra själfva kriget anfallsvis, men också att Tyskland icke skall först gripa till vapen. Tyskland har ej heller, så länge freden har räckt, i diplomatiskt afseende gått offensivt till väga genom formliga sträfvanden att utvidga trippelalliansen. De påtryckningar, som gifvit anledning till beskyllningar för attentat mot Turkiets och Rumäniens, Nederländernas och Belgiens neutralitet eller oberoende, torde ha bestått i uppfordringar till dessa makter, i vissa fall äfven understöd, att själfva kraftigt ombesörja sitt försvar. Huruvida Tyskland äfven i händelse af ett krigsutbrott kommer att nöja sig med deras neutralitet, må lämnas därhän; det torde mest bero af deras egen förmåga att hålla sig fullt neutrala.

För vår svenska fredspolitik kan den tyska icke innebära några faror, utan snarare ett starkt stöd, alldeles oberoende af något ömsesidigt förpliktande aftal. Eftersom den ryska faran hotar äfven trippelalliansen, kunna vi vara förvissade om tyska sympatier såväl vid dess afvärjande från våra gränser som vid våra förberedelser därtill. Men endast om vi strängt afhålla oss från alla utmaningar mot Ryssland (ty tyskarna vilja i det längsta bevara ett fredligt förhållande till denna granne), och om vi, när det gäller, på allvar visa oss ha samlat och uppjudit alla våra krafter till vårt försvar. Vi få icke inbilla oss, att en tysk allians när som helst och hur som helst står oss till buds. Våra intressen äro dock gemensamma

så tillvida, som Rysslands utvidgning på vår bekostnad måste lända Tyskland till stort men och vår försvarsställning blir ytterst bräcklig efter ett tyskt nederlag. I hvilken mån denna intressegemenskap kan och bör taga sig ett politiskt uttryck, blir en framtida konjunktursak. För ett fredligt närmande, som ju underlättas genom så många beröringspunkter i kultur och stamfrändskap, för en »entente», om man så vill, men i ordets vidsträcktaste och diplomatiskt minst anstötliga mening, tala alla grunder, som redan nu kunna åberopas.

Däremot böra vi akta oss väl för att återfalla i den gamla skandinaviska slentrianen. Det är sant, att i grund och botten norrmännen och äfven danskarna ha samma skäl som vi att skydda sig mot den ryska faran och att ställa sig på samma fot som vi i förhållande till Tyskland. Men vi få ej glömma, att de dansk-norska traditionerna präglas af inrotade ryska sympatier, från Nystadsfreden till Fredrikshamnfreden, från Tordenskjöld öfver Grundtvig till Björnstjerne Björnson, och att dessa sympatier kanske mer än någonting annat gjorde skandinavismen till ett för Sverige skadligt gäckeri. Danskarna såsom ett klokt och politiskt erfaret folk kunde måhända väckas till bättre besinning, äfven trots deras stämningar, men på norrmännens omvändelse är ingenting att bygga, i synnerhet ej om vi inlåta oss i förhandlingar om ett förbund, hvilket för öfrigt är omöjligt på grund af den särskildt mot Sverige riktade och beryktade norska integritets-

traktaten. Vi ha i dessa tider sannerligen annat att göra än att förnya de uppslitande tvisterna om »likställighet» m. m. För oss är det tillrådligast att, med allt undseende för ärlig grannsämja, lämna norrmän och danskar åt sig själfva på det försvarspolitiska fältet.

Ett godt förhållande till England och Frankrike, för att ej nämna andra makter, böra vi lika väl hädanefter som hittills kunna bevara, äfven om vi ej kunna dela deras farhågor för Tyskland och deras nuvarande ljusa föreställningar om Ryssland. En uppriktig fredsvilja, i förbindelse med gamla vänskapstraditioner, är alltid i stånd att vinna tilltro hos verkliga kulturmakter.

Rysk "försvarshets".

Nya Dagligt Allehanda 13 maj 1914.

Försvarsrörelsen med de nödvändiga hänvisningarna till det verkliga mot vårt land riktade hotet kallas ofta »försvarshets» af motståndarna hemma hos oss själfva. Därmed vill man väl låta förstå, att denna rörelse är ett oting, som ej gärna kan förekomma i ett sannskyldigt och tryggt fredsland. I Ryssland t. ex. vore det ju bakvändt att företaga en sådan »hets», eftersom ingen kan tänka på något angrepp mot en redan så välrustad världsmakt, hvad än förrymda kaptener af blandadt socialistiskt och polistroget rykte månne ha att förkunna om den ryska militarismens uselhet.

Icke förty är det påtagligt för enhvar, som ej är alldeles okunnig i ämnet, att de ryska vederbörande, inom både officiella och andra läger, sedan långliga tider och ännu i denna stund känna sig svårt hotade på alla håll och följaktligen göra nästan allt hvad de kunna för att väpna sig själfva och afväpna andra. Visserligen är »fåordighet ett tecken på vishet», enligt den nogsamt bekante Vladimirovs aforism, men regeln tillämpas i den fosterländska ifvern icke så strängt, att de, mot hvilka den ryska försvarsrörelsen är riktad, ovillkorligen måste förblifva i okunnighet därom, ifall de ej själfva med flit så behaga.

Det är alldeles onödigt att beskärma sig öfver den ryska »försvarshetsen», som tager så många former, militära, diplomatiska, pressagitoriska och andra. Ryssarna må göra i den vägen hvad som faller dem in och hvad de tro sig kunna svara för. Men de ha naturligtvis ej den minsta rätt att, i den goda grannsämjans namn, förmena andra att å sin sida vidtaga påkallade motåtgärder efter sina egna metoder, som dock väsentligen avvika från de ryska. Den ryska »försvarshetsen» utmärker sig förnämligast genom sin starkt offensiva anstrykning. Däri följa vi dem ej, men vi ha lof att lägga noga märke till hvad som hos dem försiggår, vare sig de tycka om det eller ej. Freden sväfvar ej i fara, så länge full reciprocitet iakttages, i handling såväl som i tal och skrift.

* * *

Det är trippelalliansen, enkannerligen Tyskland och Österrike, som sedan länge vållat den ryska skräcken och framkallat ökade rustningar och diplomatiska schackdrag. Man betraktar dessa maktens intressen såsom hindersamma för ryssarnas utvidgningsplaner, som af dem inräknas bland deras ovedersägliga försvarsbehof. Men för säkerhetens skull uttydes just den tyska politiken såsom syftande till krig och eröfringar, eller åtminstone »intriger» (ett ryskt älsklingsord), framför allt emot och inom Europas mindre stater. På det franska revanchebegäret anser man sig i förväg och under alla omständigheter kunna någorlunda lita, äfven om detta då och då måste,

icke minst genom de egna rustningarnas påskyndande, inkom och ytterligare uppmuntras, särskildt med hänsyn till de ryska finansernas ständigt återkommande och oafslåtliga lånetarf. Men i första rummet är det England, som man sträffvar att vinna genom den fredsvänligt accentuerade omsorgen att bevara de mindre staternas oberoende och neutralitet, som skildras såsom lidande under tyska anfäktelser och närgångna inblandningsförsök. Sålunda hoppas man få »trippelententem» utvidgad till en formlig allians med bestämda aftal, riktade mot Tyskland, angående de ifrågavarande staternas betryggande i rysk mening. Sedan blir det alltid någon råd med Rysslands eget sätt att begagna sig af sådana garantier för sin specialpolitik.

Så ungefär kan den nu pågående ryska försvarsrörelsen i sina politiska skiften och förutsättningar tydligast sammanfattas och begripas. Detta gäller särskildt om den ryska presspropagandan, i synnerhet om man tillika besinnar, att regeringen från och med innevarande månad indragit sitt egentliga officiösa organ Rossija på den angifna grunden, att vederbörandes åsikter och afsikter kunna bekvämare och bättre göra sig gällande i den skenbart oberoende pressen.

Man förstår då också t. ex., hvarför Novoje Vremia en tid bortåt kunnat med så starkt eftertryck förorda engelsk-ryska traktater till skydd för Belgien, Nederländerna och senast i dagarna Danmark mot den tyska annexionshungern. Man förstår likaledes, hvarför den med »liberal» eti-

kett försedda Russkoje Slovo fått anställa och offentliggöra ett vidlyftigt frågeförhör med åtskilliga svenska notabiliteter. Med någon kännedom om de ryska pressförhållandena kan man känna sig förvissad därom, att officiösa tjänster vid lämpliga tillfällen utföras, efter erbjudan eller på anfordran, af hvilka tidningar som helst, under hvilken »konservativ» eller »liberal» flagg de än månne gå.

Det är nyttigt att ha någon reda på dylikt för att ej flyga rakt på det utsträckta limspöet. Det kan emellanåt te sig rätt lockande att få lätta sitt hjärta inför en uppvaktande pressman från det stora grannlandet, blott man ej förbiser nödvändigheten att redan före tryckningstillståndet omsorgsfullt granska intervju-dokumentet. Men ännu mera smickersamt måste det vara för en anspråkslös »liberal» korrespondent, som annars är fast anställd i Kristiania och som hemma i Petersburg helt visst ej har personligt tillträde till de »högre sfärerna», enligt det ryska uttrycket, att härifrån hemföra, trots alla dementier, sådana försäkringar, som kunna uttydas till att äfven i själfva Sverge diskreditera den svenska försvarsrörelsen och dess mest bemärkta målmän, till att aflocka oss ej blott enkla förnekanden af ett svenskt-tyskt förbunds tillvaro, utan också alldeles onödiga tillkännagifvanden om ett dylikt förbunds orimlighet äfven för framtiden. Det vore ju en ganska god vinst att, skenbart genom svenskt biträde, efter förmåga söka störa det goda förhållandet mellan Sverge och Tyskland. Den

vinsten torde väl uppväga den afgjorda oturen med »högerns ledare i öfverhuset prof. Trygger», som uttryckligen afsade sig äran af ett samtal. Men han fick också sin beskärda del af den »liberale» ryssen, som en hjälpsam »svensk publicist», förmodligen af samma skola, gaf en liten ledtråd i form af insinuationer mot den svenska försvarsrörelsens uppriktighet. »Professor Trygger», heter det, »är en af kampanjens förnämsta inspiratörer. I sitt samtal med er skulle han ej ha kunnat undgå att bekänna, att han personligen ej tror på den ryska faran, men ett sådant erkännande kunde ha dåligt inverkat på de förestående valens resultat för hans eget parti.»

Afsikten är ju uppenbar, ehuru något oförsiktig och klen utförd. Men vi behöfva ej därför känna oss förstämde, endast bättre underrättade för nya framtida experiment i samma väg. Man har velat företaga ett slags rekognosceringsfärd för att utröna, huru långt den svenska landsortsmässiga lättrogheten och medgörligheten månne sträcka sig.

* * *

Vi få likväl i detta sammanhang ej heller glömma någonting annat, vida viktigare, som i dessa dagar afspelats på en ansenligare skåde-bana, utan att hos oss tillräckligt uppmärksammas och uppfattas i den rätta dagern.

Den märkvärdiga riksduman besöktes helt nyss och plötsligt af själfve den ledande statsministern, som visserligen hälsades med mer eller

mindre i förväg anordnad oväsen, men som icke förty fick tillfälle att i hemliga sammanträden framlägga och genomdrifva vissa äfven för oss betydelsefulla lagförslag och rustningskraft. Från dessa hemliga sammanträden aflägsnades alla socialister, såsom det hette, därför att de under oväsendet uppmuntrat en sin kamrat (med det kaukasiskt klingande namnet Tsjeidze), som tillåtit sig att, i likhet med vår bekante borgmästare, missbruka sin parlamentariska vältalighet till att lofprisa det republikanska statskicket. För detta tilltag lär han komma att åtalas, och skandalen har gifvit anledning till vidlyftiga utredningar i pressen om den parlamentariska talfrihetens gränser, m. m. Hur det går med den saken, kan för oss vara likgiltigt.

Det väsentliga i hela affären var statsministerns sålunda uppnådda syfte att få tala fritt ur hjärtat inför duman om dagens utrikespolitik och dess fordringar, utan att besväras af skvallrande socialister. Så mycket har emellertid ändock sluppit ut, att bland annat den »svenska faran» åberopades såsom ett oemotsägligt rustningsmotiv, och att samma argumentation användes äfven af en senator i riksduman, när det där gällde frågan om Viborgs läns afskiljande från Finland. Annars kunde ju där tillskapas en operationsbas för en svensk anfallshär i förbund med uppviglade finnar.

Ryssarna ha således å sin sida en »svensk fara» att mota så godt de förmå, och dessa farhågor äro visst icke framkallade af detta års tilldragelser i Sverge, utan kunna spåras tillbaka i deras press minst ett årtionde, om ej längre. Vi ha således ingen anledning att för sådana enligt vår tanke absurda föreställningar lägga något band på vår motsvarande försvarsrörelse, liksom vi ej heller kunna hoppas att genom dess indragning öfvertyga ryssarna om vår politiska oförvillighet. Vi kunna blott söka sätta oss in i de ryska åskådningar, som ligga till grund för det besynnerliga talet, och sedan inrätta oss själfva därefter.

Hos somliga ryssar, ehuru sannolikt ej bland de bäst underrättade, framskymtar verkligen ännu den meningen, att vi svenskar ej ha uppgifvit hoppet att få taga revanche för våra lidna nederlag och förluster. De bedöma oss efter sig själfva, och de kunna således ej tänka sig något annat, än att äfven vi brinna af begär efter eröfringar, som kunna utmålans såsom ursprungligen och rättmätigt fallande inom vår nationalistiska fantasivärld. De inbilla sig, att vi trakta efter sådana drömmars uppfyllelse genom ett kommande hämndekrig tillsammans med våra mäktiga tyska anförvanter.

Men så uppskrämda ryssars tillvaro kunna vi blott anteckna såsom en folkpsykologisk kuriositet. De ledande och något så när sakkunnige resonera i verkligheten på ett helt annat sätt, hvilka fraser och förevändningar de än efter omständigheterna månne tillåta sig att nyttja.

För dem är numera antagonismen mot Tysk-

land hufvudsaken. Beskyllningarna mot oss äro goda nog att tillgripa, för såvidt som man därmed vid tillfälle kan motivera sådana åtgärder, som afse att stäcka Tysklands förmenta anfallspolitik. »Det ligger ej i Rysslands intresse, att Sverges försvarskrafter förstärkas», har ju den ofvan åberopade Vladimirov också meddelat sina svenska vänner. Det måste stå Ryssland fritt att vid förefallande behof kunna förfoga öfver ett afväpnadt Sverge till lämplig ockupatorisk mötvikt eller kompenstation i väntade sammanstötningar med Tyskland.

Men för detta syftemål måste Tyskland framställas såsom »intrigerande» äfven i vårt hörn, såsom eggande Sverge till misstänkta och för vårt försvar onödiga rustningar. Och för bekvämlighetens skull söker man, med upptagande af äldre traditioner, skaffa sig äfven svenskt bistånd i denna »försvarshets» mot Tyskland och begagna äfven svenska händer till den med hänsyn till Ryssland organiserade försvarsrörelsens sönderbrytning.

Det märkligaste är, att sådana ryska motdrag just nu, när vår försvarsriksdag står för dörren, tydligen på samma gång skärpas och finare afslipas.

En värdefull pressdiplomat.

Nya Dagligt Allehanda 15 maj 1914.

Förefaller Russkoje Slovos forskningsresande något ovig och klumpig, om än förfaren nog att narra flere beskedliga svenskar, så måste det medgifvas, att den ryska »försvarshetsen» funnit en fullt inöfvad förespråkare i den engelske eller snarare irländske dr E. J. Dillon. Ju mer man vet om hans långvariga verksamhet, dess lifligare erkännande måste man skänka hans för sin uppgift afpassade begåfning.

Han har, åtminstone tills helt nyligen, sitt stadiga hemvist i Petersburg och är förmäld med en rysk dam (baron Adelswärd har ju i sitt samtal med ryssen Kaaran visat sig uppskatta det »kvinnliga inflytandet» i politiken). I den nyttiga uppslagsboken *Who's Who* står åtskilligt, utan tvifvel af honom själf meddeladt eller kontrolleradt, att läsa om hans akademiska studier och utmärkelser, hans lärda författarskap m. m. Men bäst och tillförlitligast lär man känna honom i hans internationella skriftställer. Hans egentliga fack är den smidiga halfdiplomatiska publicistiken, som han utöfvar med ett visst mästerskap, äfven i några af dess afarter, ända från *suppression* veri, det lämpliga undertryckandet af obe-

kväma sanningar, till det fagra skenet af blid oväld äfven mot dem, som han eljest i oåtkomliga vändningar förstår att göra misstänkta för nästan det allra värsta.

Det ligger emellertid kanske något emot honom, att han röjer en viss svaghet för att låta påskina förtroliga förbindelser med betydande personligheter i vidt skilda länder. Men det kan ju också räknas som en heder att så utmärkas af denne i sig själf märklige man. Bl. a. visar han sig mycket intim med våra svenska liberalers ledare, som han titulerar Sverges »mest framstående man i det offentliga lifvet och dess mest planläggande statsman», den där alltifrån sin »passionerade» nitälskan 1905 för unionens bevarande (!) ända till denna stund ifrat för vårt försvars oanständliga och riktiga organisation (!).

Dr Dillon tillhörde förr i världen på sätt och vis den konservativa Daily Telegraphs redaktionsstab, och han hade mot slutet af japanska kriget 1905 något besvär med att där få framhålla de ryska synpunkternas relativa värde. Sedan dess ha ju sympatierna och meningarna svängt om äfven i England, och den »tyska faran» har där afgjordt trädt i förgrunden framför den ryska. Så mycket ifrigare har dr Dillon kunnat ansluta sig till denna strömkantring. Han har förskrivit sig, så att säga, åt den internationella propaganda, som sedan länge, genom nitiskt samarbete mellan sina filialer i Petersburg, Paris och London, sträfvar att öfverallt popularisera afskyn för den tyska politikens krigslystnad och underfundiga

ränker. Han är en af dem, som skickligast förbereda marken för trippelententens utbildande till en formlig allians med spetsen vänd mot Tyskland och med likartade förpliktelser, om ej rentaf vidsträcktare, för England som för Ryssland och Frankrike. Det finnes ingen anledning att betvifla, att han i denna sin sträfvan vägledes af britisk eller irländsk patriotism lika mycket som af sitt förtroende till de invigda auktoriteterna i Ryssland.

För närvarande skrifver han i den liberala *Contemporary Review* för hvarje månad en utrikespolitisk öfversikt i samma tyskfiendliga anda, med klokt använd sakkunskap och med omsorgsfullt kringströdda allusioner och insinuationer.

* * *

I detta års aprilhäfte har dr Dillon levererat en ganska rafflande filippik mot trippelalliansens och enkannerligen Tysklands stämplingar just nu på vårsidan till Rysslands och världsfredens förfång. Han har hvarjehanda att förtälja om den tyska »presskampanjen» mot Ryssland jämte antydningarna om ett »preventivkrig». Han omnämner visserligen, att denna »kampanj» utgått från enskilda personer och icke haft att glädja sig åt regeringens bifall, men han bemantlar försiktigt motsvarande »kampanj» på den ryska sidan, utan motsvarande ingripande från vederbörligt håll. Han skildrar, med egendomlig färgläggning, den tysk-österrikiska politikens vedervilja mot Serbiens och Montenegros tilltänkta union, dess täflan med

Ryssland om Bulgariens och Rumäniens vänskap, m. m. I allt detta skådar han förebudet till den från humanitär synpunkt beklagliga, men oundvikliga sammandrabbningen mellan »slaver och teutoner» (i hvilka senare naturligtvis ej briterna inräknas).

I detta sammanhang kommer han äfven in på Sverige och dess förhållande till Ryssland. Han finner en märkvärdig parallelism mellan tyskarnas sträfvan att vinna ökad inflytande i Turkiet mot Ryssland och deras uppeggande, enligt »ryska statsmäns» intyg, tillsammans med »finska orostiftare», af »Sverges plötsliga militärfeber». De lära ha »öfvertalat snarare än öfvertygat svenskarna och norrmännen» om Rysslands förmenta planer på invasion och hamnförvärf. »Huru någon normal individ, som är hemma i politiken, kan låta fånga sig af en sådan förvänd historia, som saknar hvarje inre sannolikhet, det är en af de psykologiska gåtor, som dagligen förbluffa människokännaren.» Några skäl för den påstådda orimligheten anföras ej; det heter endast, att »förklaringen är oväsentlig». Det farliga ligger bara däri, att vi måste »dyrt betala vår lättrogenhet», icke blott i pengar (för »kabinettskrisen och nyvalen»), utan äfven med en »konstitutionell och törhända dynastisk kris».

Så ordas vidare om konungens tal till bondetåget och hans konflikt med de afgångna ministerna, som ej kunde få hans löfte »att aldrig vidare hålla något politiskt tal utan sina officiella rådgifvares samtycke». Det värsta är likväl folk-

tron på Rysslands »machiavellistiska» planer. Dess grundlöshet kunde dock svenskarna och norrmännen så lätt »verificera» (huru det skall gå till, säges ej), och sålunda »spara sig de onödiga bekymren och kostnaderna för att göra den kosackiska invasionen af deras områden svår och farlig».

Förnekelsens tillförsikt och upprepande anses tydligen fullt ersätta dess bevisning, — hvilket ju ådagalägger mycken publicistisk erfarenhet inom en gång utstakade gränser.

* * *

Så redan i aprilhäftet. Sedan har den psykologiska »förbluffelsen», jämte möjligen andra lockelser, föranledt den vetgirige doktorn att i själfva Sverige närmare syssla med den underliga gåtan.

Frukterna af hans forskningar föreligga nu i majhäftets utrikespolitiska öfversikt, som är helt och hållet ägnad åt »Sverige och Ryssland» (19 sidor i ganska stor oktav). Detta öfvervägande intresse från ett så auktoritativt håll kunde fresta oss att taga vår »världspolitiska» betydelse något för tungt, om ej andra förklaringsgrunder låge närmare till hands. Det vore ändå mödan värdt att med välbehöfliga upplysande kommentarier återgifva hela denna artikel. Men utrymmet tillåter här allenast att framhålla några viktigare synpunkter för det rätta bedömandet af publikationen och dess tillkomst.

Därvid bör först tagas i betraktande, att ehuru detta majhäfte ej hitkommit före den vanliga post-

gången, så har dock det liberala hufvudorganet i Göteborg hunnit meddela utförliga utdrag, dock med vissa betecknande uteslutningar, så godt som omedelbart efter utgifvandet i London. Allting, som något för tydligt angifver författarens förbindelser med vårt liberala parti, har bortfallit ur dessa utdrag.

Det är sant, att han prisar exc. Wallenberg nästan lika högt som den liberale partichefen. »Han är allmänt och fördelaktigt känd inom den internationella finansens område. Han har negocierat lån för Sverge, Norge och Danmark, varit med om att stifta det Östasiatiska kompaniet och att hindra försäljningen af de svenska malmfälten i Norrland till utlandet. Han är utan tvifvel en af de bäst balanserade män i Sverge och Europa». Det är vidare sant, att doktorn, efter samtal med hr Lindman och några hans meningsfränder, förklarar sig »fast öfvertygad därom, att (i försvarsfrågan) deras motiv äro oegennyttiga och fosterländska». Han är alldeles för verserad för att, liksom den ryske föregångaren, kompromettera och förhåna sina interlokutörer. Till och med dr Sven Hedin, som, jämte prof. Fahlbeck, utpekas såsom Sverges olycksbarn på grund af den tyska alliansens förordande, behandlas dock personligen med stor aktning.

Men hvilka källor han anlitat och hvartåt hans sympatier afgjordt luta, det framgår uppenbart af hans vidlyftiga redogörelse för den »konstitutionella konflikten» och allt, som därmed sammanhänger. För opartiskhetens skull ställer han vis-

serligen den »konservativa ståndpunkten» och den »liberala» emot hvarandra och säger, att »det icke tillkommer en utlänning att taga parti i en strid, som, huru den än månne aflöpa, angår uteslutande det svenska folket». Men de »konservativa» argumenten te sig i hans framställning tämligen aftrubbade, under det att de »liberala» på ett för svenska läsare nästan löjligt sätt uppblåsas. För öfrigt tror han, att liberalerna och deras »allierade» efter septembervalen skola återvända med en så »arbetsduglig» majoritet, att »de sannolikt skola finna medel att vinna erkännande för sina konstitutionella teorier».

* * * *

Karakteristiskt är det också, att den svenska försvarsagitationen mot den ryska faran alltjämt afvisas såsom i och för sig orimlig. De skäl, som hos oss och särskildt af dr Hedin åberopas, kallas »barnsliga», för såvidt som det ändå aktas nödigt att omnämna ett och annat, såsom byggandet af järnvägar och kaserner i Finland. Däremot förtigas de ständigt ökade truppförflyttningarna och de afslöjade spionerierna. Om de senare heter det endast (i en not), att de ryska sågfilarna påstås draga omkring i landet och af svenskarna förklaras vara spioner. Till råga på allt förkunnas det, att ryssarna ha »vida bättre skäl» (hvilka? därom säges intet) att frukta »svenska hemliga planer mot Ryssland, afsedda att sättas i verket, när det väntade kriget mellan slaver och teutoner utbryter».

Om militarismen och dess framträngande ända bort till vårt land, som doktorn så högt aktar och älskar, upphäfves en sannskyldig jämmerlåt, liksom hade han kommit direkt från ett land utan all militaristisk besmittelse. Sverge behöfver ej på något vis rusta sig särskildt mot Ryssland. Dr Dillon är en varm anhängare af ett anspråkslöst svenskt försvar »i allmänhet och emot hvem som helst», och i denna anda tecknar han äfven den liberale partiledarens patriotiska statsmannaplaner.

Men om, trots allt, riksdagen antager »värnsskatten och försvarsförslagen», då hotas auktoritativt med repressalier mot vår handelssamfärdsel, liksom hade man upptäckt, att svenskarna lättast fångas genom sina böjelser för »näringspolitik» och till på köpet en dum näringspolitik. För ett sådant lockbete, som när som helst kan åter ryckas undan oss, skola vi offra vår trygghet genom egna försvarskrafter.

I write advisedly, säger dr Dillon, d. v. s. »jag skrifver efter hvad jag vet från säkert håll». Ryssland skall, förnämt och barmhärtigt, icke öfverfalla oss med krig, men i afseende på handeln »är resultatet tyvärr säkert», om svenskarna framhärda i sin »antiryska rörelse».

* * *

Hvad ha vi att draga för slutsatser af sådant tal? Naturligtvis närmast, att det ej frambäres af en objektivt iakttagande gentleman, utan af en rysk agent, som söker ställa sig in hos liberalerna

i Sverge, liksom fordomdags den ryska legationens sekreterare, som visst icke alltid voro af slavisk börd, hos mössorna af högre och lägre grader, i synnerhet när partisinnet jäste i nederlagets bitterhet.

Att Sverge under sådana förhållanden bör stärka sitt försvar med så mycket kraftigare beslutsamhet, — det faller af sig själf.

Rätt och makt i politiken.

Nya Dagligt Allehanda 19 maj 1914.

För närvarande ligga Andra kammarens båda minoritetspartier genom sina ledare inom och utanför pressen i svår inbördes delo om skinnet efter den björn, som de hvar för sig eller gemensamt skjutit bom på under det spruckna skallet från sina förlupna »folkviljor». För att pressa upp buden på motsidan kastar den mindre och svagare minoriteten till och med då och då några »rotatoriska» blinkningar åt den så skarpt förkättade »inkonstitutionella» och »kungliga» regeringens läger, där man för öfrigt nog har ögonen öppna för hvad de i själfva verket innebära.

Hela detta skådespel, hvars skiftningar egentligen endast ha ett begränsadt, företrädesvis psykologiskt intresse, synes emellertid ha väckt en viss partitrotthet och parlamentsleda äfven bland de ännu kvardröjande spillrorna af hvad man skulle kunna kalla den i allmänhet utestängda och undanträngda genombrottsintelligenen.

Det har sålunda fallit ett eller annat tänkande vänsterhufvud in att, med bortseende från de klyftiga omröstningskalkylerna, friska upp sin veklagan öfver »högerns» besynnerliga framgångar med ett slags filosofiska tröstegrunder.

Deras innebörd kännetecknas naturligtvis af den inrotade föreställningen, att det är vänstern, som från början och alltjämt kämpar för »frihet, sanning och rätt». Högern däremot påstås, i all synnerhet dess vilseförda ungdom (med eller utan avslutning till »tänkesättet Bergson»), ha försvurit sig till en brutal maktpolitik, hvars snöpliga ändalykt dock motses med ofelbar tillförsikt, för såvidt som de »frisinnade» radikala »idealen» ju på grund af sitt höga ursprung övillkorligen måste enligt »utvecklingens» lagar göra sig fullt gällande i såväl det internationella som det inre folkliga samfundslifvet.

* * *

Det är bara ledsamt, att ej ens den demokratiska åskådningen kan komma ifrån att anlita makten i politiken och följaktligen äfven är utsatt för frestelser till dess missbruk.

Det är ingen paradox nyhet, som därmed antydes. Äfven den, som tyckes ha åtagit sig värfvet att »intuitivt» uppbygga en egen sorts veklemdad nyplatonism, vet alltför väl, hvilka hårda och kärfva omdömen den antike lärofadern tillåtit sig om det demokratiska maktbegäret med dess oundvikliga olater. Plato är ej en filosof, som låter taga sig så lätt igen, där man släpper honom.

Här är ej stället att dryfta några djupare kardinalfrågor, allra minst i form af direkt polemik. Vi få nöja oss med ett par enkla spörsmål och tvifvelsmål, som ligga tämligen nära till hands.

Är verkligen majoritetens, vare sig den simpla

eller den proportionalistiskt omstufvade majoritetens, utslag såsom sådant en form för »frihetens, sanningens och rättens» öfverhöghet? Erinrar man sig de långtrådiga debatterna under vår senaste rösträttsreforms födslovåndor, då skulle man lätt kunna komma på den tanken, att en sådan fråga hos oss betraktas såsom alldeles öfverflödig, eftersom svaret syntes gifvet på förhand. Ty då var det knappast tal om annat än huruledes flertalsprincipen skulle med största »rättvisa» tillämpas, men själfva principens rättvisa lämnades alldeles åsido såsom själfklar. Hur hänger det likväl verkligen ihop med den saken?

När man känner, med hvilka svårigheter majoritetsprincipen arbetat sig fram till praktiskt erkännande inom trängre och vidare kretsar, då vet man också, att detta erkännande från början blifvit vunnet på grund af nödtvånget att komma till något slags afgörande, när de personliga viljorna inom ett samfund stodo skarpt stridiga mot hvarandra. Först afgjordes striden, när i alla fall samfundet måste hållas ihop, på det enklaste sättet genom de starkastes öfvermakt. Sedan, när medlemmarna antogos vara ungefär jämnstarka hvar för sig, räknade man deras röster på förhand i hopp att sålunda förebygga striden. Men fortfarande förblef det en fråga om den afgörande makten i sista hand.

Har det i själfva verket blifvit annorlunda i våra dagar? Majoritetsprincipen bestämmer hypotetiskt, hvarthän makten skall förläggas i sådana fall, där denna princip tillämpas. Men majoriteten

bestämmer ingalunda om »friheten, sanningen och rätten» i och för sig. Majoriteten såsom sådan kan såväl undertrycka som skydda friheten, kan såväl kväfva som främja sanningen och rätten. Det är ej ens någonting annat än en hypotes, att majoriteten ovillkorligen representerar och förfogar öfver den verkliga makten. En minoritet, till och med en enda personlig vilja, kan vara så stark och välrustad, att majoritetsmakten måste falla till föga. Därmed är ingenting utsagdt om rätten, som kan förefinnas eller saknas hos vare sig den ena eller andra makten eller hos ingendera.

När det gäller de allmänna begreppen »frihet, sanning och rätt», då kommer det an på hur dessa bäst uppfattas och häfdas af personliga tankar och viljor, vare sig få eller många, vare sig de vinna makten eller ej. Därmed må filosofien syssla och efter förmåga söka inverka på statslivets omgestaltning, som alltså icke utan vidare kan anses rätteligen betingad af demokratiens stigande öfvervalde.

Men i den praktiska politiken kommer det närmast an på den positiva, den stadgade och gällande rätten. Så långt t. ex. som majoritetens afgöranderätt är lagligen föreskrifven, så långt, men icke längre, har man att böja sig äfven för dess makt. Om denna makt uppenbart uttänjes och missbrukas genom lagvrängning, då inträda revolutionära förhållanden med hvarjehanda mer eller mindre betänkliga kriser, som lösas af den verkliga makten, den där ingalunda sammanfaller med

majoritetens makt eller dess inbillade rättsanspråk, utan lika väl kan ådagaläggas på något annat håll med vida bättre rätt, allmän eller positiv.

Öfverhufvud kan det sägas, att flertalets makt, fullt ut så mycket som någon annan, inom ett lagbundet samhälle behöfver sin motvikt och sin reglering genom andra makter, som icke stödja sin rätt på någonting så vanskligt som obevisliga hypoteser om den räknade »folkviljans» öfverensstämmelse med de eviga idealen.

* * *

Inom den internationella politiken råda ungefär samma förhållanden mellan rätt och makt, blott med den genomgripande skillnaden, att den positiva rätten, som där kallas »folkrätt», befinner sig i ett mycket mindre utveckladt skick än inom hvarje särskild kulturstat. Allmänna folkföreställningar och intressesträfvanden, som gärna ikläda sig formen af rättsanspråk, ha där så mycket vidare spelrum och leda så mycket lättare till revolutionära förhållanden, som där kallas krig och, i mildare utprägling, spännande kriser af olika slag. Det är möjligt, att folkrätten kan vinna större omfattning genom ett allt mer inveckladt traktatsystem och skiljedomsförfarande, men däri- genom kunna aldrig krig och kriser helt och hållet undanrödjas, lika litet som revolutioner inom de särskilda staterna. Det är lika möjligt, att just en sådan folkrättsgestaltning kan göra krigen och kriserna mera utbredda och skärpta, liksom den inre revolutionsfaran förvärras genom statsmak-

tens intrassling i allt flere sociala spörsmål och klasskonflikter.

Skulle majoritetsprincipen gälla äfven inom folk-rätten och det internationella samlifvet, då vore de mindre nationernas öde på förhand afgjordt och deras själfständighet tillspillogifven. Erkännes makten i hvilken form som helst såsom under alla omständigheter rättsligen bestämmande, då skulle det också stå nästan lika illa till.

Men så förhåller det sig ingalunda. Visserligen måste makten betraktas såsom ledande till folk-rättsliga resultat i vissa fall, t. ex. så snart ett krig blifvit afslutadt genom en formlig fredstraktat. Den besegrade, som ärligt rättar sig äfven framgent efter en sådan traktat, fullgör en folkrättslig plikt och ådagalägger tillika ett fredssinne, som äfven politiskt kan vid tillfälle skaffa honom större inflytande och makt än hvad den öfvermodige segraren påräknat. Han kan så mycket tryggare, inför sitt eget samvete och inför andra folk, afvärja nya maktmissbruk från samma håll. Och ingenting hindrar honom själf och den oväldiga historiska betraktelsen att uppvisa de orättfärdiga öfvergrepp, som ledt till hans föregående nederlag.

Vädjar den ännu ej folkrättsligen bekräftade makten till sina anspråks eller intressens rättmätighet, t. ex. Ryssland för sin »väg till världshafvet» på Sverges bekostnad, då må ju en sådan rättsfråga underkastas en samvetsgrann pröfning. Finner man då rättmätigheten giltig, men att Sverge däremot kan uppställa dels sin folkrättsligt

erkända maktställning, dels sin allmänna rätt till nationell självständighet, så har man uppdragit konturerna till en rättskonflikt af blandadt positiv och allmän art, hvori det definitiva folkrättsutslaget fälles endast af vapnets makt.

Men det är klart, att man genom en sådan konstruktion oppfordrar Sverige till bragder af en sällsynt heroism genom sin relativa rätts försvar emot en annan rätt, som förklaras vara lika giltig och som dessutom gynnas af en åtminstone skenbart öfverlägsen makt. Tyvärr kunna de nutida svenskarna knappast antagas vara sådana heroer som japanerna eller våra karolinska förfäder. Det är tungt att i sanningens intresse nödgas ställa dem inför mandomsprof, som måste synas dem nästan öfvermänskliga, att nödgas göra försvars-saken så bitter och svår för den stora mängden. Man måste då också bereda sig på att få i hälarna ett så mycket argare gläfs från hela det försvarsolustiga kopplet, understödt tillika af sentimentaliteten med sina krokodiltårar, och att få alla sina varningsord sammanblandade och affärdade med detta enda invecklade betraktelsesätt.

Därför må det väl kallas lyckligare, om man med godt samvete kan förklara de ryska rättsanspråken fullkomligt grundlösa. Det blir i alla fall svårt nog att få Sveriges försvar tillbörligen stärkt, äfven med det enkla och ogrumlade rättsmedvetandet till stöd bakom sig.

Skandinaviens neutralisering.

Nya Dagligt Allehanda 20 maj 1914.

Från England har nyligen öfver Norge kommit ett meddelande, som under den nuvarande spänningen emellan makterna förtjänar en viss uppmärksamhet äfven hos oss i Sverge. Detta meddelande är så mycket märkligare, som det uttryckligen sättes i samband med hvad som efter bekant metod, ehuru alldeles falskeligen, kallas »den starkt antiryska agitation, som på senaste tiden bedrivits i Sverge». Vi misstaga oss nog ej, om vi snarare sätta det i samband med de allt tydligare framträdande försöken att påverka hvarjehanda stämningar och intressen vid vår pågående försvarsriksdag.

Det heter nämligen, att en i Manchester utkommande, högt ansedd tidning, som står den britiska regeringen synnerligen nära och just i detta fall tros kunna »påräkna dess starka stöd», har i en ganska utpräglad form upptagit frågan om »Skandinaviens neutralisering» under internationell garanti till förnyad dryftning.

Det är ju icke första gången, som man från engelsk sida visat ett särskildt intresse för »Skandinaviens» blifvande internationella reglering i en viss, från engelsk synpunkt förmånlig riktning, se-

dan dess inre politiska splittring nu ändtligen synes ordentligen fullbordad. Redan 1905 synes saken ha stått så, att England, som dock utan tvivel icke var beredt att med vapenmakt ingripa till Norges hjälp, under hand gynnade unionens upplösning, emedan tre makter bekvämare än två tycktes lämpa sig för kloka påtryckningar med hänsyn till förvecklingar eller förbindelser med rivaliserande världsvälden. Det antyddes från engelskt håll, att Sverge efter skilsmässan icke kunde göra någonting bättre än att vänskapligt åter närma sig Norge under förlitande på britisk välvilja, som borde ligga oss närmare om hjärtat än vare sig Rysslands eller Tysklands. Danmark syntes utan vidare vara att påräkna för engelska inflytelser på grund af dess obehagliga ställning till Tyskland, den vinstgifvande smörexporten och åtskilligt annat.

* * *

Sedan har England själf mer och mer, i mån af trippelententens utveckling och förnämligast på sista tiden, kommit i ett slags besvärlig och brydsam klämma.

Å ena sidan göra de båda ententekamraterna, numera måhända i främsta rummet Ryssland, anspråk på en klarare och strängare utformning af Englands förpliktelser till verksamt bistånd under en alltmer hotande internationell kris. Man tager England, så att säga, riktigt på det ömma genom att anknyta dessa anspråk till de britiska traditionella plikterna eller rättigheterna i fråga om

protektionen öfver de mindre staterna i västra Europa, i all synnerhet det redan neutraliserade Belgien och äfven Nederländerna, som helt visst skulle vilja ha bättre säkerhet för sin neutralitet, likaväl som andra makter, om också ej precis i formen af suveränitetsinskränkande neutralisering. Det är allmänt bekant, att Englands politik sedan århundraden tillbaka gått ut på att upprätthålla dessa båda länders oberoende af andra stormakter och deras utbyggande till ett slags kontinentala bastioner för örikets eget skydd. Det är alltså synnerligen väl motiveradt att äfven i våra dagar pressa England till mera obligatoriska traktater genom att åberopa nödvändigheten af Belgiens och Nederländernas speciella skydd, nuförtiden emot Tyskland.

Å andra sidan känner sig England, i detta den allmänna värnpliktens och millionhärarnas tidevarf, mindre hugadt och kraftigt än någonsin förr att utsätta sig för oberäkneliga kontinentala och inre risker, som knappast kunde undvikas, om dess fåtaliga värfvade trupper måste föras öfver hafvet till omedelbar och ojämnh kamp mot den modernt utvecklade militarismen. Därför vill man i stället taga sin tillflykt till andra politiska traditioner, som antyda mindre afskräckande möjligheter ännu i våra dagar.

Fordomdags har England kunnat uträtta stora ting blott och bart med hotet från sina svåråtkomliga flottor. Ehuru deras operationsförmåga numera inskränkes genom nyuppväxande sjömakter, kunna dock ännu för Englands öfverlägsenhet

inom åtminstone vissa hafsområden skapas särskilda politiska villkor, som försvåra de farligaste medtäflarnas verksamhet under ett väntadt allmänt krig. Så mycket bättre, om då tillika, liksom så ofta förut, såväl de tyngsta traktatförpliktelserna som de äfventyrligaste krigsutsikterna kunde öfverflyttas på andra makter, under det att man ändock söker ställa de efterhängsna vännernas undsättningskraf någorlunda till freds.

Från sådana synpunkter kan man äfven tänka sig ett neutraliseradt Skandinavien, som på samma gång får vid tillfälle kläda skott för Englands intressen och tjäna dess nuvarande vänners syften, allt under skenet af vackra fredsdrömmars förverkligande och den misshagliga militarismens afbräck.

* * *

Första villkoret, enligt det nu framkastade förslaget, vore, att de skandinaviska makterna icke finge själfva bestämma öfver sin neutralitet, utan måste med afseende på sättet för dess häfdande ställas under samtliga garanterande stormakters uppsikt. Hvar och en af dessa stormakter, som ju icke äro eller kunna förutsättas blifva fullt ense, skulle alltså äga folkrättsligt grundade kraf på inblandning i de försvarsanordningar, som måste vidtagas af de neutraliserade staterna eller någon bland dem, — såsom redan faktiskt har skett i fråga om Belgien.

För Skandinaviens neutralisering vore det likaledes en oafvislig förutsättning, att under trycket af »en stark folkrörelse» alla skandinaviska mak-

ter inbegripas däri, alltså icke blott Norge och Danmark, utan framför allt Sverige såsom den största, som således skulle ställas under icke blott de garanterande stormakternas, utan äfven de neutraliserade grannstaternas uppsikt. Det kunde ligga lika mycket i en ingripande stormakts eller stormaktsgrupps som i de små grannstaternas intresse, att Sveriges försvarskrafter koncentrerades och ökades på något bestämdt håll, under det att de på ett annat minskades eller alldeles bortdroges. Det skulle vara mycket kortsynt, från svensk synpunkt, att öfverlåta bestämmanderätten i sådana fall åt de ingripandes omdöme öfver neutralitetens effektiva behof. Det kan ej heller antagas, att öfriga garantimakter därutinnan alltid vore ense med dem, som först började inblanda sig. Den folkrättsliga neutraliseringen skulle således långt ifrån att aflägsna tvärtom föranleda internationella konflikter.

Slutligen kräfvades oundgängligen, enligt förslaget, att »tillträdet till Östersjön garanteras för alla makter». Med andra ord, den engelska flottans insegling genom Bälten och Öresund för att t. ex. kämpa med den tyska eller angripa tyska Östersjöhamnar skulle icke, såsom hittills, vara beroende på dess makt allenast, utan på en traktatmässig rätt, hvars häfdande tillsammans med England skulle åligga äfven de neutraliserade staterna, en för alla och alla för en, och deras garantier.

Om man tänker sig in i ett konkret fall, t. ex. ett engelskt-ryskt krig mot Tyskland, så måste

»Skandinaviens neutralisering» innebära för Sverige, att vi, sedan under trippelententens påtryckning vårt land blifvit lagdt öppet och i det närmaste afväpnadt enligt Rysslands bekvämlighet, blefve tvungna att jämte Norge och Danmark samla allt hvad man ansett sig kunna pålägga oss af krigsrustningar, för att i »neutralitetens» namn bistå England vid dess framträngande in i Östersjön till Rysslands understöd emot Tyskland. Skandinaviens »neutralisering» blefve då blott ett namn för dess sammanslutning till ett verktyg för den rysk-engelska politiken.

Detta under förutsättning naturligtvis, att en sådan »neutralisering» öfver hufvud taget kunde komma till stånd. Men vi kunna vara förvissade därom, att Tyskland aldrig skall, utan att ha dukat under i ett krig, gifva sitt samtycke till ett så vidunderligt projekt, som redan i förväg måste sätta dess trygghet och maktställning på spel.

* * *

Det är alltid ugglor i mossen för Sverige, när det »skandinaviska» spöket frammanas ur sin graf för närgånget i vår åsyn. För oss är det ett lifsvillkor att bevara vår frihet att själfva få göra vårt val af vare sig neutralitet eller allianser. Men att dylika bländverk, jämte åtskilligt annat, i dessa tider så ofta framskymta, det måste också inskräpa den nödvändigheten, att försvarsfrågan, huru än dess »lösning» för tillfället månde arta sig, äfven framgent får intaga sitt tillbörliga dominerande rum i hela vårt statslif.

Kultur och försvar.

Nya Dagligt Allehanda 26 maj 1914.

Den hos så många ytligt tänkande människor omsorgsfullt inplantade föreställningen, att kulturen och försvaret, folkets framåtskridande och dess rustningskraft, skulle stå i något slags bjärt oförsonlig motsats inbördes, den fördomen håller alls icke streck inför en lugn och pröfvande öfverläggning, — allra minst i våra dagar.

Det är tvärtom kännetecknande för det tidehvarf, hvori vi lefva, att just det folk, hvars försvar enligt allmänt erkännande är starkast utveckladt, det tyska, tillika har i samband därmed ådagalagt den största förmåga att vinna lysande framgångar inom snart sagdt alla kulturens områden. Det är sant, att rustningarna i och för sig icke betyda någonting för kulturen, lika litet som något »kulturförsvar» är tänkbart i den meningen, att den renodlade bildningen skulle äga någon skyddande kraft för ett klenkt väpnadt folk. Det gäller å ena sidan, huruvida försvaret själf är ordnad enligt den verkliga sakkunskapens kraf, hvilkas fyllande betingas af folkets uppnådda allmänna kulturgrad, å andra sidan, huruvida regering och folk förstå att undan för undan lösa sina öfriga, ständigt växande kulturuppgifter inom

försvarsbehofvens förelagda ram och till deras fortsatta understöd.

Redan den själfkänsla, som ett betryggande försvar är ägnadt att väcka och stärka, den aktning och det förtroende, som ett sådant försvar framkallar hos andra folk, måste verka främjande och uppmuntrande på det sunda kulturarbetet, när det ej obotligt råkar in på afvägar. Det är visserligen sant, att hjälplösheten, förfallet och föraktet kunna framlocka sällsamma kulturbloster af sjukligt vinnande behag, i bästa fall uppskaka själarna till djupare själfbesinning, som förr eller senare kan komma bättring och kulturförnyring åstad. Men med rätta har förre presidenten Roosevelt, som ju vunnit ett af Nobels fredspris och således bör betraktas som en auktoritet, förkunnat såsom det moderna kulturarbetets ledande grund-sats: »Så som civilisationen nu utvecklar sig, är ett godt försvar den säkraste garantien för freden». Freden, den fred, som grundar sig på de rätta förberedelserna till kriget, tryggas af en kultur, som mognat till mandom, och håller själf dess alstringsstyrka vid lif, om ej grunden får vackla.

Huru skulle man då kunna tänka sig, att de lifsfrågor, som gälla försvarets utveckling, med ens kunde »lösas» liksom en gång för alla, så att folket sedan måtte, frigjort från alla sådana bekymmer, allt framgent hängifva sig åt ett obegränsadt »reformerande» fredsarbete? Det vore en onaturlig söndring, som måste leda till såväl fredskulturens som försvarets undergång.

* * *

Ser man blott på nödvändigheten att fara sparsamt fram med statens medel, så måste det framstå som ett otillbörligt slöseri att ej för sådana kulturändamål, som lämpa sig till den offentliga maktens ingripande, anlita försvarets organisativa och personliga krafter i stället för att upprätta alldeles nya särskilda och kostsamma apparater med tillhörande materiel och tjänstemannakårer. Om så därtill kommer, att försvaret själft genom därmed sammanhängande anordningar i dylikt syfte skulle vinna i styrka och gedigen utbildning, då måste det erkännas, att här föreligger ett oafvisligt samband emellan sociala kraf och militära.

Vi veta t. ex., att regeringen nu föreslår vissa åtgärder för att i någon mån förebygga den arbetslöshet, för hvilken många värnpliktige så lätt kunna utsättas genom öfningstidens avslutning under socialt ogynnsamma villkor. Det är ett godt steg framåt på en bana, som förtjänar att fullföljas med ännu större tillförsikt och effektivitet. Om den första rekrytutbildningen utsträcker till ett helt sammanhängande år (och hvarför ej längre fram två, liksom i flere fattigare och svagare länder än vårt?), då skulle den värnpliktiga ungdomen vida enklare och bättre skyddas mot arbetsmarknadens tillfälligheter, på samma gång som dess militära uppfostran blefve grundligare och försigginge under större trygghet för dess framtida bärgning. Det vore kanske ej heller omöjligt att på något sätt förbinda arbetsförmedlingen med hemförlofvandet ur den fullgjorda årstjänsten under rikets fanor. I hvarje fall öppnas utsikter att

behörigen inskränka det växande antalet af enkom aflönade »sociala» byråkrater och de okontrollerade fackföreningarnas inblandningsanspråk.

Viktigare än hvad det förefaller vid första påseende är från liberala sociala synpunkter också frågan om det efter aftal tillsatta eller rent värnpliktiga underbefälets s. k. »civilanställning». Det är en kvarlefva från yrkeshärarnas tidevarf och dess åskådningssätt att uppdraga en alltför skarp skillnad emellan civila och militära sysslor, emellan de kvalifikationer, som erfordras för dessa olika former af statsarbete. I en värnpliktshär däremot, som i sina led upptager hela folkets ungdom, kunna i god tid och förberedelsevis genom själfva den militära tjänstgöringen flere af de egenskaper förvärfvas, som äro oundgängliga äfven för civila befattningar, utan att sålunda något privilegium tillskapas för något särskildt militärt yrkesstånd.

Pliktmedveten tukt, ordningssinne och punktlighet påkallas lika mycket hos alla statens tjänstemän, och när sådana egenskaper blifvit väl vitsordade hos det uttjänta underbefälet, är det ej mer än billigt, att de betraktas såsom särskildt meriterande vid inträdet på en annan bana. De kunna fullt ut anses uppväga en god del af den elementära fackutbildningen, som för öfrigt torde lätt nog kunna i själfva den nya tjänstgöringen inhämtas af de på ansvarsfulla poster skolade inom värnpliktshären. Skulle en dylik förberedande skolning såsom underbefäl af många föredragas framför en tidigare anställning inom den civila

förvaltningens underordnade områden, så kunde detta blott lända såväl dessa förvaltningsgrenar som härens organisation till godo på grund af disciplinens förstärkning å ömse sidor.

För alla värnpliktige bör öfningstiden, i närmaste samband med den militära utbildningen och disciplinen, tillika utgöra en hygienisk uppföstran, som icke minst i vårt land är nödvändig för den stora mängdens utrustning till det fredliga arbetets kamp och mödor. Ej så litet af det sociala missnöje, som okritiskt skrives på förhållandenas räkning, torde härröra af den kroppsliga och andliga otrefnad, som alstras genom bristfälligt renlighet och andra osunda vanor. Genom en härdande hälsovård, som framtvingas i ungdomen, förebyggas många sjukdomar och inbesparas sålunda många offentliga och enskilda utgifter för deras botande genom enkom upprättade anstalter i form af sanatorier, lasarett och hospital.

Det talades en tid rätt mycket om den allmänna värnplikten såsom grundval för en sannskyldig »fälthögskola». Själfva denna tanke är förträfflig, för såvidt som ej dess utförande får inkräkta på den egentliga militära utbildningen, som alltid måste förblifva hufvudsaken. Men hvad som kan och bör åtgöras i »fälthögskolans» riktning, för folkundervisningens stadgande och fördjupande i vidsträckt mening, det är endast verkställbart under förutsättning af öfningstidens tillräckliga förlängning, så att allt onödigt hastverk jämte öfveranstängning och sinneströtthet måtte undvikas.

* * *

Många och stora äro de kulturuppgifter, som endast kunna fyllas med hjälp af en kraftig och omsorgsfullt utvecklad försvarsanordning. Utan tvifvel skola ännu flere sådana uppgifter visa sig möjliga och till och med oundgängliga, i samma mån som försvaret framträder såsom den i själfva verket bestämmande drifkraften inom hela samhällslifvet. Vi måste därför, liksom andra folk, vänja oss att betrakta de frågor, som därmed sammanhånga, såsom ständigt uppförda på dagordningen, utan att kunna undanskjutas till förmån för tillfälliga partisträfvanden eller klassintressen. Fäderneslandets försvar betyder rättsordningens häfdande utåt och tillhör således, likaväl som den inre rättskipningen, statens egentliga och ursprungliga verksamhetsområde, som aldrig ostrafadt kan försummas. Att föreställa sig en »lösnings», som alldeles frigör det offentliga lifvet för andra syften, är i båda fallen lika orimligt.

Försvarsförbund med Norge.

Nya Dagligt Allehanda 3 juni 1914.

Man glömmer hastigt i Sverige, och i Norge, där man kanske själf ej glömmer så lätt, byggas åter här och där vissa planer på den välbekanta svenska glömskan. Ett årtionde är ännu ej fullt förlidit, sedan unionen brast, och redan höras norska röster, som tala om den gamla mellanrikslagens återupplifvande till näringarnas förkofran och till och med om ett norskt-svenskt försvarsförbund till ryssens utestängande från den gemensamma halfön eller åtminstone om hvarjehanda förberedelser i detta syfte.

Det är sant, att långsintheten är af ondo såsom bestämmande driffjäder i politiken. Men det samma gäller ju ock om alla andra känslor, bittra eller ljufva, som icke tillbörligen hållas i styr af sund eftertanke och omtanke om fäderneslandets verkliga rättigheter och intressen.

De minnen, som äro förbundna med unionsbrottet, kunna vi svenskar alltför väl afsöndra från deras bismak af kränkta känslor. Men därför få de ej öfverlåtas åt glömskan, så mycket mindre som de sammanhänga med en ännu giltig uppgörelse, hvars villkor det är vår skyldighet att noga iakttaga, så länge de riktigt uppfyllas äfven å den andra sidan.

Denna uppgörelse jämte åtföljande aftal bildar tillika utgångspunkten för Sverges och Norges inbördes politiska förhållanden för framtiden. Från denna synpunkt ha vi alltså äfven att närmast bestämma vår ställning till de spörsmål, som nu framkastas i form af norska önskemål. Stämman med den ännu bestående uppgörelsens innebörd, då förtjäna de att tagas i betraktande, för såvidt som de eljest befinnas fördelaktiga för Sverge. Stå de däremot i strid med numera stadgade villkor för Sverges och Norges internationella sammanlefnad, då göra vi rättast och klokast i att utan vidare afvisa dem från början.

Om den tilltänkta mellanrikslagen kunna vi fatta oss ganska kort. En sådan lag faller sig någorlunda naturlig, om också icke oafvisligen nödvändig, emellan statsrättsligt förenade riken. Men sinsemellan åtskilda stater förhandla blott om egentliga handelstraktater af olika typer. Hvad Norge har att bjuda för tullnedsättningar från svensk sida, det blir i så fall det svenska intresse, som skall prövas i sitt samband med de allmänna grunderna för vår näringspolitik öfverhufvud. Tills vidare föreligger dock ingen praktisk anledning att syssla med den saken.

Frågan om ett försvarsförbund är något mera invecklad, om också ej alldeles på samma sätt, som dess utsikter te sig för norska ögon.

* * *

Den norske talare, som nyligen förfäktade denna önskan om norsk och svensk samverkan till ömse-

sidigt försvar, enkannerligen mot Ryssland, häfdade med kraft särskildt tvenne tankar, som i dessa tider böra allvarligt behjärtas såväl i Sverige som i Norge.

Först och främst framhöll han, att ett års sammanhängande utbildningstid är för närvarande det minsta, som måste utkrävas, såframt vi eftersträfvade en någorlunda effektiv härordning.

Vidare varnade han för den hos oss, både svenskar och norrmän, gängse vantron på »trollformeln» om neutraliteten såsom ett skyddsmedel mot de stränga försvarskrafven, under det att tvärtom neutraliteten är ett svårt politiskt »problem», som endast under gynnsamma förutsättningar kan lösas med uppjudande af verklig försvarsvilja och försvarskraft, men som i alla händelser måste stå tillbaka för omsorgen om fäderneslandets självständighet vare sig med eller utan främmande bistånd.

Dessa sanningar böra äfven betraktas som vägledande, när det gäller att bedöma förutsättningarna och utsikterna för ett försvarsförbund mellan Sverige och Norge.

Innan ett sådant förbund kan ens komma på tal, måste själfva försvaret å ömse sidor vara tillräckligt utveckladt, äfvensom så organiseradt, att det kan lämpa sig för gemensamma krigsföretag. Om endera af de båda staterna har ett i jämförelse med den andra alltför svagt och bristfälligt ordnadt försvar, kan dess medverkan allenast utgöra ett besvärligt påhäng, som skulle tvinga den andra staten att uppoffra sina egna krafter till dess

skydd, utan motsvarande gentjänster för egen räkning. Äfven om den svagare staten beslöte sig för sitt försvars vederbörliga förstärkning, kunde en gagnelig samverkan icke komma i fråga, förrän dess organisation uppnått en sådan ståndpunkt, att trupperna å ömse sidor kunde användas under likartade former och för likartade uppgifter.

För närvarande är blott Sverge på väg, och dock ännu blott på väg, till en försvarskraft, som har någon utsikt till framgång i ett modernt krig. Norge har stannat så långt efter, att denna väg knappast ännu blifvit ens beträdd på allvar. Under dessa omständigheter måste de militära förutsättningarna för ett försvarsförbund anses ännu så länge sväfvä i luften. Helt annorlunda var det naturligtvis under unionstiden, då de båda länderna utåt bildade en folkrättslig enhet och måste stå sitt kast tillsammans, huru ojämnt rustade de än månne ha varit. Nu däremot har Sverge vunnit fria händer och behöfver ej hålla till godo med bördan af jämväl ett allt för klen väpnadt Norges försvar utan fullt motsvarande svenskt intresse.

* * *

Därtill kommer att, hvad neutraliteten angår, Sverges och Norges risker och intressen ställa sig mycket olika, om man, såsom ju tillbörligt är, har de förefintliga politiska verkligheterna och deras sannolika följdverkningar i öfvervägande åtanke.

Norge har, som bekant, trott sig finna en garanti för sin »integritet» i en traktat (af år 1907) med och emellan åtskilliga stormakter, bland dem

äfvén Ryssland. Från denna traktat uteslöts emellertid Sverge, vare sig detta berodde därpå, att man i Norge ansåg den svenska garantien betydelselös i jämförelse med stormakternas, eller därpå, att den norska »integriteten» ansågs särskildt hotad just från Sverge såsom den närmaste mäktigare grannen och f. d. unionsbrodern. Därmed må nu förhålla sig hur som helst, i hvarje fall lär den garanterade »integriteten» ej äga större värde för Norge än för Turkiet, Persien och Korea. I den engelska pressen plägar man ofta öppet uttyda saken så, att integritetsgarantien betecknar det första steget till främmande inblandning och äfvén till förfoganderätt öfver själfva det sålunda omhuldade statsområdet. Integritetsomsorgen åligger nämligen enligt allmän folkrätt närmast den själfständiga staten såsom sådan. Öfverflyttas denna omsorg på andra makter, utan full ömsesidighet (såsom i de bekanta Nordsjö- och Östersjötraktaterna af 1908 angående status quo, hvori äfvén Sverge har deltagit), så innebär detta för den garanterade staten rentaf en formell suveränitetsinskränkning, som faktiskt kan göras gällande efter omständigheterna antingen såsom ett hämmande af dess handlingsfrihet eller såsom en omvärdering af gränserna för dess integritet.

Klarsynta normän ha också alltmer börjat inse, att den först så lofprisade integritetstraktaten egentligen var ett missgrepp och en öfverilning, så mycket mer som garantimakternas förpliktelser icke äro uttryckligen bestämda, utan bero

på deras egen ompröfning vid gifvet tillfälle. Men icke förty har man från rysk sida (senast genom dr Dillon i *Contemporary Review*) framhållit, att just denna traktat till Norges förmenta förmån utgör ett svåröfverstigit hinder för den ifrågasatta ryska invasionen, emedan »Ryssland icke kan skrida till förverkligandet af de planer, som orimligt nog tillskrifvas dess politik, utan att inveckla hela Europa i saken». Sverge behöfver ej taga notis om sådana ryska funderingar, men det är klart, att Norge ej kan begynna förhandla med Sverge om ett försvarsförbund mot Ryssland, utan att först göra upp med Ryssland om integritetstraktatens afskaffande eller omtolkning i behörigt syfte, — hvilket ju alltid måste stöta på obehagliga diplomatiska svårigheter. Sverge däremot är icke genom de ofvannämnda status quo-traktaterna mera afstängdt från en eventuell förbundspolitik än hvilken som helst af öfriga makter, som deltagit i samma traktater. Men hvarför skall Sverge just med Norge förhandla om ett förbund mot en rysk invasion, då därmed ovillkorligen också förhandlingar måste förknippas om upphäfvandet af en traktat, som Ryssland i sådant fall har att återöpa mot Norge, men som Sverge såsom alldeles utanförstående ej har att befatta sig med?

Det är vidare uppenbart, att hvarje försvarsförbund, äfven om det blott är riktadt mot någon särskildt hotande makt och för vissa eventualiteter, i verkligheten måste gälla äfven alla denna makts bundsförvanter, för den sannolika händelse,

att dess angrepp verkställes i samband med ett mera omfattande krig. Från norsk sida har denna uppfattning likaledes med full rätt blifvit betonad. Ett svenskt-norskt förbund mot Ryssland måste således faktiskt inbegripa äfven inträdet i en mot Ryssland fientlig maktkombination. Det kan ju vara både onödigt och betänkligt för Sverge att just för Norges skull inlåta sig på en sådan politik.

Neutraliteten kan väl ock med skäl sägas vara inbegripen i Norges garanterade »integritet». Hvarje norsk förhandling om särskildt neutralitetskydd utanför denna garanti måste betraktas såsom ett uttryck af misstroende mot de garanterande makterna, så mycket mer som neutralitetskränkningar blott kunna väntas från någon eller några bland dessa makter. Också har man från norsk sida, med klar insikt i dessa svårigheter, på förhand afböjt sådana förhandlingar med Sverge, liksom äfven af det skälet, att enligt all sannolikhet Norges neutralitet hotas från helt andra håll och på helt annat sätt än Sverges.

* * *

Fördunstar alltså frågan om ett förbund med Norge, vare sig till neutralitetens eller till integritetens skydd, i de alltför invecklade konjunkturbereäkningarnas dimmor, så kvarstår likväl alltid plikten för båda rikena att hvar för sig ombesörja sitt försvar, utan att tillfoga hvarandra någon skada, som med någorlunda sundt politiskt omdöme må kunna undvikas.

För Sverge synes vägen ligga tämligen klar.

Om vi i främsta rummet skola försvara vår självständighet och därnäst vår neutralitet, så hotas dessa våra syften, utom af ett plötsligt ryskt öfverfall, närmast af ett ryskt-tyskt krig i och omkring Östersjön. Naturligtvis är det då för oss mest önskvärdt att få bevara vår neutralitet, hvarvid vi dock böra besinna, att vi blott och bart för detta önskemål behöfva det starkaste försvar vi kunna åstadkomma, lika mycket som för det omedelbara upprätthållandet af vår självständighet. Det är alltid bekvämt att låta andra slåss för hvad som måhända i sista hand ändå kommer äfven oss till godo. Men om vi ej kunna bevara vår neutralitet, då vore det ju meningslöst för oss att tillsammans med Ryssland bekämpa Tyskland, hvars nederlag måste för oss betyda ett afgjordt beroende af Ryssland. För faran af ett tyskt »protektorat», hvarmed man från norsk sida vill skrämja oss, skyddas vi såväl genom Tysklands obenägenhet att åtaga sig öfverflödiga förpliktelser för andra staters räkning som genom ett så starkt eget försvar som möjligt till verksamt afvärjande af gemensamma faror, utan att vi nödgas utsätta oss för äfventyret och skammen af främmande makters inbördes kamp på vår egen mark, liksom under det rysk-japanska kriget inom Koreas område.

Men hvad kan Norge göra till eller ifrån under dylika villkor? Vi få väl nöja oss med den förhoppningen, att Norge på egen hand måtte stärka sitt eget försvar till afvärjande af en neutralitetskränkning, som måhända kunde sträcka sig ända

till en uppfordran att affärda eller genomsläppa trupper eller krigsfartyg till anfall mot Sverge. Ett sådant kraf på själfständigt norskt neutralitetsförsvaret utan hvarje slags förbund på förhand kan ej kallas obilligt eller öfverstigande Norges krafter.

Nykterhet och försvar.

Nya Dagligt Allehanda 5 juni 1914.

Den engelska »konstitutionens», d. v. s. »parlamentarismens» efterapare i vårt land visa sig ej synnerligen lyckliga eller skolade i sina hemgjorda konststycken efter den höga förebilden. Att i remissdebatten, som väl skall föreställa en kopia efter den britiska »adressdebatten», slita ett halft dygn eller mera på oafslätlig tandagnisslan öfver den förgångna valstridens obehag skulle i England betraktas såsom allt annat än sportmanlike och tillfoga ett parti det allmänna åtlöjets ohjälpliga vedermäle. Sådant liknar snarare de moderna suffragetternas åthäfvor än underhusets ärevördiga sedvänjor (som ju sägas ha genom upprepningens makt vunnit »konstitutionell» helgd), ungefär lika mycket som de på afstånd »samverkande» bundsförvanternas röda regr af papperslappar med gallskråkande innehåll.

I jämförelse med dylika upptåg anses förmodligen brådskan med nykterhetsfrågans framskjutande till försvarssakens förfång såsom en osedvanlig yttring af »parlamentarisk» klokhets och valtaktisk formuleringsskicklighet. Det må lämnas därhän, huruvida ens ett sådant grepp i mot-

svarande partiläge skulle i underhuset betraktas som mönstergillt och förebådande den liberala folkviljans triumf. Där plägar man i allmänhet, trots alla våldsamerheter i uttryck och manövrer, när det gäller aktuella spörsmål och icke bara utkämpade fejder, lägga sina nät för valmansmassorna med bättre bevaradt sken af de olika frågornas verkliga inbördes sammanhang.

Visserligen hänger nykterheten på sitt sätt ihop med försvaret, äger till och med den största betydelse för den i sanning fosterländska försvarskraftens utveckling. Dock helt visst ingalunda i den meningen, att sammanhanget kan eller får missbrukas till att »lägga stenar i vägen för försvaret».

* * *

Ingen kan neka, att den folkliga nykterhetsrörelsen med alla sina öfverdrifter har åvägabragt ett betydelsefullt omslag i alla samhällsklassers lefnadsvanor och åskådningssätt i fråga om de alkoholhaltiga dryckernas förtäring. Den på half-officiell väg försöksvis insmugglade benämningen »rusdrycker» är otvifvelaktigt för stark i sin populärt fanatiserande effekt, eftersom ingen behöfver intaga mera alkohol, än att full kroppslig och andlig jämvikt utan skadlig påföljd bibehålles. Men liksom fordom mycken råhet afskräcktes genom utmålningar af mörkrets furste och hans rysligheter, så kan det väl äfven i våra dagar hända, att jämförelsevis enkla vanedrinkare behöfva riktigt skarpa påminnelser om »rusets»

ohyggliga försåt äfven i tämligen oskyldiga snaror för att ordentligen låta omvända sig till ett anständigt lefverne och kanske ock, om så tarvas, till fullständig återhållsamhet. Hos de mera kritiskt anlagde väcker likväl denna dunderpredikan större misstroende än efterföljd, och man ser mycket ogärna, att den tillhörande dogmatiska terminologien fastläses i de förpliktande bekännelserna å statens eller kommunens vägnar.

Men, som sagdt, det kan och får ej undandöljas, att den ständigt växande agitationen nedifrån, visserligen i förening med andra kulturmotiv af högre värde, har gifvit nykterhetsplikten ett större anseende och inflytande än någonsin förut. Det går tydligen icke längre an, att de ekonomiskt lyckligare lottade öfvermodigt tillåta sig excesser i dryckenskap, under det att inom de breda lagren denna last bedömes och beifras med allt strängare allvar. Det kan till och med sättas i fråga, huruvida ej inom den s. k. »öfverklassen» nykterheten i verkligheten har gjort större framsteg än inom »underklassen», för hvars räkning i främsta rummet nykterhetsiffrarna just påyrka de strängaste legala inskränkningarna i sin förtviflan om de skrämmande förmaningarnes och de goda sedernas förmåga att bekämpa »rusdrycksdjäfvulens» herravälde. Den, som något känner förhållandena sedan längre tid tillbaka, är fullt på det klara därmed, att ruset numera ej, liksom fordom, af den bildade allmänheten betraktas med ett visst undseende såsom uttryck af stormande uppsluppenhet och halfgenialisk kraft-

öfversvallning, utan framkallar leda såsom brist på känsla för egen och andras värdighet. De estetiska försöken att bemantla ungdomens alkoholtmättade lättsinne och lifsglädje göra i våra dagar, trots Bellman och Wennerberg, ett antikveradt intryck, och de seder och tillställningar, som leda sina anor från dylika åskådningar, falla mer och mer i glömska och ersättas af andra kraftigare former för det oundgängliga samkvämslifvet, tack vare idrottens uppblomstring och lifligare allmänna intressen.

Därmed är dock ingalunda uttaladt, att sedernas förbättring öfverhufvud har hållit jämna steg med nykterhetens segrar. Lyxbehovet har ovedersägligen tillvuxit, äfven det ofta nog under förment estetisk förklädnad. Lättsinnet, vekligheten och lasten uppenbara sig alltjämt oblygt och samhällsskadligt i mångahanda skepnader, som till och med stundom äro mycket värre än det tillfälliga rusets synder. Det vore väl, om den »absolutistiska» förkunnelsens apostlar ville tillräckligt besinna, att ej ens nykterhetens obetingade öfvervalde innebär en ofelbar garanti mot folkets urartning.

Men, i alla fall, »öfverklassen» har redan öfvervunnit sitt värsta »rusdrycksbegär» och blir för hvarje dag allt nyktrare. Däraf följer, att dess ansvar, i detta afseende liksom i andra, för »underklassens» bästa måste skärpas. Omdömet om de lämpligaste medlen för ansvarets fullgörande kan så mycket mindre öfverlåtas uteslutande åt dem, som själfva mest lida under »rusdryckselän-

det», eller åt dem, som af en eller annan orsak råkat tillvälla sig deras offentliga talan.

* * *

Det förefaller, som om »nykterhetsfolkets» värfning inginge i den egendomliga politiska plan, som på ett så träffande sätt antydes genom den proklamerade uppdelningen i »två nationer» till försvarsrörelsens neutralisering och förvrängning.

I en sådan anda hvarken får eller behöfver den nykterhetsvänliga »öfverklassen» fatta sin ställning och sina uppgifter. Om vi nödgas erkänna samhällsklassernas åtskillnad såsom någonting oundvikligen förbundet med »kulturens offerväsen», så ha vi ej att däraf draga någon bättre slutsats än den, att det tillkommer främst »öfverklassen», hvars led för öfrigt hos oss alltmer vidgas och utjämnas i mån af samhällets utveckling, att för sin del motverka fäderneslandets splittring i stridande »nationer» genom egna drygare offer, icke i sentimental själfuppgifvelse, utan i öfverlägset arbete och medvetet ansvar. Om vi sålunda finna, att det i och för sig välkomna nykterhetsarbetet är stadt på betänkliga villovägar, då få vi ej böja oss för en af oansvariga tillskyndare förkonstlad och underblåst »folkvilja», utan måste i hela samhällets tjänst använda den kritiska förmåga, som står oss till buds.

Den populära nykterhetsrörelsen visar sig mer och mer, liksom andra sociala företag, utmytna i halft eller helt medvetna sträfvanden att tillskapa nya förvaltningsområden med allt högre

statsanslag, aflönade ämbeten och befordringslofvande förtroendeposter. Socialismen såsom sådan är naturligtvis hopplöst orimlig med hela sin »framstidsstat» och öfriga apokalyptiska apparat. Men en socialpolitik, som på längre eller kortare afstånd inspireras af dylika »ideal», kan så mycket lättare inleda vårt samhälle på den snedvridna byråkratiseringens väg, som våra inhemska traditioner alltför mycket hänvisa på ämbetsmannaintressenas äflan att tillskansa sig enskilda fördelar på det allmännas bekostnad. Hvad vi ha att vänta och motarbeta i detta afseende, det är icke den revolutionära idealismen, utan reaktionära försök att förmedelst ökade statssysslor förskaffa allt flere framtidsmän en rikligare »brödföda», såsom det hette under frihetstiden.

Hur har det gått med den folkbildningsrörelse, som för tjugu år sedan fostrades vid universiteten såsom en frivillig gärd af vetenskapens målsmän åt de olärdes kraf på grundligare upplysning? Numera utkastas årligen af statsverket i »pedagogikens» namn hundratusentals kronor, så att säga, åt kreti och pleti under formell ledning af fast anställda »konsulenter» och nya departementsbyråer. Vi ha fått en hel »socialstyrelse» och det oaktadt jämsides därmed en särskild »pensionsstyrelse», som båda påyrka ökade lönestater för sina dignitärer, medhjälpare och agenter. Skola vi nu ytterligare förvärfva en »kungl. nykterhetsstyrelse» med »öfverdirektör», »byråchefer» m. m. och sina lokala »nämnder» eller mer eller mindre kontrollerade bolagssystem med tillhörande be-

talta sysslor och värdigheter, — då öppnas ett nytt vidsträckt fält för stora skaror af tjänstemän, som på grund af en tämligen lättvunnen, på sin höjd exklusivt »alkohologisk» fackkompetens ej torde försumma att för sina intressen påverka riksdagsvalen och båda statsmakternas politiska beslut.

Hvad man än må tänka om den lagstiftning, som kan befinnas nödig för folknykterhetens främjande, så måste det på samma gång förebyggas, att en sådan lagstiftning missbrukas till att bereda vidgad utrymme för den byråkratiska parasitismen och den verkliga folkfrihetens undertryckande genom en öfverväxande statsförvaltning. Nykterheten köpes för dyrt och blir tillika i längden för litet hållbar, om den småningom, men säkert utvecklade folksedens inflytande ringaktas, under det att icke blott de notoriska drinkarna, utan hela den oförvitliga allmänheten handlöst öfverantvardas åt yrkesnykteristernas härsklustnad med tillhjälp af »motböcker» och andra fiskaliserande tilltag. Förr eller senare måste ett sådant odrägligt tillstånd gå öfver styr, — och då kanske till den våldsamt inplantade nykterhetens svårbotliga skada.

* * *

Nykterheten är dock nödvändig för ett rätt ordnad och kraftfullt försvar. Hvarför då ej hellre infoga dess grundläggning i den folkuppfostran, som gifves vår ungdom genom ett fullt utbildadt värnpliktssystem? Sålunda kunna, jämte mycket

annat, äfven goda seder till alkoholförbannelsens utrotande fostras i rätt tid utan enkom anställda och aflönade befälsmyndigheter. Men därtill tarfvas, att den militära disciplinen skäligen upprätthålles utan konkurrerande civila advokater.

Militieombudsmannen.

Nya Dagligt Allehanda 12 juni 1914.

Det är en själfklar sak, att i ett lagbundet samhälle allt hvad ämbetsmän heter måste stå såväl under strängt rättsansvar för sina redan utförda handlingar, som under noggrann uppsikt i själfva sin tjänsteutöfning. Ingenting är vidrigare än godtycke och själfsvåld hos dem, som staten anförtrott makt och myndighet å sina egna vägnar. Det hör också till den medborgerliga frihetens väsen, att hvar och en, som finner sin egen eller samhällets rätt kränkt, må äga tillfälle att i sin mån bidraga till förefallande ämbetsmissbruks vederbörliga beifran.

Formerna för sådana rättsinstitut, som häfda dessa syften, kunna likväl växla på mångahanda sätt. I den äkta engelska själfstyrelsens organisation, liksom i det forntida Rom, ingår äfven rätten för hvarje medborgare att själf, naturligtvis under tillbörligt eget ansvar, åtala hvilken statstjänare som helst icke allenast för brott, som kränka hans enskilda rätt, utan ock för tjänstefel, som anses skada det allmänna samhällsintresset. Därjämte finnas offentliga åklagare, som af egen drift kunna ställa ämbetsmän inför rätta.

Hos oss, liksom i många andra länder, har man på grund af öfverdrifna byråkratiska åskådningar haft svårt att tänka sig, att den enskilde skall vara i stånd att mot statens anställda målsmän värda sig om någonting annat och mera än sin egen personliga rätt. Denna uppfattning sammanhänger med den »dualism», som äfven hos oss härstammar från ståndstiden med dess skarpa skiljemärken emellan det publika och det privata, med dess föreställningar om klassintressena såsom i och för sig befogade att göra sig gällande mot staten, men tillika uteslutna från möjligheten att förädlas till målsmanskap för själfva statens intressen. I vår medeltidsrätt däremot, som genomtränges af den oförfalskade själfstyrelsens anda, spåras också vissa drag, som vittna om den frie mannens rätt att själf under ansvar och utan förmedlande hjälp föra statens talan.

Emellertid har vårt offentliga lif sent omsider blifvit utrustadt med ett slags hybrid institution, som representeras af den på så många håll lofprisade och omhuldade justitieombudsmannen. Hos honom kan den missnöjde privatmannen, som på egen hand ej förmår eller vågar uppträda mot någon ämbetsman, söka skydd och bistånd genom en enkel och i det hela ansvarsfri anmälan. Justitieombudsmannen äger att, om han så finner skäligt, förordna om åtal, men går i verkligheten själf fri för annat än ett jämförelsevis oskyldigt politiskt ansvar. Han riskerar på sin höjd förargelsen att falla igenom vid omvalet inom riksdagen, som utkorar honom efter behag å folkviljans vägnar. Sätillvida

är äfven han en senfödd ättling af den ofvan åberopade »dualismen», som ju kraftigast och varaktigast gifver sig luft i den sträfva motsatsen emellan riksdagen såsom det från statsansvaret afskilda folkets språkrör och regeringen med dess verkligen för staten arbetande ämbetsorganisation.

Justitieombudsmannskapetets historiska tillkomst synes ännu ej vara fullt tillförlitligt utredd. Det påstås, att ämbetet inrättades enkom för en af 1809 års revolutionshjältar, för hvilken ingen annan upphøjelse befanns lagom lämpad. Värdigare är dock den tolkningen, att justitieombudsmannen skulle utgöra en ersättning för frihetstidens justitiekansler, enär det senare ämbetet under det nya modererade statskicket införlifvades med K. M:ts ordinarie ämbetsmannakår.

Numera har justitieombudsmannen hunnit uppnå sina mer än hundra år, och efter hvarjehanda skiften af anseende och skugglif har han på sista tiden vunnit allt större popularitet, hufvudsakligen på grund af sitt ingripande mot åtskilliga ämbetsmäns försök att afstyra okynniga och bullrande demonstrationer. Det har då legat nära till hands att efter hans förebild instifta nya stormannasysslor med beslätade uppgifter. Till och med ett interparlamentariskt förslag lär vara å bane att i världsfredens namn upprätta en universell justitieombudsman, som skall hålla efter ostyriga krigshärar och deras befälhafvare under och efter fälttågen. Blygsammare anspråk stanna inom den svenska statsrättens rāmärken, men äfven den tillämnade »militieombudsmannen» torde

förvärfva ett maktområde, som kanske snart nog månne öfverskygga den äldre rivalens i folklig utvidgning.

* * *

Militieombudsmannens väg till grundlagsenligt erkännande har blifvit banad genom den bekanta »civilkommissionen», som efter några års fruktbarande samverkan med officerarnas missgynnare nu anses färdig att förvisas till de öfvervunna utvecklingsskedenas häfder. Till dess berömmelse plägar anföras, att det missnöje och de misstanekar, som den hetsiga agitationen mot »militarismen» så omsorgsfullt uppammat i obefästa sinnen, funnit ett regleradt aflopp i klagomålen hos denna af regeringen själf tillsatta okrigiska pröfningsnämnd och sålunda, delvis åtminstone, kunnat skingras genom uppvisandet af klagomålen obefogenhet. Det må så vara i åtskilliga fall, men antimilitaristerna äro outtröttliga och afväpnas ej så lätt genom undfallenhet för den flitigt predikade dogmen, att alla samhällsfientliga sträfvan- den böra fritt få gifva sig luft och stupa på sin egen inneboende orimlighet. Säkrare torde vara, att civilkommissionen genom sin officiella beställsamhet lagt ett öfverflödigt hyende under det tyvärr nationella okynne, som finner sin fägnad i hemliga angifvelser utan äfventyr och ansvar.

Det lär ej vara mången vän af vårt discipline- rade försvar och af ett manligt rättsmedvetande, som kommer att beklaga civilkommissionens försvinnande ur tillvaron. Men det är långtifrån

sannolikt, att militieombudsmannen, om och när han utträder ur de liberala skuggornas värld, skall öfvergifva den bana, som före honom civilkommissionen beträdt och utstakat. De förväntningar, som sedan länge ställas på honom från intresserad håll, kan han knappast understå sig att svika genom ett alltför hofsamt bruk af sina fiskaliserande rättigheter. Såsom ensam beslutande och handlande måste han tvärtom känna sig förpliktad till större kraftutveckling, än hvad den voterande kommissionen hittills hunnit ådagalägga. Såsom folkviljans valde fullmäktige måste han uppfordras till alldeles särskild nitälskan, äfven därför att han är kallad att inviga en splitter ny »reform» i täflan med justitieombudsmannen, hvars befattning till en viss grad hunnit anlöpas af traditionernas mossor. Därtill kommer, att denna reform, hvars målsmanskap han äger att föra med fulländad formuleringsskicklighet, tillika innebär en modern och populär princip, som det gäller att få tillämpad inom så många af statslivets områden som möjligt.

Den folkliga sakokunnighetens triumf öfver den begränsade fackkunskapen har länge figurerat på den liberala önskelistan, om också något uppblandad med tron på okunnighetens hastiga förvandling till öfverlägsen sakkunskap genom en kortare tids öfning i handläggandet af maktpåliggande ärenden, som i och för sig öfverstiga det oskolade lekmanaförståndet.

Militieombudsmannskapet kommer att bilda krönet på denna principbyggnad, närmast i allt

hvad som rör de militära tingen, och därjämte forma sig till en utgångspunkt för nya utbyggnader i samma riktning. Justitieombudsmannen är på sätt och vis formellt inordnad i den föråldrade fackkunskapens juridiska placeringssystem (hvarom äfven sedan gammalt hans vidare befordringar bära vittne), men den civile militieombudsmannen blir en man för sig, som öfverflyglar sin kollega genom sin brist på kompetens inom sitt särskilda verkningssområde, ehuru ingen vill betvifla, att till en tid åtminstone valet kommer att hålla sig inom de rättskunniga advokaternas led. Äfven denna lilla skranka kommer dock utan tvifvel att bortfalla i och med inkompetensens fullständiga öfvervalde.

Såsom en öfvergångsform kan man tänka sig krafvet på en motsatt kompetens inom något främmande område, som har så litet att skaffa som möjligt med den ifrågavarande ombudsmannens egentliga uppgifter. Den formalistiskt juridiska skolningen, i synnerhet från advokatoriska synpunkter, frestar ingalunda till allvarligt besinnande af den militära disciplinens kraf och behof. Sakokunnighetens princip, så fattad och specialiserad, är helt visst mäktig af vidare utveckling, sedan en gång justitieombudsmannskapet visat sig tillåta en löftesrik utgrening. Med tiden kunna vi således hugnas med en »pedagogieombudsman», i skepnad af en general eller sergeant eller musikfanjunkare, som äger att upptaga alla klagomål af skolbarn eller till och med studenter mot lärare af högre eller lägre grader, med en

medicinsk »ecklesieombudsman» för sockenbornas räkning, med en prästerlig »medicineombudsman» till patienternas och hospitalsgästernas skydd, o. s. v., ända tills vi fått ett helt nationellt folktribunskollegium, hvars inbördes kompetensvillkor och ställning till riksdag och regering torde komma att erbjuda intressanta statsrättsliga problem.

* * *

För dem däremot, som ännu fördrista sig att hålla på den gamla erfarenheten, att den bästa inspektionen, trots alla mänskliga brister, öfver hvarje särskildt område af statsförvaltningen, den militära såväl som den civila, är att påräkna hos pröfvade och ansvarsmedvetna förmän, framträder den hägrande militieombudsmannen i en mindre ljus dager. Det är ju möjligt, att hans tillkomelse kan påskyndas genom något politiskt hästbyte såsom ett villkor för samtycket till försvarsfrågans redbara »lösning» för tillfället. Men i så fall gäller det att se sig väl före, att intet svek må begås, när tillfyllestgörande valuta skall presteras vid bytet.

Försvarsrörelsens lifskraft.

Nya Dagligt Allehanda 14 Juli 1914.

Det bör numera vara uppenbart, att den upplågande försvarsrörelse, som i våras så kraftigt bröt sig väg genom alla folklager, för det slagna motpartiet framträder såsom det svåraste hindret, när det i sinom tid gäller att återupptaga den endast tills vidare skrinlagda s. k. »konstitutionella konflikten».

Från denna synpunkt förklaras enklast de besynnerliga uppskofspåfund, som utkläckas i det särskilda utskottet och tydligen afse att trötta ut de uppriktiga försvarsvännernas tålmod. Efter inrotad »parlamentarisk» sedvana synes man draga grofva växlar på svenskt lättsinne och svensk glömska, på såväl »trögheten» som »hetsigheten» i det svenska riksdagsarbetet och det svenska valmanslynnnet, i all synnerhet under denna kvalmiga sommarvärme. Sedan 1905 (för att ej tala om storstrejksåret 1909), och i vida farligare syftning än då, ha vi ej upplefvat en så ödesdiger kris.

Det förefaller, som om det skulle anses särskildt slugt att i förväg söka välta skulden för en förestående ny brytning på den nuvarande ministärens eller de beslutsamma utskottsledamöternas »halsstarrighet». Kanske tror man sig om att på det sättet skrämma eller förleda ministären,

som naturligtvis antages framför allting annat frukta att gå ifrån hela saken utan en förment »uppgörelse», denna må i själfva verket vara hurudan som helst eller egentligen ingen alls. Kanske hoppas man att med en sålunda bearbetad »regerings» bistånd inverka på utskottets och riksdagens försvarsvänner eller att åtminstone åstadkomma en förlamande splittring emellan motståndarnas olika grupper.

Just med hänsyn till de förestående nyvalen eftersträfvade partimånglarna i främsta rummet att vinna en sådan »lösning», hvori de själfva kunna säga sig ha spelat den ledande och afgörande rollen. Huruvida denna »lösning» blir af något värde och gagn för vårt försvars vidare utveckling, — det betyder för dem ganska litet. Hufvudsaken för dem är att, om möjligt, draga regering och riksdag öfver på den »linje» eller någonting ditåt, som de själfva omfattat såsom sin räddningsplanka. Därmed ha de, enligt sin mening, tillförsäkrat sig, å ena sidan, att de motståndare, som varit med om den lyckosamma »uppgörelsen», skola känna sig genom sin egen hållningslöshet försvagade i valstriden, å andra sidan, att landets försvarsvänner skola i förbittringen öfver »försvarsriksdagens» snöpliga utgång lämna fältet öppet för det meningslösa partikifvet om nykterhetsreglementeringen och kvinnans rösträtt, som man redan skyndat sig att lägga i vägen såsom nya stötestenar för fäderneslandets försvar.

Men det kan ju hända, att dessa uträkningar misslyckas, så fint anlagda de än månne tyckas vara på motståndarnas svaghet för riksdagsvarnornas inflytelser och kompromissmakeriets statsmannamässiga prestige. I så fall återstår alltid en annan utväg, som man för öfrigt samtidigt har slagit in på.

Man drifver uppskofstaktiken till de yttersta gränser, som regeringens från början blygsamma fordringar och dess hittills ådagalagda hänsynsfullhet torde tillstådja. Därigenom, att regeringen byggt sin proposition till stor del på de bekanta »försvarsberedningarnas» efterlämnade skrifter, ha beredningarnas tillskyndare vunnit den stora fördelen, att de kunnat inskränka dryftandet af härordningens militära effektivitet till ett i längden ofruktbart idisslande af »sociala» och andra bifrågor i samband med samma »linjer», som efter två års dilettantiskt grubbel blifvit på förhand utstakade i ofvannämnda oförgätliga papper. Det lider visserligen intet tvifvel, att allenast den af regeringen omfattade och något förbättrade »linjen» representerar det minsta möjliga, hvarmed sakkunskapen tills vidare kan låta sig nöja. Men för de gamla beredningsmännen är det ingen konst att så länge dem lyster fortsätta den afbrutna diskussionen i utskottssekretessens skygd och att förespegla sina trogna eller vacklande anhängare i fria luften, att skillnaden emellan de båda »linjerna», som de ju själfva ha hittat på, i verkligheten är ganska obetydlig, hvadän den

linje, som de till sist förkastat, endast på grund af motståndarnas »halsstarrighet» kan hållas uppe.

En annan följd af den reklam, som försvarsberedningarna vunnit genom regeringens tillmötesgående eller undseende, har varit möjligheten att återuppfriska det myckna resonerandet om allehanda konstiga pansarbåtstyper, som icke föreställa någonting mer än symboler för det oresonliga hatet mot den enda af sakkunskapen och den fosterländska offerviljan erkända Sverges typen. Det vore sannerligen icke underligt, om regeringens ytterligare tillmötesgående i fråga om en sådan oppositionell fantastygs kostnadsberäkning och Svergesbåtens »kontrollräkning» vid ett utländskt skeppsvarf skulle uttydas såsom en uppmuntran till nya uppskof, som dessutom med största lätthet kunna läggas regeringen själf till last. Den stormäktiga utskottsmajoriteten har redan preludierat för sådana beskyllningar genom sin skickligt formulerade uppfordran till regeringen att beflita sig om »största möjliga skyndsamhet». Det kan ju knappast vara tal om annat, än att äfven vår svenska marinförvaltning skall äga att yttra sig om den främmande »kontrollräkningen», och därtill tarfvas väl äfven någon tid. Men då kan också utskottet komma igen med sitt yrkande på »största möjliga skyndsamhet» och förebita regeringen att genom sina byråkratiska åthäfvor ha ökat just den förhalning, som man själf har satt i gång.

På det viset kan afgörandet dragas ut öfver valförberedelserna, kanske till och med öfver

själfva valen. Till yttermera visso skyller man på motståndarnas obenägenhet för försvarsfrågans »ofördröjligen lösning», — liksom konungens löfte och uppmaning till sitt folk innebure, att en otillfredsställande »lösning» skulle trumfas igenom till hvarje pris emot den ansvariga sakkunskapens oeftergifliga kraf.

Under tiden hoppas man på försvarsrörelsens afslappning och valens utfall i mån af denna afslappning, eftersom försvarsvännerna icke ha någonting bestämdt att hålla sig till i form af vare sig konungamaktens förnyade ingripande eller riksdagens uttryckliga beslut.

I dröjsmålen och tvifvelmålen tecken väntas sålunda ett bakslag till de försvarsolustiga partiernas seger. Sedan är allting klappadt och klart för försvarsfrågans undanskjutande på obestämd tid, för de misslyckade parlamentaristernas återupprättelse, för deras handhafvande af rikets krigsmakt i samma afvoga anda som förut, för deras förvrängande af möjligen medgifna försvarsreformer, — och till råga på alltsammans för deras hätska bemödanden att grundligt hämnas på konungadömet genom dess förödmjukande enligt det beryktade partimanifestet, som alltför väl förtjänar sitt vedernamn från vår historias mörkaste dagar.

* * *

Faran står för dörren i denna stund lika mycket som i februari, är måhända betänkligare nu än då genom sin framsmygande lömskhet.

Nu, om någonsin, måste försvarsrörelsen ådagalägga sin fulla lifskraft, bringa på skam alla dem, som till äfventyrs förmena, att den fosterländska, den heliga elden för längesedan brunnit ut hos unge och gamle, att den falnade askan skall blandas bort igen i de lumpna partisyftenas sandhoppar. Ingen tid är längre att förlora, såframt de ränker, som nu spinnas i tysthet och mörker, skola sprängas med allvarligt eftertryck. Den förestående valstriden är af vida större betydelse än den, som vi utkämpat omedelbart efter Andra kammarens upplösning.

Det kan verkligen sättas i fråga, huruvida sedan den polska republikens undergång någonstades och någonsin en så ansvarslös »parlamentarism» i ett så hotande tidsläge framträdt med så förmätna anspråk på obetingadt öfvervälde. För dylika anspråk och därpå grundade förhållningsåtgärder kräfver man af fria medborgare en undfallenhet och en aktning, som man öppet förvägrar konungen i hans vädjan till sitt folk å rikets och dess försvars vägnar. Man går så långt i sitt formalistiskt lika tvärsäkra som obefogade öfvermod, att man påyrkar statens egna maktmedel, dess lokaler, dess tjänstemäns medverkan till understöd för partisträfvanden, som programenligt och uttryckligen rikta sig mot samhällets försvar och bestånd. På samma gång vill man efter förmåga kväfva den offervilliga fosterlandskärlekens lifsytringar och vädrar faror för sina långdragna »utredningar» hit och dit i dess nitälskan för vårt försvars nödortfiga utbyggnad inom rimlig frist.

Det förefaller nästan, som om man, liksom fordomdags de polska republikanerna, äflas att drifva hela statsförfattningen ut i det absurda, att förvandla riksdagen till vår största och närmaste riksfara.

Det är de fosterländskt sinnade valmännens plikt att afvärja sådana tilltag. Denna plikt tillstodjer ingen falsk beskedlighet. Det behöfs förvisso ingalunda något »förtal» för att efter förtjänst belysa den hårdnackade, mer eller mindre maskerade försvarsolusten. Det behöfs blott att slå upp i riksdagsreferaten, där tillräckligt råämne dag efter dag levereras af de »förtalade» själfva.

Kompromiss? Hvad skall det kompromissas om? Vi ha konungens ord därpå, att han aldrig skall frångå sakkunskapens oeftergifliga kraf. Hans ministär, som en gång förbundet sig att bistå honom vid fullgörandet af detta hans löfte, skall aldrig svika sitt en gång framlagda förslag. Det tillkommer Sverges alla försvarsvänner att utan omsvep visa, att äfven de stå vid sina högtidligen förkunnade ord.

Men det är våda i hvarje onödigt uppskof, våda för vårt namns heder i världen, våda för fäderneslandets framtid.

Parlamentsleda.

Nya Dagligt Allehanda 18 juli 1914.

Utän tvifvel vore det ledsamt nog, om den allt oftare omtalade »parlamentsledan», såväl inom parlamenten och de olika parlamentspartierna själfva som ännu mer bland valmansmassorna och deras stridiga klasser eller grupper, skulle leda till de representativa institutionernas fullständiga ringaktning och undergång. Det blefve en radikal lösning, som knappast kunde tilltala det historiska sinnet för statsutvecklingens, såvidt möjligt, fortlevande sammanhang. Men å andra sidan skadar det ej heller, att äfven den uppblåsta parlamentsmakten påminnes om sitt endast relativa berättigande och ej får obetingadt förlita sig på sina anspråk att utgöra politikens absoluta slutmål. »Betänk, att också du är dödlig!», — det är en varning, som lämpar sig för alla slags triumfatorer, de parlamentariska såväl som de militära.

Det gör ett underligt intryck, när man finner, huru främmande de enligt egen mening frisinade människor, som hos oss i dessa dagar syssla med »parlamentarismens» problem, i själfva verket stå för den moderna vetenskapens enklaste resultat inom detta område. Ha de vare sig prak-

tiskt eller teoretiskt, oberoende af tillfälliga partiingifvelser, någonsin tagit notis om de främmande erfarenheter, som de ständigt föra i munnen? Hur kan det annars vara möjligt, att de aldrig komma utöfver den för länge sedan utslitna banalitetens fördomar? Man kunde väl tycka, att äfven en i sig själf dålig sak af sådan betydelse vore värd en kunnigare och skickligare advokatorisk behandling. Men ingenting är mer ägnadt än det triviala fuskarbetet att väcka en obehaglig »parlamentsleda», och man måste nästan endast därför draga sig för att inlåta sig i omedelbar polemik med förmenta läromästare, som helt naivt och påtagligt afslöja sig såsom analfabeter inom sitt eget fack.

Lyckligtvis är det under nuvarande förhållanden alldeles onödigt att företaga sig någonting så motbjudande och lönlöst. De förlegade omsägningarna af Gladstones och andra auktoriteters orakel må lämnas i sitt värde, och man kan nöja sig med att framhålla några enkla faktiska omständigheter, som torde räcka till att förklara det nutida parlamentslivets svåraste vedermödor.

* * *

Hvad man än må säga om »folksuveräniteten» i och för sig, om »folkets rätt att vara herre i sitt eget hus», såsom den populära nysvenska uttydningen lyder, — så mycket är åtminstone uppenbart, att de demokratiska massorna måste förlyfta sig på detta sitt höga husbondevälde. Det är för dem omöjligt att sköta om ett så stort hus,

hvars inrättningar de i bästa fall blott känna till genom snåft begränsade, tillfälliga och bristfälliga erfarenheter. Den moderna statsbyggnaden är alldeles för vidlyftig och konstfull för att verkligen öfverantvardas åt en tilltagsen demokrati. Folket i sin egenskap af »husbonde» förhåller sig till denna byggnad ungefär som ett litet barn, som plötsligt ärft en invecklad fabriksaffär.

Barnet får, om det går rätt till, en förmyndare, som efter förmåga och under ansvar tillvaratager dess och hela affärens intressen. Det demokratiskt organiserade folket däremot betraktas, i kraft af en fiktion, såsom själf statsmyndigt, eftersom dess särskilda medlemmar få utöfva sin rösträtt såsom myndiga och sköta sina egna affärer. I kraft af en annan fiktion betraktas majoriteten, i en eller annan form, såsom representerande folkets samlade vilja. Så kommer parlamentarismen (eller republikanismen) med en tredje fiktion, nämligen att den ur valmansmajoriteten framgångna majoriteten vare sig inom riksdagen eller inom någon af dess kamrar skall anses berättigad att i en eller annan form bemyndiga den regering, som äger att omedelbart taga hand om statsaffären. Enligt en fjärde fiktion, som därmed sammanhänger, betraktas statens ämbetsmän såsom den sålunda upptornade och koncentrerade folkviljans ödmjuka tjänare och verktyg.

Det är dessa (och några andra liknande) fiktioners afslöjande såsom sådana, som ytterst ligger till grund för den öfverhandtagande »parlamentsledan». Det behöfs visst icke, att alla dylika fik-

tioner äro samtidigt och formligen legaliserade såsom politisk rätt eller häfd. Det är redan nog, om de mer eller mindre medvetet verka såsom motiver i någorlunda omfattande parlamentariska kretsar. Då måste de förr eller senare komma i konflikt med den politiska verklighet, som innebär, att staten och dess makt måste vara någonting förmer än folkets egendom.

En dunkel aning om denna verklighet framträder visserligen i det myckna talet om valmännens, riksdagens eller dess partiers och regeringens ansvar. Man ansvarar ju endast inför någonting högre, som i det politiska lifvet endast kan vara staten i sista hand. Ingenting kan vara önskvärdare, än att så många medborgare och myndigheter som möjligt vore besjälade af en sådan ansvarskänsla. Men om statsansvaret ständigt bortblandas med hvarjehanda själfrådigt formulerade förpliktelse till olika klassers eller partiers önskingar och intressen, som öfverskylas med de gängse demokratiska fiktionerna, — då uppstår en grotesk konfusion, som bringar de folkliga anspråken till yppig öfverblomstring och slutligen i vanrykte.

Det kan vara rätt lustigt till en tid att bevittna de demagogiska tilltagen t. ex. med okynniga interpellationer, med provokatoriska stickord mot föraktfullt tigande motståndare, med sönderrivande af läderbitar i plenum, med fraser om »ruttenheten i förvaltningen» eller »rusdryckernas samband med patriotismen», o. s. v. Men i längden urarta sådana tidsfördrif till förargelseväckande

tidsspillan, och då måste »parlamentsledan» tilltaga, i samma mån som fäderneslandets verkliga och allvarliga kraf tränga sig fram, under det att de ansvarsfulla besluten förhalas och lämnas åsido.

* * *

Den bästa kuren mot »parlamentsledan», enkannerligen i dess svenska uppenbarelseformer, torde vara att söka på den parlamentariska själfbegränsningens väg. Hos såväl valmän som valde måste den öfvertygelsen göra sig gällande, att riksdagen ej kan vara kallad att tillskansa sig den ledande makten, utan att understödja en fosterländsk regering under konungens högsta ansvar.

Den förutsättningen, att en demokratisk riksdag skulle kunna förbättras genom ett starkare inval af mera betydande personligheter, är allenast en utopi, som till och med kan verka skadligt, om man envisas för mycket därmed. »Kaka söker maka» i socialt afseende, och det är en gammal svensk tradition, att valmännen helst vilja hålla sig inom sin egen samhällskrets. Men det synes icke omöjligt, om man fogar sig efter sådana vanor, att vinna tillräckligt många rättänkande folkombud, som äro utledsna på det upprifvande partibråket och, liksom andra förståndiga människor med någon ansvarskänsla, utan narraktiga inbillningar öfverlåta åt de sakkunnige i konungens tjänst att göra sitt bästa inom hvarje särskildt område.

Legala reformer kunna sedan komma af sig själfva efter förefallande behof. En af de viktigaste, och en, som för öfrigt stämmer godt med demokratiseringens egna konsekvenser, vore måhända att taga såväl rösträtt som valbarhet från alla af stat eller kommun aflönade tjänstemän. Den verkliga ämbetsmannakunskapen är redan nu inom riksdagen tämligen tunnsådd och inflyttselös; dess aflägsnande skulle därför ej vålla stor skada. Däremot vore det en välgärning för det allmänna, om de stora skarorna af allehanda statsbetjante med sina lönekraf m. m. ställdes utanför allt inflytande på agitationerna vid valen och inom riksdagen. Så mycket lättare kunde då den nödvändiga disciplinen hållas vid makt inom statsförvaltningens olika grenar. En sådan reform borde ej anses innebära den minsta degradering, eftersom dess verkningar äfven måste sträcka sig till alla förmän, och med dess större skäl kunde äfven kvinnans rösträtt afböjas, enär samma rätt undandroges från så många förtjänta och högtstående män.

Sakkunskapen kunde ändå, och på ett bättre sätt än nu, göra sig gällande i riksdagsarbetet, ifall statsråden eller deras delegerade efter egen ompröfning finge tillträde äfven till utskotten. Statsråden kunde ju likaledes genom delegerade, för att ej själfva hindras för mycket i sitt egentliga arbete, besvara interpellationer och gifva upplysningar i andra fall. Äfven på det viset kunde riksdagen få allt hvad som verkligen behöfdes för dess allvarliga sysselsättning.

Den demokratiska riksdagen skulle sålunda förvandlas till hvad dess uppgift egentligen borde vara: till det stora centrala folkbildningsinstitut, som såväl dess ledamöter som medelbart dess valmän tarfva för sin invigning i statsansvarets innebörd. »Parlamentsledan» torde då försvinna i samma mån som parlamentet ej längre behöfde anstränga sig öfver höfvan och förmågan.

Neutralitet eller allians?

Nya Dagligt Allehanda 25 juli 1914.

Det förefaller, som om det låge ett särskildt lockande behag i det simpla demagogiska knepet att söka inpressa motståndarna mellan tvenne godtyckligt uppställda alternativ. För sin egen del väljer man det skenfagraste och hos massorna mest omtyckta, medan man påbörjar den andra sidan nödtvånget att lida smälek för hvad man förkastar och utmålar såsom öfver höfvan äfventyrligt och ofolkligt. Med detta billiga konststycke i vulgariserad disputationologik förbinder man tillika gärna stränga åthäfvor mot den fria yttranderätt, som de angripne känna sig föranlåtna att äfven för sin del begagna.

Neutralitet eller allians? Hvarför skall Sverige nödvändigt på förhand, för att rätt kunna ordna sitt försvar, binda sig vid det ena eller det andra valet i detta påhittade dilemma? Hvarför skall det senare ovillkorligen vara farligare och värre än det förra? Hvarför skall ingen svensk man, utan att beskyllas för »hets» och andra fula saker, ha lof att offentligen ens bringa på tal frågan om en allians med någon annan makt, liksom det dagligdags sker i andra länder, små som stora?

Detta sällsamma och tilltagsna förbud må lämnas därhän i hela sin befallande inkompetens. Däremot kan det löna mödan att framhålla ett och annat rörande hvad som innebäres i såväl neutralitet som allians, jämte några andra möjligheter, som sammanhånga med ämnet, men ingalunda falla inom den egenmäktigt fastslagna ramen.

* * *

Neutralitet är en vacker och för oss svenskar synnerligen angenäm utsikt, om därmed förstås, att vi få sitta i orubbadt fredslugn under ett stort krig alldeles invid våra egna gränser, medan måhända till och med en af de kämpande parterna framgångsrikt häfdar lifsintressen, som på det närmaste beröra villkoren äfven för vår själfständiga tillvaro. Ur vår förflutna historia kunna vi återropa åtskilliga exempel till stöd för det påståendet, att vi för längesedan klädt blodig skjorta äfven för sådana syften, som omedelbart eller i längden kommit också andra folk till godo. Det kan därför tyckas ej vara för mycket begärdt, om vi numera ville slippa ifrån vidare äfventyr, låta andra slåss äfven för vår räkning och själfva hvila på våra lagrar, sedan vi gjort så pass mycket för den orättfärdigt lidande mänskligheten.

Det får väl anses som uteslutet, att vi i ett sådant stort krig skulle behöfva hålla oss absolut neutrala äfven i den meningen, att vi skulle likgiltigt åse den otvivelaktigt epokgörande kraft-

mätningen och hvarken hysa eller ådagalägga särskilda sympatier för någondera sidan. På det sättet ha vi aldrig någonsin betett oss vid dylika tillfällen, lika litet som andra neutrala folk. Därför må det ej betraktas som ett förgrifligt kannstöperi att förutsätta, att det ojämförligt öfvervägande flertalet hos oss torde ägna sina välönskningar åt Tyskland i en kamp på lif och död med Ryssland. Det vore bara en yttring af sundt förstånd, ty vår framtid måste te sig synnerligen mörk i den panslavistiska öfvermaktens skugga efter Tysklands och Österrikes afgjorda nederlag. Kan man tänka sig någon utväg att kväfva svenska uttalanden i en sak, som går oss själfva så nära, sedan vår fria press en gång vant sig att sjunga ut om sina känslor ända intill och under de allra senaste krigen?

Det kunde väl hända, att några perversa individer, af motsägelsedrift eller andra skäl, skulle ställa sig på Rysslands sida, men dessa skola utan tvifvel lämnas ur räkningen i ett sådant fall. En annan sak förtjänar likväl att tagas i betraktande. Danskarna skola helt visst, vare sig de inblandas i kriget eller ej, på grund af sina ryssvänliga traditioner och sitt inrotade tyskhat, taga Rysslands parti i sina hjärtan och sina tidningsartiklar. Det står i vida fältet, huru norrmännen komma att bete sig i knipan emellan samma slags tradition och den plötsligt påkomna skrällen för den ryska faran, som under unionstiden hotade dem lika mycket som nu, men ej hindrade dem att vädja till rysk medkänsla mot Sverges »hege-

moni». I hvarje fall kan ingen någorlunda endrättig skandinavisk folkmening påräknas under den förestående krisen.

För att något tydligare utreda, hvad neutraliteten månne för oss betyda, kan man icke undvara de konkreta förutsättningarnas hjälpmedel. Det går ju också an att behandla neutraliteten såsom ett abstrakt och kanske idealt tankeväsen, utan hänsyn till dess politiska tillämpning. Men det är svårt att inse, hvilken nytta vi kunna därpå hämta i vårt onekligen brydsamma läge.

Det är också möjligt och till och med bevittnadt, att man kan förklara den europeiska konflikt, som nu lägger beslag på hela världens farhågor, såsom någonting så ovisst, att en svensk demokratisk publik må få slippa att bekymra sig därom. En sådan tillförsikt är onekligen tilltalande från partiuppviglingens synpunkt. För den heliga »parlamentarismens» skull är det lugnast att härma strutsens utrikespolitik, t. ex. med den lysande dialektiska argumentationen, att eftersom de senaste krigen aflupit utan världsmakternas inbördes sammandrabbning, så kunna vi hysa skälig förtröstan till samma lyckliga utfall äfven för framtiden. Därvid förbises endast, medvetet eller omedvetet, att just dessa krig lämnat efter sig alltmer skärpta konfliktämnen, hvilkas betydelse stormakterna själfva öppet erkänt genom sina påskyndade rustningar och diplomatiska demonstrationer. Men det är naturligtvis besvärligt, äfven om man själf har någon nys om dessa förhållanden, att uppbygga en lyssnande hop af optimis-

tiska folk- och fredsvänner med så invecklade, tråkiga och allvarsamma ting.

Man kan vidare söka imponera med den djärfva historiska konstruktionen, att under det senaste århundradet neutralitetspolitiken utpräglat sig såsom småstaternas särskilda insats i Europas välfärd. Undantag göras visserligen för de okynliga Balkanfolken och de »egendomliga» företeelserna på den pyreneiska halfön, likaså för Danmark, som själf framkallat sina båda krig. Återstå alltså Nederländerna jämte de officiellt neutraliserade Schweiz och Belgien, — förvisso en smal induktionsbas för den generaliserande tröstsatsen. Man måste äfven vara eller låtsas vara bra okunnig för att lämna åsido, att alla dessa tre stater varit utsatta för stormaktsinterventioner i sina inre stridigheter, att deras neutralitetsmöjligheter under grannmakternas konflikter sedan långt tillbaka utgöra ett stående och hänsynslöst behandladt diskussionsämne inom diplomatien och i »världspresen».

Med småstaternas predestinerade immunitet i detta afseende är det således idel puder, hvad man än må tänka om deras anspråk i mån af sin placering på »kulturens» rangskala.

* * *

Hur skall man då inför den ledsamma verkligheten föreställa sig den liberala neutralitetspolitik, som lofprisas i så stolta ordalag?

Neutraliteten såsom aktuellt folkrättsligt problem föreligger aldrig i fredstid. Först efter ett

fredsbrott emellan främmande makter gäller det att häfda den neutralitet, som man önskar bevara. Uppgiften blir svårare i samma mån som den neutralitetsälskande statens egna liffsintressen närmare beröras af den utbrutna konflikten. Det kan utan öfverdrift sägas, att en obetingad neutralitet i alla väder endast och ändock med knapp möda kan upprätthållas af en sannskyldig världsmakt. När det på närmaste håll är fråga om riktigt allvar, kräfver neutralitetspolitiken, äfven under till en viss grad gynnsamma omständigheter, framför allianspolitiken en starkare och ingalunda en svagare försvarsmakt. Det vittnar om en ödesdiger chauvinism att inbilla vårt beskedliga fredsfolk någonting annat.

För närvarande kan hvar och en, som ej är eller med flit vill göra sig blind, taga för gifvet, att sträckan emellan våra svenska farvatten och Finska vikens förening med Östersjön, jämte tillhörande skärgårdar och kuster, genom Rysslands rustningar till lands och sjöss förberedes till en af skådeplatserna för dess sammandrabbning med Tyskland. Det kan sålunda icke afvisas såsom ett orimligt påfund, att båda makterna eller endera komme att kräfva sådana »garantier» för vår neutralitet, äfven om denna i allmänhet skulle skenbart respekteras, att motparten kunde finna sig ha skäl till missnöje med vår böjelse att gifva efter för de framställda krafven. Det är den mildaste formuleringen af vår eventuella bekymmerfulla ställning.

Hur skall då en liberal svensk utrikesminister,

stödd på en liberal försvarsutrustning, uppföra sig i en sådan ödestimme? Skall han med klockan i hand räkna efter, hvilkendera af de närgångna stormakterna kommit den andra i förväg med sina yrkanden, och sedan beslutsamt sälla sig till motsidan, äfven vid äfventyr af det vanvett, som ett svenskt-ryskt förbunds-krig till Tysklands undergång måste konstatera? Skall han stoppa klockan i fickan och, sedan han aflåtit frasrika klagoskrifvelser till den åskådande och sinsemellan delade diplomatkretsen, låta ryssar och tyskar slåss bäst de gitta på neutral svensk mark efter föredömena från Korea och Mandschuriet?

Det är just en dylik neutralitetspolitikens vidtutseende konsekvenser, som föranledt vissa svenska fosterlandsvänner att förorda en allians med Tyskland i god tid på uttryckligen bestämda villkor. Det blefve för vidlyftigt att här utveckla de svårigheter, som äro förbundna med detta förslag. Men det är en obefogad anklagelse eller angivelse, att de nutida alliansförfäktarna, för att ej tala om den alltid vanryktade »högern», i onödan väckt den sofvande björnen.

Under mer än en mansålder, alltsedan den tid, då det lyckades konung Oscar II att aflägsna den onaturliga spänningen med Tyskland, har den ryska officiösa pressen själf gång på gång satt i omlopp sådana alliansrykten, som efteråt dryftats med större eller mindre skarpsinne och välvilja på andra håll, äfven hemma hos oss. Det står ej i vår makt att undanrödja det ryska miss- troende, som intygas också genom dessa manöv-

rer. Men det vore absurdt, om vi däraf skulle låta hindra oss från att alltmer befästa den vänskap, som råder mellan Sverges och Tysklands folk.

* * *

Det finns mångahanda vänskapsformer, enskilda och offentliga, som icke kräfva bekräftelse genom någon formligen dokumenterad allianstraktat. Om de i ett eller annat fall skulle komma oss äfven politiskt till godo, vore det någonting oförlåtligt däri?

Vi vilja naturligtvis vara vänliga och fredliga åt alla håll, huru det än framdeles månne gå med neutraliteten. Men våra kommande öden och ej minst våra fredsförhoppningar bero förnämligast af vår vilja och vår förmåga att på allvar sätta försvaret främst i dessa oroliga tider. Därför hoppas vi äfven, att våra så utrikespolitiskt upplysta vänstermän icke skola begå den plumpa och farliga diplomatiska sottisen att missbruka främmande fredsförsäkringar såsom påtryckningar, när det gäller att lägga de sista stenarna i vägen för vår försvarsfrågas lösning.

Fäderneslandets ödestimme.

Föredrag (Allm. Valmansförb.) i Fränsta (Västernorrlands län) 26 juli 1914.

Stundens allvar.

När jag nu enligt vänlig uppfordran ställer mina ord till de åhörare, som infunnit sig här på denna högsommardag, då känner jag djupt det allvar, som tvingar mig att tala om vårt fosterlands maktpåliggande ärenden, om dess ansvarsfulla kraf just i dessa dagar. Det stämmer väl, detta allvar, också med söndagens helgd, som manar oss till så mycken sanningstrogen själfbesinning och själfrannsakan, till att vända våra tankar och känslor från hvardagens sysslor och äflan, att ställa oss med våra hjärtans gemensamma uppgifter, farhågor och förhoppningar inför den Högste, som har gifvit oss detta vårt samfällade fädernesland att älska och bevara, att styrka och främja med vårt endräktiga arbete, med vårt mod i pröfningar såväl som i medgång.

Det gäller för oss lika mycket som för våra fäder och för alla folk öfver hela jordens rund, att äfven den fosterländska kallelsens hörsammande måste innefattas i en sannskyldig och osjälfvisk gudstjänst. Att tala och rådslå om denna kallelses förpliktelse, så nära de än må vara förbundna med vår jordiska tillvaro och dess förgängliga

bestyr, är således ingalunda oförenligt med en rätt vördnad för gudfruktig sed, — såframt det nämligen sker i tillbörlig anda, icke för personlig nytta och makt eller för obehöriga klassintressen, utan efter samvetets öfvertygelse om hela vårt folks välfärd under förtröstan på hägn från ofvan.

Folkets sedeförbättring.

Förvisso är ingenting bättre ägnadt att trygga vårt folks framsteg och förlänga dess lif såsom ett helt och obrutet samfund under släktledens växling, än om dess särskilda medlemmar af olika åldrar och kön, i alla samhällslager, höge som låge, styrande som styrde, vinnlägga sig om goda och rena seder utan egenrättfärdig förhäfvelse, men under inbördes bistånd.

I hvilka former detta bistånd skall och må lämpligast gifvas, det kan ej för alla slags fall och en gång för alla afgöras. Mycket beror på det enskilda personliga umgänget, framför allt på hemmen med deras tukt och uppfostran, med deras stödjande band af trofast kärlek och omvårdnad.

Men äfven hemmen måste själfva stödjas och utvecklas för sina uppgifter genom andra sammanbindande krafter, som taga gestalt t. ex. i fria föreningar med allehanda lofvärda syften till ömsesidigt sedligt gagn, men förnämligast i de stora uråldriga och omfattande samfund, som närmast verka, det ena för fromhetens förkunnelse, det andra för rättens häfdande inåt och utåt.

Vi äga vår svenska kyrka, dessutom äfven andra kristna församlingar, där genom troslif, andakt och lära den enda fasta grunden kan beredas för sedernas upprätthållande och förbättring i och med pliktmedvetandets helgd. Hur kan man hoppas synnerligen mycket af en sedlighet, som grundar sig på någonting annat, på blott och bart hemvanornas egen lifskraft eller på allenast mänskliga föredömen eller på kloka beräkningar af egna och anhöriges fördelar?

Staten och sedligheten.

Vi äga slutligen vår svenska statsmakt, som utöfvas af konungen med vår valda riksdag, och numera, i den allmänna rösträttens tidevarf, känner sig folkets stora flertal stå denna statsmakt mycket närmare än förut. Och det med rätta, ty staten griper på mångfaldigt sätt och inom allt flere områden stödjande in i folkets eget lif, genom sitt undervisningsväsen, sin hälsovård, nu senast genom sin folkpensionering och mycket annat, som plägar räknas till hvad som nu för tiden kallas »socialpolitik».

Hvarför skulle staten då ej också verka för folkets förkofran i goda seder? Staten gör så redan och har i själfva verket gjort så från urminnes tider. Utan statens lagar och rättskipning skulle alla välsinnade medborgare, hemmen och de fria föreningarna, kyrkan och de kristna församlingarna sakna det nödiga utvärtes hägnet öfver sitt sedliga arbete. Och genom det personliga deltagandet i statens värf kunna medborgarna

äfvén förvärfva en särskild uppfostran, som tillika kommer deras sedliga kraft till godo, — nämligen för såvidt som de uppfatta detta sitt deltagande icke så mycket som en rättighet för sin egen räkning, utan såsom en pliktutöfning för det allmännas bästa i främsta rummet.

I sanning, vi äga alla skäl att vara staten och dess makt tacksamma äfvén för dess vård och uppfostran i sedlighetens tjänst. Men vi få aldrig glömma, att staten, som närmast står i rättens tjänst och verkar genom dess medel och vapen, närmast framträder och måste framträda såsom styrande och ordnande i utvärtes måtto. Vi nödgas därför se oss väl före, att ej statsmakten missbrukas till att hämma det frivilliga goda sinne- lagets och den personliga ansvarskänslans utbildning inom det sedliga livvets för yttre intrång ömtåligare områden.

Den frestelsen ligger tyvärr alltför nära till hands i våra dagar och särskildt hos oss i Sverge, i samma mån som vi vant oss att sätta allt starkare tillit till statsmakten och till det stora flertalets förmåga att själf bestämna och handhafva statsmaktens utöfning.

Nykterhetsarbetet.

Jag måste bekänna, att i all synnerhet inom det folkliga nykterhetsarbetet i vårt land sådana öfverdrifna anspråk på statsmakten enligt min uppfattning ha gjort och göra sig alltför starkt gällande till den lefvande sedliga ansvarskänslans förfång och äfvén till skada för den rätta

politiska ansvarskänslans utveckling i dessa oroliga tider, då fäderneslandet själft måste ställa så höga och oafvisliga kraf på statsmaktens användning för sina närmaste och egentliga ändamål, för hela vår samfällda rättsordnings häfdande och försvar mot de faror, som hota oss i form af främmande öfvergrepp.

Å andra sidan tillstår jag gärna och öppet, att de oseder, som nykterhetsrörelsen vill utrota, äro så svåra och så skadliga i sina följder för de enskilda, för hemmen och hela folket, och äfven för fäderneslandets försvar, att en sträng och djupgående motverkan å statens vägnar synes mig ovillkorligen påkallad. Äfven jag vill sträcka mina kraf i detta afseende mycket långt, kanske i vissa fall till och med längre än hvad sådana nykterhetsifrare påyrka, som sätta denna sin egen lifssak, enligt min tanke med orätt, öfver allting annat, som nu föreligger till vår samvetsgranna omsorg i fosterlandets namn.

Men jag önskar, att de lagstiftningsåtgärder, som nu skola vidtagas mot dryckenskapslasten, måtte riktas först och främst mot drinkarna själfva. Jag kan ej vara med om den åskådningen, att dessa visserligen olyckliga människor böra betraktas och behandlas egentligen blott såsom svaghetsyndare eller sjuklingar, äfven innan deras själfådragna oansvarighet blifva till fulla fastställd. De s. k. »fylleriförseelserna» kunna alltför väl göras straffbara såsom verkliga brott och näpsas särskildt med förlust af rösträtt inom stat och kommun för kortare eller längre tid. Ty den som ej är så

pass herre öfver sig själf, han är ej heller kallad att utöfva makt öfver andra.

För öfrigt vill jag också medgifva, att oförvitliga medborgare må i folknykterhetens intresse underkasta sig sådana inskränkningar i sin personliga frihet, som efter verkligen noggrann pröfning befinnas ändamålsenliga och oundgängliga för dryckenskapens begränsning. Men jag måste beklaga, om dylika inskränkningar för den icke lastbara allmänheten skulle förknippas med upprättandet af nya vidtomfattande bolagsintressen, med nya onödiga myndigheters, sysslors och födkrokars framalstring på det verkliga samhällsarbetets bekostnad, med öfverflödig uppmuntran af det ideliga röstande och väljande, som redan gått alltför långt i vårt land och hotar att afleda det medborgerliga intresset från själfständig och personlig verksamhet i det allmännas tjänst.

Nykterhetsfrågans läge vid riksdagen.

Jag måste också beklaga, att nykterhetsfrågan strax i början blifvit från vissa håll så starkt trängd i förgrunden vid denna riksdag, som enkom sammankallats för den oafvisliga försvarsfrågans skull. Det är visserligen sant, jag upprepar det ännu en gång, att dessa båda frågor stå i ett omisskännligt sammanhang med hvarandra. Men detta sammanhang är dock ej af sådan art, att de nu och ofördröjligen måste behandlas samtidigt. Faran af uppskof gäller ovedersägligen försvaret, som ej längre får lämnas i obeslutsamhetens våld, medan krigslågorna flamma upp om-

kring oss och man betraktar vår riksdags hjälplösa funderingar hit och dit med en förundran, gränsande till förakt. Äfven om vi nu lyckas komma till rätta med en för ögonblicket någorlunda dräglig lösning, skall och måste ovillkorligen arbetet för vårt försvars utveckling gifva regering och riksdag allvarlig sysselsättning en lång tid bortåt. Men då skola också säkerligen andra lämpliga tillfällen yppa sig att efter omständigheterna behandla nykterhetsspörsmålen såväl i och för sig som i samband med försvaret.

Emellertid har jag under riksdagens lopp fått mottaga åtskilliga uppfordringar och mötesresolutioner från nykterhetsiffrare i Västernorrlands län (jag har dem här med mig), som tala i omkring tre tusen och några hundra liktänkande mäns och kvinnors namn till förmån för det af nykterhetskommitterade utarbetade förslagets antagande redan vid innevarande riksdag. De äro hållna, dessa uttalanden, i något befallande ordalag, men jag betraktar dem egentligen som nödrop, vittnande om adressförfattarnas lifliga, ehuru något obehärskade nitälskan för sin sak.

Sedermera har just i dessa dagar regeringen framlagt en kungl. proposition, som synes afse att förbereda ganska vidtgående reformer till nykterhetens befrämjande under nuvarande omständigheter. Åtskilliga af dessa reformer förefalla mig, för såvidt som jag hittills hunnit taga kännedom om deras innebörd, i hög grad behjärtansvärda. Men först sedan propositionen blifvit vederbörligen behandlad inom bevillningsutskottet,

blir det möjligt för oss andra, riksdagens öfriga ledamöter att likaledes inlåta oss på en grundligare pröfning af ämnet, — såframt vi ej tagas fullt och helt i anspråk af vår egentliga uppgift, af försvarssakens allmer påträngande kraf.

Försvarsfrågans öfvervägande betydelse.

Ty därom måste alla, som på olika vägar söka främja vårt folks sedlighet och välfärd, känna sig fullt öfvertygade, att vi, som arbeta för stärkandet af vårt försvar, äro fast beslutna att i dessa tider låta allting annat träda tillbaka för denna uppgift. Äfven vi hysa det varmaste intresse för samma mål, som nykterhetsvännerna eftersträfva; vi äro ock villiga att med dem samverka i deras arbete, ja, till och med att i denna sak jämka med oss i hvad som angår medlen, så snart vi finna tiden därtill inne utan försvarsfrågans men och uppskof, och enkannerligen så snart vi finna, att också nykterhetsfolket lärt sig att med allvarligt uppsåt behjärta försvarets allting annat öfvervägande innebörd.

Det är ej partisinne, som drifver oss till att tänka och handla så. Vi skulle ingenting hellre se, än att alla partier kunde förena sig i lika verksamt arbete för fäderneslandets värn mot orättmätigt öfvervåld, åt hvilka personer än konungen, som är Sverges rikets högste målsman öfver alla partier, måtte anförtro vården om riksstyrelsens förnämsta ledning, under hans och deras eget ansvar. För min del anser jag hela partiväsendet, med allt hvad därtill hör, vara af ondo, och det

allra mest i ett land sådant som vårt. Jag säger det rentut och uppriktigt, på grund af den erfarenhet jag hunnit inhämta, så litet tidsenligt, så föga öfverensstämmande med gängse politiska klokhetsregler det än månne klinga i de förhärdades öron. Men när nu en gång tyvärr partier äro till, då finns det ingen genare och säkrare utväg till deras förädling än att samla dem omkring den sak, som af alla lugnt och fördomsfritt tänkande måste betraktas såsom den framför andra nödvändiga i den stund vi nu upplefva. Då först kunna partiernas strider äfven inom andra områden utjämnas till fridsamma utbyten af skilda meningar om de lämpligaste medlen att vinna gemensamma syften, — och med detsamma är ock partiernas saga all.

Detta låter som en framtidsdröm, jag medgifver det gärna, men det är en dröm, som vi alla och enhvar, när helst vi vilja, kunna förvandla till levande verklighet, — hvilket minst af allt gäller om sådana politiska eller sociala framtidsdrömmar, som mest eller endast handla om partiledares maktvinster eller olika klassers förkofran till andras och hela fäderneslandets försvagande och undergång.

Försvarsfrågans läge.

Men villkoret för en sådan lyckosam utveckling, som jag antydt, är för närvarande blott ett enda. Ingenting annat står oss till buds än att taga regeringens försvarsförslag sådant det föreligger, — icke såsom ett byte att hembäras af något sär-

skildt segrande parti, utan såsom en offergård till fäderneslandet af alla partier tillsammans. Ej heller såsom en sådan lösning af den stora lifsfrågan, att vi därvid kunna stanna och slå oss till ro ens för den närmaste framtiden, — utan såsom ett uppslag till vidare fullkomning genom nya gemensamma offer, enligt de kraf, som redan tidens nuvarande och än mer dess framdeles ständigt försvårade skick torde anvisa för vår regering och vårt folk. Jag talar ej så af något slags rätthafveri å egna eller andras vägnar. Jag och många, som tänka lika med mig, äro ingalunda belåtna med regeringens försvarsförslag. Vi hålla före, att regeringen fordrar för litet, att mycket mer kunnat redan nu göras till försvarets upphjälpande med de tillgångar, som finnas för handen. Det kan dock åtminstone sägas till regeringsförslaget förmån, att det tillkommit med största undseende för de invändningar, som på förhand kunnat väntas från annat håll och i möjligaste måtto kunnat afväpnas utan uppenbar brytning.

Kompromissen, om det nödvändigt skall vara tal äfven nu om denna inrotade osed, är således undangjord redan i och genom den kungl. propositionen. Därunder kan och skall regeringen icke gå, eftersom det minsta möjliga, det alldeles oundgängliga enligt sakkunskapens kraf nu blifvit uppställdt till att helt antagas med förtroende eller ock förkastas under drygt ansvar.

Det måste tagas helt äfven därför att vi just nu måste inför det stormupprörda Europa aflägga

åtminstone det enkla och så litet kräfvande vittnesbördet för vår egen del, att vi ej af vårdslös och okunnig likgiltighet låta splittra oss i tillkonstlade partiflockar.

Men skulle ändock förslaget förkastas af dem, som ej skygga för ett så äfventyrligt ansvar, då kunna afslag och samtycke omöjligen sammanlappas och sammanjämkas igen på kompromissens slingrande och hala stigar. Det vore detsamma, som om regeringen och de, som antagit dess förslag, vore i stånd att tvärtemot allt sundt förnuft nöja sig med någonting mindre än det minsta möjliga till försvarets nödtorftiga utrustning.

Hellre då en öppen, en afgörande strid om det svenska folkets vilja att lefva eller dö, en strid, som skall visa till doms öfver vår framtid, huru starka eller svaga krafter vi kunna uppbjuda till fäderneslandets bestånd.

Fäderneslandets ödestimme.

Då stundar den ödets timme, som vi liksom alla Europas folk äro kallade att genomlefva. Det är intet tomt talesätt, intet ihåligt slagord, som jag här tager i min mun. Det är det sannfärdiga uttrycket för hvad som nu öfverallt i världen försiggår och förestår.

Det afgörande ödets lotter falla ej först på slagfältet. De falla redan inom folkens bröst och viljor, när de samla sig till dugande kraft eller svikta och splittras i dådlös tvekan. Hvad som sedan följer i segrar eller nederlag, det utgör endast be-

kräftelsen af hvad som afkunnats inom folkens lefvande själar.

Icke så att förstå, som om vi människor skulle äga att egenmäktigt bestämma öfver segrar eller nederlag. De tankar, de viljor, som födas och lefva inom oss själfva, de hämta sin kraft från ofvan, från den tro vi kunna vinna, att hvad som är oss förelagdt, det måste vi genomgå under hela vårt andelifs djupaste ansvar, och när det gäller vårt folk, en för alla och alla för en, i lefvande liksom i förgångna släkten. Endast det hopp, som bygges på en sådan tro, kan också skänka oss styrka att gå den ofördunklade verklighetens nödtvång till mötes utan skygghet och att öfvervinna dess faror, om så fogas af en högre vilja än vår egen.

Väl måste vi veta med oss, att de skickelser, som nu uppenbara sig, möta oss i mycket föga förberedda. Men därför ha vi ej lof eller skäl att fälla modet. Till de hjälpmedel, som redan nu trots all vår försummelse och svaghet stå oss till buds, ha vi att lägga åtminstone den fasta och, så långt möjligt, samdräktiga försvarsviljans vitsord inför världen om vår inre rustning och förtröstan. Och draga stormens moln åter öfver för denna gång, helt visst blott för att snart ånyo sammanskockas, då ha vi åtminstone inom oss själfva förvärfvat såväl ett kraftigare stöd som en nödig varning till att hädanefter bättre än hittills fullgöra våra högsta plikter mot fäderneslandet.

En sprängd riksdag.

Nya Dagligt Allehanda 2 aug. 1914.

Det var en gång ett namnkunnigt välde, vida större, ståtligare och stoltare än det samtida Sverige. Men där, i den länge sedan hädanfarna »kungliga polska republiken», hade man på äkta »nationell» grund lyckats dana sig ett högst märkvärdigt statsskick under en riksdag, som sannerligen, om någon, gjort sig till »herre i sitt eget hus». Påföljden blef ock, att omsider både huset och hela väldet ramlade öfver ända i outplånlig nesa och till den moderna upplysningens skadeglada åtlöje.

Riksdagen hade ju fullkomnat sitt envælde ända till det egentliga regeringsarbetets fördunstning i det hejdlösa pratet omkring den tigande kungen. I stället hade man hunnit långt på vägen till de negativa statsidealen: den eviga neutraliteten ända till utrikespolitikens indragning och främmande härars obehindrade genombåg, försvarsbördornas minskning fram emot afväpning ända till främmande garnisoner i hufvudstaden under djupaste fred.

Till yttermera visso värnades dessa ideal mot förvillade »hetsare», som vågade sätta »försvaret främst», genom själfva riksdagskrångets sorgfäl-

liga organisation. När som helst kunde hvarje fosterländsk ansträngning, som hotade att vinna folket för sig, förklaras af ett liberum veto, i kraft af den fria och härliga rätten att säga nej till rikets uppenbaraste kraf. Detta nej kunde visserligen mer eller mindre skickligt formuleras till och med af en enda underhusledamot, men han måste alltid ha ett oåtkomligt parti och valmännens instruktioner bakom sig. Annars vederstågade han, medan republiken ännu stod någorlunda upprätt, att råka ut för motståndarnas dragna sablar. Men ju mer sederna mildrades med den stigande humaniteten, dess lindrigare blef vetomannens äfventyr, dess storslagnare hans och hans partis statsrättsliga och politiska seger. Därmed förföllo alla fattade beslut, och riksdagen måste fara hem med ingenting annat än den »gyllene friheten» i behåll.

Så sprängdes hvarenda polsk riksdag i femtio år före de epokgörande riksdelningarnas tidehvarf. Under dess fortgång försökte försvarsvännerna ett par gånger en annan, också tämligen konstitutionell utväg, nämligen att bilda en »konfederation», en edsvuren partiorganisation, som, ifall kungen trädde på dess sida, kunde konstituera sig till en beslutfattande riksdag utan liberum veto, — såframt ej en motkonfederation kom till stånd och lyckades taga kungen till fånga. Det var just en sådan händelse, som till sist afgjorde Polens öde. Emot den grundlagsreformerande konfederationsriksdagen under kungen bildade frihetsvännerna en annan under ryska kej-

sarinnan, som med sina utmärkta trupper naturligtvis vann öfverhanden, tog kungen till fånga och afskaffade hela republiken i den kränkta frihetens namn.

* * *

Men »hvad angå oss Polens affärer»? Hvertill denna underliga historia från salig Bellmans dagar, när vi lefva under nykterhetsarbetets och det »lokala vetots» skugga, garanterade af åtskilliga ordinarie och särskilda utskott mot allehanda farligheter, som inhemsk »skrämseltaktik» och måhända främmande krigslystnad månde frambesvärja mot vår fria författning?

Men om vi tänka litet närmare efter, utan att uppdraga några till äfventyrs alltför stötande paralleler, nog kunna vi väl komma öfverens därom, att vi i vår hastigt uppblomstrande parlamentariska utveckling hunnit bra nära åtminstone till en något moderniserad edition af den gamla sagan om liberum veto.

Det är i själfva verket just ingenting annat, som nu ställer sig i vägen för den oundgängliga försvarsreformen. Den enda rent formella skillnaden består däri, att detta veto hittills ej har framträdt på den öppna arenan, utan ännu håller sig förborgadt i utskottsqualmet. Det är lika envetet ändå i sitt trots mot allting, som kunde tyckas räcka till att rubba den trögaste trilska, vare sig sakkunskap och förnuftsskäl eller omslaget i väderleken eller Europas kanondunder. Trotset har ej längre någonting annat att åberopa än

partiets sammanhållningsbehof och fantiserade valmansinstruktioner på grund af fåfängliga »vallöften», som endast utgöra något tidigare och allt annat än skickliga formuleringar af samma orsonliga trots. Den hemmagjorda pansarbåtstypen är numera afskrifven från alla rimliga förslagslistor. Den »delade linjen» kan ej längre, enligt dess egna anhängares utsagor, göra anspråk på någon särskild förträfflighet utöfver sin egenskap att utgöra den enfaldigaste symbolen för »vallöftenas» helgd. Återstår alltså blott det nakna nej, som ständigt upprepas lika entonigt i samma trötande kretsgång.

I två månaders tid har riksdagen tålmodigt väntat på något drägligare besked och för sin egen räkning nödgats uthärda den förargelse och det förakt, som tillvuxit för hvarje dag ute bland landets oroligt bidande fosterlandsvänner. Lyckligtvis är det ej numera någon hemlighet, hvarest den hänsynslöst anlitade vetomakten är att söka, så skamset vi än må erkänna, att blott och bart en sådan makts möjlighet måste betecknas såsom ett af de betänkligaste sjukdomstecknen i vårt riksdagsväsens förfall.

Den möjligheten föreligger också, att samma oskäligen trots kan vinna en skenbar bekräftelse genom vöteringsciffror, som likväl ej kunna få någon vidare betydelse än hvad som tillkommer den ofria anslutningen till en utfärdad partilösen. Därmed har i själfva verket försvarsriksdagen blifvit sprängd, för såvidt som dess uppgift förrunnit i sanden. Intet sysslande med tobak och sprit

mäktar öfverskylla en sådan hjälplöshet, som just i denna tid måste betraktas såsom en ny afslöjad fara.

* * *

Emot denna utgång finnes intet förebyggande botemedel i något slags kompromiss. Hvarje dylik uppgörelse skulle innebära en kapitulation inför den usurperade vetomakten och äfven så uttydas med oberäkneliga följder för framtiden. Det är icke fäderneslandet och dess billiga försvarskraf, som det tillkommer att i någon form kapitulera under de omständigheter, som nu föreligga. Till och med riksdagens sprängning är att föredraga framför en sådan förödmjukelse inför partigothet.

Men man misstager sig mycket på sina håll, då man tror, att vägarna till vår försvarskrafts förstärkning äro stängda, om riksdagen nödgas gå från sitt förelagda arbete utan någon vederbörligen intygad behållning. Mot de faror, som i sådant fall hota till förvärrande af vårt i och för sig bekymmersamma läge, har det svenska folket att återvinna sin själfförtröstan såväl genom kraftigare ådagaläggande af sin försvarsvilja som genom trofast samling omkring konungens ledande myndighet, liksom fordom, öfver Sverges rikets ännu ej på långt när uttömda maktmedel.

Militieombudsmannen inför riksdagen.

Yttranden i Första Kammaren 19 aug. 1914.

Jag beklagar, att jag i de få ord, som jag ämnar yttra i denna fråga, nödgas vända mig icke blott emot konstitutionsutskottet, utan äfven emot hr statsrådet och chefen för justitiedepartementet. Jag anser mig likväl kunna ha någon ursäkt därutinnan, att hr statsrådet tillhör en ministär, som icke kan anses representera något särskildt parti, och att således den, som uttalar sig i allmänna frågor — tyvärr emot den nuvarande regeringen, som alla fosterlandsvänner vilja understödja i allt hvad på försvaret ankommer — att en sådan opponent kan ha sin personliga frihet i sin meningsyttring.

Hr statsrådet och chefen för justitiedepartementet har yttrat, att denna Kungl. Maj:ts proposition sammanhänger med den försvarsfråga, som nu lägger beslag på all möjlig uppmärksamhet från svenska folkets sida. Med någon omskrifning, som dock icke torde anses vara otillbörlig under nuvarande förhållanden, skulle man ock kunna uttrycka sig så, att militieombudsmansämbetets instiftelse ingår såsom ett och kanske ett ganska väsentligt led i den stora försvarskompromiss, som

nu är å bane, men hvars utsikter tyvärr ännu sväfvä i vida fältet. För min del anser jag dock, att det är något vådligt att behandla genomgripande grundlagsändringar med konsekvenser, som torde leda ganska långt, såsom led i sådana, låt vara viktiga, men dock alltid tillfälliga riksdagskompromisser.

Det är ju möjligt, att detta förslag om inrättande af ett militieombudsmansämbete kommer att antagas såsom hvilande, men för min del anser jag mig icke kunna stå till svars, om jag icke just vid detta tillfälle nedlägger en gensaga mot denna grundlagsändring. Ty det är ju bekant, att det är svårare att yttra sig emot ett sådant grundlagsändringsförslag, när det kommer tillbaka igen, om det vid den första behandlingen icke har rönt någon motsägelse.

Jag tror, att inrättandet af detta föreslagna militieombudsmansämbete kommer att visa sig såsom ett uppslag till ganska långt gående förändringar i vårt statsskick, fullkomligt oberoende af ombudsmannens befogenheter i militärt afseende.

Hr statsrådet och chefen för justitiedepartementet har också sagt, att detta förslag, denna föreslagna kontroll å försvarsväsendet, icke får sägas vara uttryck för någon ny princip, utan innebär allenast en utveckling af den tillsyn öfver statsförvaltningen, som riksdagen omedelbart eller medelbart utöfvat sedan lång tid tillbaka.

Vidare säger hr statsrådet, att »det torde vara en ganska enhällig uppfattning, att justitieombudsmansämbetets verksamhet varit gagnande,

och ett förslag om att afskaffa denna institution skulle säkerligen icke röna någon framgång».

Jag vill nu ingalunda bestrida, att ett förslag att afskaffa justitieombudsmansinstitutionen icke under nuvarande förhållanden skulle röna någon framgång. Däremot är jag icke fullt så ense med hr statsrådet därutinnan, att justitieombudsmannens verksamhet öfverhufvud taget kan karakteriseras såsom i allmänhet gagnande. För öfrigt vill jag påpeka, att justitieombudsmansämbetet, sådant det föreligger i våra grundlagar, icke kan sägas vara någon af 1809 års grundlagsstiftare för första gången inrättad institution. Det är snarare ett rudiment, som blifvit kvar från frihetstiden, då man gärna sökte till riksdagen öfverflytta hvarjehanda offentliga ämbetsmannafunktioner. Om detta rudiment fått stå kvar, följer icke däraf, att det vore nyttigt att återigen upplifva detta rudiment och att utveckla det vidare i den riktning, som antydts genom frihetstidens statsskick.

Jag vill visst icke bestrida, att justitieombudsmansämbetet har under långliga tider varit skickligt utöfvadt, framför allt af varsamma och samvetsgranna innehafvare, och jag betviflar icke heller, att framtida justitieombudsmän komma att visa sig väl skickade för ett sådant värf i en sådan anda.

Däremot betviflar jag, att denna justitieombudsmännens ämbetsutöfning på ett riktigt sätt kommer att befrämjas, om han får vid sin sida en kollega på det militära lag- och författningsom-

rådet. Redan det är ganska betänkligt, såsom synes af hvad hr statsrådet sagt, liksom ock af utskottets betänkande, att det är skäligen kinkigt och svårt att uppdraga en bestämd skillnad mellan justitieombudsmannens nuvarande och militieombudsmannens blifvande funktioner för att undvika kompetenskonflikter. Visserligen skulle man kunna välja en ganska vig utväg, om man på dessa ombudsmän öfverflyttade en princip från det gamla Roms folktribunat, i det man läte den ene ha ett obetingadt veto mot den andre.

Jag lämnar emellertid åsido, huruvida justitieombudsmansämbetet skulle kunna på ett lyckligt sätt förlikas med militieombudsmansämbetet. Däremot tror jag, att det senare icke kommer att inverka fördelaktigt på vårt försvars utveckling och bestånd. Hvad än må ha sagts om inskränkningar i den blifvande militieombudsmannens befogenheter af hr statsrådet och äfven af den ärade reservanten i konstitutionsutskottet, så torde det dock icke kunna bestridas, att blott och bart närvaron af en sådan öfverkontrollör öfver allt hvad befäl heter kommer att verka skadligt på en armé och i synnerhet på en modern armé, hvars effektivitet just består däri, att befälets myndighet får göra sig gällande i alla grader och under alla förhållanden. Det kunde vara annorlunda på 1700-talet, då man i somliga länder hade t. ex. ett kontrollerande hofkrigsråd. Operationerna gingo då långsamt, och då kunde man ha en sådan där kontrollör inom ett hofkrigsråd, som satt och öf-

vervakade generalerna, medan dessa verkade på slagfältet.

Det talas, åtminstone i förbigående, i utkastet till instruktion för militieombudsmannen — något mer än ett utkast kan det icke kallas vare sig å Kungl. Maj:ts eller å utskottets vägnar — bl. a. om att militieombudsmannen bör närvara vid större fältöfningar. Han skall således komma i omedelbar kontakt med armén, och då frågar man sig ovillkorligen: skall icke militieombudsmannen följa armén äfven under själfva fälttåget? I så fall skall han närvara äfven då våra trupper befinna sig i operation mot fienden. Han skall äfven då vara i tillfälle att mottaga klagomål från soldater öfver deras behandling. Han skall exempelvis kunna inlägga sitt veto mot en general, som ålägger sina trupper en marsch, som enligt ombudsmannens och förmodligen enligt åtskilliga soldaters mening förefaller mer än vanligt ansträngande. Under sådana förhållanden kan det hända, att just själfva detta ingrepp af militieombudsmannen kommer att verka afgörande för själfva fälttågets utgång, — säkerligen icke till våra truppers seger, utan snarare tvärtom.

Vidare säges det, att denne militieombudsman skulle vara en sakkunnig och opartisk myndighet. Hvad då först sakkunskapen beträffar, måste jag erkänna, att vid den ursprunglige motionärens första yrkande var det verkligen fråga därom, att ombudsmannen skulle äga något slags militär kunskap. Detta har sedermera såväl motionären som andra, som funnit behag i detta nya ämbete,

låt it helt och hållet falla. Däremot yrka de fortfarande på att han skall äga lagkunskap. Det är gifvet, att detta är ett slags sakkunnighet, men tyvärr en sakkunskap, som icke står i förhållande till de uppgifter, som det här gäller att lösa. Ty huru kan man begära, att en jurist skall kunna utan vidare bedöma de förhållanden eller missförhållanden, som kunna inträffa i en armé?

Hvad återigen ombudsmannens opartiskhet beträffar, hemställer jag till kammaren, huruvida det verkligen kan anses vara en opartisk myndighet, som väljes genom elektorerna från båda kamrarna, elektorerna, som naturligtvis tillhöra särskilda partier, låt vara efter proportionalistisk ordning. Militieombudsmannen blir således enligt min tanke hvarken en sakkunnig eller en opartisk myndighet.

Jag kan ej heller dela hr statsrådets uppfattning, att just militärväsendet, härväsendet, skulle vara särskildt ägnadt för en sådan ombudsmans verksamhet. Hufvudskälet för inrättandet af detta ämbete är ju, att man därigenom hoppas bekämpa det misstroende, som råder på många håll emot vårt militärväsen. Då vill jag fråga: råder icke på ganska många håll ganska stort misstroende mot t. ex. kyrka, skolväsen, medicinalväsen och framför allt mot vårt hospitalsväsen? Jag tror, att kommande justitieministrar skulle kunna ha lika goda skäl för att föreslå upprättandet af ytterligare nya ombudsmansämbeten. Kanske de då vilja föreslå äfven jurister till alla dessa nya ombudsmän, som kunna komma ifråga. Men kanske man helt och hållet släpper den sakkunskapen

och öfverlåter åt t. ex. en general att vara »pedagogieombudsman» o. s. v.

Således tror jag, att blott och bart därigenom, att man inrättar ett nytt ombudsmansämbete inom det militära området, man vedervågar en utveckling af detta ämbete till ett slags omfattande folktribunat, hvars betydelse kan blifva rätt ödesdiger för vårt statsskick.

* * *

Med anledning af hr statsrådets yttrande (»det har dröjt öfver ett sekel mellan det första och det andra steget, på den väg, hvarom det nu är fråga»), att det ej skulle behöfva innebära någon fara för framtiden att nu instifta ett nytt ombudsmansämbete för ett nytt område, vill jag blott påpeka, att det visserligen varat ett helt århundrade eller mer mellan justitieombudsmansämbetets inrättande och det nu föreliggande förslaget, men att å andra sidan vi ju alla veta, att tiden går synnerligen fort i våra dagar, och hvad som förut kräft ett århundrade behöfver kanske ej kräfva så många år under nuvarande tidsomständigheter.

Mot en invändning, att militieombudsmannen blott skulle äga en kontrollerande, ej en omedelbart ingripande myndighet, vill jag först och främst anmärka, att äfven justitieombudsmannen redan har på förhand ingripit i ämbetsmäns tjänsteutöfning och sålunda icke inskränkt sig blott till att efteråt kontrollera deras verksamhet. Och för det andra vill jag också framhålla, att

blott och bart hotet om en sådan kontrollerande maktutöfning efteråt kan räcka till för att under ett fälttåg lägga stora stötestenar i vägen för vederbörande generalers verksamhet.

Slutligen begagnar jag tillfället för att tillägga, — med afseende på det för militieombudsmansämbetets upprättande anförda skälet, att vi däri-genom skulle blifva kvitt den nuvarande civilkommissionen, — att ingen kan högre än jag hysa den önskan, att civilkommissionen må så snart som möjligt upphöra med sin verksamhet. Äfven jag har haft tillfälle att uttala mig, ehuru icke inom riksdagen, om förslaget angående denna kommission. Men jag vill också anmärka, att civilkommissionen har ett bestämdt företräde framför militieombudsmansämbetet. Civilkommissionen kan nämligen afskaffas helt enkelt genom en regeringsåtgärd af Kungl. Maj: t. Däremot fordrar militieombudsmansämbetets afskaffande, när detta, såsom jag hoppas, snart nog efter dess inrättande kommer på tal, en ändring af våra grundlagar, således Kungl. Maj: ts och båda kamrarnas samverkan.

För att ådagalägga, att trots all den kritik, som i kammaren riktats mot militieombudsmansämbetet, inga misstankar kunde göras gällande med hänsyn till försvarskompromissens genomförande, begärde jag votering, som utföll med 110 ja (för konstitutionsutskottets hemställan) och 9 nej.

Sverige i världsbranden.

Föredrag (Allm. Valmansförb.) i Västervik 23 aug. 1914.

Samling kring konungen.

Det är i en djupt allvarlig stund, som jag nu hörsammar den vänliga uppmaning man ställt till mig från denna stad att här uttala mig om vårt fäderneslands närvarande läge.

Att nyvalen till riksdagens Andra kammare för nästkommande treårsperiod stå för dörren, — det är visserligen maktpåliggande nog för vårt land, med hvars förestående öde äfven de i sin mån måste anses på det närmaste sammanhänga. Men dessa val skola denna gång försiggå i världs- krigets skugga eller, rättare sagdt, under den upplågande och oberäkneligt omkringsiggripande världsbrandens bjärta och bländande återsken. Det gäller alltså för våra valmän öfver hela vårt land, att de nu må noga besinna och fullgöra sitt värf icke efter inrotade klassintressen och partisynpunkter, utan först och främst med uppriktigt och oförskräckt öfvervägande af fäderneslandets allmänna kraf, med varma hjärtan, men ock med lugna och eftertänkande hufvud.

Därtill hör äfven, att dessa val ej öfverdrivas i sin inverkan på landets välfärd, särskildt att man ej väntar för mycket blott och bart af vår

riksdag för rikets upprätthållande i de tider, de faror, som stunda. Långt betydelsefullare är, att hela det svenska folket, valmän som valde, män och kvinnor, vi alla och enhvar på sin post och efter sin förmåga, samlas endräktigt, såvidt möjligt, i uppsåt och gärning till fosterlandets försvar omkring vår konung, som med ett sådant vårt bistånd är nu, liksom i forna dagar, den högste och kraftigaste målsmannen för den svenska rikstanken.

Med hvilka känslor vi böra gå de kommande händelserna och pröfningarna till mötes, däröm har konungen också, sin plikt likmätigt, velat erinra oss i sin kallelse till den bot- och bönedag han påbjudit öfver hela riket. Vi måste, om vi kunna och få hoppas på framgång, lita till någonting högre än våra mänskliga bemödanden allenast:

Fräls oss ur all nöd, hvarmed kriget nu hotar. Beskydda, uppehåll och hjälp alla dem, som kallas till fosterlandets försvar. I Ditt namn uppresa vi baneret.

Mammonskulten i statslifvet.

Vi måste likaledes alla, hvar och en för sig och å hela vårt folks vägnar, vidgå, att vi ha mycket att försona och bättra, som blifvit förbrutet och försummadt under vår hundraåriga fred.

För att ej gå längre och djupare i vår själf-rannsakan än hvad som lämpar sig och ligger närmast till hands i denna stund af politisk dryftning, nödgas vi dock åtminstone erkänna, att vårt of-

fentliga lif varit alldeles för mycket upptaget och genomsyradt af idel bekymmer och strider om vår timliga välmåga, om våra inbördes rättigheter, friheter och anspråk i allsköns ekonomiska ting.

Det är godt och väl och ingenting att klandra, om äfven samhället såsom ett helt, om staten såsom den högsta organiserande makten uppkallas och anlitas till att äfven främja medborgarnas förvärf och välstånd, när de ej själfva mäktade reda sig till fullo på egen hand. Men det kan blifva och det har blifvit hos oss, ej minst på senaste tiden, något för mycket af all denna ekonomiska fostran, och, man frestas att säga, af all denna offentliga Mammonskult.

Det har ju gått så långt, att när i sammanhang med vår senaste stora och verkligen pröfvande fråga, med uppgörelsen efter 1905 års unionsbrott, en lösen hastigt utgick och spriddes till hvad som då kallades »nationell samling», så uppfattades och tillgodogjordes denna »samling» kanske allra mest såsom ett samfällt uppåd till täflan om statshjälp och om alla slags andra utvägar till äfventyrligt ekonomiskt »uppsving».

I själfva verket blef det ej och kunde det ej blifva någon verklig samling om dylika syften. Det är visserligen sant, och vi äga fulla skäl att tillsammans glädja oss däröfver, att vårt folk har gjort ofantliga framsteg på den industriella utvecklingens bana, i synnerhet genom eget företagsamt arbete och klokt beräknande omtanke. Men hur mycket har ej blifvit förspilldt af sann-

skyldig folkkraft genom svindlande förvärfsbegär och framför allt genom det split och kif, som nödvändigt framkallas af ensidiga, om än i och för sig till en viss grad berättigade, sträfvanden efter bättre och rikligare utkomst. Ty hvarken ekonomiska eller andra enskilda intressen låta utan vidare sammanjämka sig inbördes. De betingas, sådana intressen, af fritt spelrum för skälig täflan, som likväl lätt urartar till upprifvande och hänsynslös konkurrens eller klasskamp.

Det är alltså ej på den vägen, i kraft af en öfvervägande ekonomisk utveckling, som ett folk kan och skall samlas, när det gäller allvar i fäderneslandets tjänst. Icke rättigheter och förmåner, utan skyldigheter och uppoffringar tarvas för att binda folket tillsammans i ett lefvande och fast medvetande om ett högre ansvar, för kommande slakten såväl som för oss själfva, som nu trifvas och verka i våra särskilda kall och förvärfsarbeten.

Det är därför, som försvarsfrågan, äfven oberoende af den omedelbara krigsfarans hot, måste utgöra kärnan och den högsta begränsande uppgiften i hela vårt politiska lif. Ty fosterlandsförsvarets väsen består däri, att hvarje medborgare inom detta område icke har att söka sitt eget, utan att underordna sig det allmännas kraf, intill sitt eget lifs uppoffring, och sålunda fostras till det rätta sinnelaget såsom delaktig i statens lif öfver hufvud. Därför måste också försvarets kraf begränsa allting annat, som gör anspråk på statens understöd eller medverkan. Det är lika-

ledes därför, som folkets samling i försvarets namn därjämte måste innebära en samling omkring konungen, som ju representerar den öfver oss alla, äfven öfver honom själf, bjudande statsmakten, icke något särskildt, mer eller mindre befogadt intresse i samhället.

Vår försvarsfrågas nuvarande läge.

Det vore lyckosamt och väl, om sådana åskådningar finge göra sig tillbörligen gällande i vårt offentliga lif, enkannerligen äfven i vårt riksdagsarbete. Onekligen ha de ödesdigra världshändelser, som vi nu upplefva, ej alldeles förfelat sin väckande inverkan till och med på sådana sinnen, som intill det yttersta förstocket sig i trånga och skefva partiintressen. Men tyvärr är det ännu långtifrån, att den senkomna och oväntade väckelsen hunnit verka en sådan omvändelse med åtföljande gärningar, som fosterlandet har rätt att kräfva af ansvarsbärande män i dessa dagar.

Det bjuder mig emot att offentligen nämna namn, som i och för sig ej betyda synnerligen mer än skyltar för vissa partiriktningar, som måste framför allt såsom sådana bekämpas. Jag skall ej heller taga namnen i min mun, utan hålla mig till hvad som å dessa partiriktningars vägnar förkunnas och åtgöres.

Det troddes verkligen, att enighet i försvarsfrågan vid denna riksdag äntligen blifvit någorlunda tryggad därmed, att liberalerna släppte sin »delade linje», som de så envist hade gjort till sin partisymbol. Men det har visat sig, att denna

uppfattning varit ett misstag. Efter den första öfverraskande »kapitulationen» angående öfnings-tidens utsträckning har man i försvarsutskottet lika hårdnackadt som förut fortfarit att pruta ned regeringsförslagets så blygsamt tilltagna fordringar med afseende på flottan, artilleriet, kavaleriet och reservernas befälskadrer.

Jag kan icke ingå närmare i dessa förhandlingars detaljer, för det första enär de naturligtvis omsvepas af den alltid i det längsta omhuldade partisekretessen, men vidare också därför att det sannerligen ej lönar mödan att nu mycket tala därom. Det må vara nog att konstatera, att man just nu har funnit det lämpligt att ytterligare draga ut på tiden med försvarsfrågans behandling.

Samtidigt fällas uttalanden, som häntyda därpå, att ej ens den medgifna öfnings-tidens upprätthållande kan anses garanterad för framtiden, eftersom man genom vägran af nödiga anslag hoppas kunna, så att säga, neutralisera hvad som uttryckligen månne komma att stadgas i värnpliktslagen. Tillika utsprides ett slags manifest »till landets frisinnade valmän» med verklig intressanta upplysningar om partiledningens åsikter och afsikter.

Däri häfdas bl. a., att motståndarna »ställt sig på en i riksdagens häfder alldeles ny ståndpunkt vid behandling af försvarsfrågan», emedan det »hittills varit så, att de militära fackkrafven aldrig af riksdagen tagits, så att säga, obesedda».

Alltså, med andra ord, det småaktiga nedprutningsbegäret, i strid mot sakkunskapen, upphöjes

rentaf till en häfdvunnen riksdagsklenod, och försvarsvännernas fasta beslut att åtminstone för denna gång afböja det ovärdiga mäklandet brännmärkes såsom ett slags attentat mot inrotad ärevärdig riksdagshäfd. Därvid omförmäles naturligtvis ej, att den kompromiss, som kunde komma i fråga utan kränkande af sakkunskapens oeftergifliga kraf, redan var undångjord på förhand i och med det kungliga förslaget.

Jag vill ej fästa mig vid manifestets vidlyftiga och advokatoriska försvar för brytandet af de s. k. »vallöftena» i och genom »kapitulationen». Dessa liberalernas förflugna »vallöften» intressera oss försvarsvänner ganska litet, och herrarna må uppgöra den affären bäst de gitta med sina godtrogna valmän.

Däremot synes det oss ännu mera karakteristiskt, att »kapitulationen» framställes väsentligen såsom »det yttersta offret åt nationell enighet», såsom »offer åt ett parti», d. v. s. åt den s. k. »högern», mot hvars »hotande välde» det på samma gång förklaras »oundgängligen nödigt att sätta en damm» genom de kommande valen.

Alltså, hvad man nödd och tvungen offerar åt försvarets oeftergifliga kraf, det fattas med motvilja såsom ett »offer åt högerpartiet». Kan det väl tydligare bekännas, att försvarets sak är motpartiets, d. v. s. just »högerns» sak, och att man själf betraktar försvarsfrågans behandling i riksdagen såsom väsentligen en fråga om uppgörelse emellan olika partier?

Samma underliga och, man kan väl säga, ovär-

diga uppfattning af försvarsfrågans innebörd framgår äfven af de meddelanden, som göras om parti-förhandlingarna omedelbart före »kapitulationen».

Vi få nu veta — hvilket vi alls ej visste om förut — att det beryktade anbudet om 310 dagars öfningstid ställdes först till socialisterna, innan det framfördes till högern. Afsikten var alltså uppenbart, att man hoppades med socialisternas tillhjälp i riksdagen genomdrifva detta sällsamma förslag till »nationell enighet» icke förmedelst uppgörelse, utan genom den förenade vänsterns tvångsmakt på röstsedlarnas väg. Men när socialisterna afvisade planen af åtskilliga skäl, som ej vidare intressera oss här, först då vände man sig till högern, som naturligtvis genast afböjde detta nedprutningsförsök.

I sammanhang med dessa förhandlingar bakom kulisserna tror jag mig utan indiskretion kunna meddela några ytterligare upplysningar, som äro lika betecknande för liberalernas förfaringssätt.

Deras ombud vände sig, efter förkastandet af de 310 dagarna, till högern med en antydan, att möjligen en utsträckning till 335 dagar, alltjämt på den »delade linjen», skulle kunna antagas. Men de önskade, att detta anbud icke skulle framställas såsom deras eget, utan såsom ett högerens förslag till dem själfva. Man gick dem såtillvida till mötes, att detta förslag verkligen dryftades inom vårt parti, men då det där befanns oantagligt, naturligtvis ej heller framställdes å våra vägnar. Först då funno liberalernas advokater, att deras spel med den »delade linjen» var ohjälpligt

förloradt, och då ändtligen bekvämde de sig till »kapitulationen» för den »sammanhängande» linjen såsom det ur partisynpunkt jämförelsevis minsta af åtskilliga onda ting.

Hvad skall man nu säga om sådana partimanövrer? Antydningen om 335-dagarsförslagets framställande såsom ett högeranbud var naturligtvis en advokatorisk fint, beräknad på att dels locka högern till ett skenbart uppgifvande i förväg af den »sammanhängande» linjen, dels få ett anbud på 335 dagar, som sedan under förhandlingarnas fortsättning kunde ytterligare nedprutas dels genom det vanliga simpla schackrandet, dels genom konstlade uträkningar om t. ex. huru många vinterdagar gå på en sommardag m. m. dylikt.

Finten misslyckades, och nu stå liberalerna där med sin »kapitulation» och sina förtviflade ansträngningar att i hemliga detaljförhandlingar på andra punkter nedpressa Kungl. Maj:ts förslag under det oeftergifliga, det minsta möjliga i sak och effektivitet.

Vi veta ännu ej, huru det går därmed i denna genom liberalernas partinit så otillbörligen uttänjda sommarriksdags yttersta dagar eller veckor. Men det må verkligen utan närgångenhet kunna hemställas till Sverges valmän, till hvilket parti de än månde räkna sig, huruvida de kunna hädanefter känna sig försvarade med att för de år, som förestå under svårare och brydsammare utsikter än någonsin, återvälja partiledare af sådan ad-

vokatorisk kaliber eller andra män, som villigt böja sig under sådana ledares viljor eller nycker?

Utrikespolitikens missbruk i valstriden.

Till de försvarspolitiska meriter, som åberopas i det nyss omtalade valmanifestet, tillfogas ytterligare några andra, som förmenas redan vara inhöstade på det nu mer än någonting annat betänkliga utrikespolitiska fältet. Och på samma gång utkastas i antydande och försåtliga ordalag den beskyllningen mot vänsterns motståndare, att vi å vår sida eller åtminstone många bland oss arbeta på att indraga vårt land i utrikespolitiska äfventyr. Beskyllningen framträder så mycket lömskare, som det liberala valmanifestet, när däri talas om nödvändigheten att »slå vakt om neutralitetens upprätthållande», i omedelbart sammanhang därmed uppfordrar valmännen »att stödja den ansvariga regeringen i dess bemödanden härutinnan», d. v. s. i att upprätthålla neutraliteten. Med andra ord, samma »ansvariga regering», som liberalerna först på det hätskaste sätt angripit såsom en konstitutionsfientlig »kungaregering», denna regering hänvisas nu till de oförvitliga och utrikespolitiskt fjärrskådande liberalernas välviliga skydd åtminstone mot en riksfarlig och påträngande del af högerpartiet.

Om sådana valtaktiska metoder kan ingenting lindrigare utsägas, än att de erinra om frihetstidens mörkaste skeden, då mössorna äflades att framställa sig själfva såsom den obetingade fredens förfäktare mot en »äfventyrspolitik», som i

hvarje fall till uppsåtet var fosterländsk och icke ville understödja rikets fiender i deras angrepp. Nu råder endast den skillnaden, att det ej kan vara det ringaste tal om någon »äfventyrspolitik» annat än i skrufvade och advokatoriska valminafester.

Men hvad ha då liberalerna i själfva verket gjort för att tillägna sig förtjänsten och berömmet af en skarpsynt, klok och sansad utrikespolitik?

Det hänvisas bl. a. till det beryktade »Karlskronatalet», som väl vid det här laget borde få stanna kvar i papperskorgen. Där yttras några fraser om världsfredens »sköra tråd», som »genom tillstötande omständigheter kan brista». Men dessa fraser, som nu uttolkas såsom en statsmannamässig varning för världssituationens faror, användes, kort före jul, blott för att öfverskylda de viktigaste försvarskraftens uppskof i tredskande partiintressens tjänst. Annars borde man väl haft rätt att vänta, att den, som nu säger sig ha så klart genomskådat Balkankrigets innebörd, också skulle ha dragit de fulla konsekvenserna för Sverges räkning af denna sin insikt och följaktligen ha uppfordrat hela folket att, med bortseende från gammal olust och gamla fördomar skrida till försvarsfrågans lösning »nu, ofördröjligen och i ett sammanhang».

Med Karlskronatalets utrikespolitiska visdom är det sålunda klenst bevändt. Hur det verkligen hängde ihop med visdomen, det ter sig ännu tydligare i några sällsamma uttryck, som nästan

synas ofrivilligt frampressade under den öfvervåldigande sanningens nödtvång.

»Plötsligt», heter det, »tändes världsbranden». »Nu har den mest utomordentliga händelse, som världen skådat sedan ett sekel tillbaka, inträffat.»

Sådana utbrott af hjälplös öfverraskning kunna endast förklaras genom en häpnadsväckande brist på kunskap och omdöme, som visserligen icke kunnat förvärfvas under åratals intriger i riksdagskorridorerna och partikonklaver, utan måste kräfvat som sin första förutsättning åtminstone någon allvarlig uppmärksamhet på det stora, som i dagens fulla ljus händer och sker utanför dylika skumma nästen.

Och hvartill användes nu denna plötsligt förvärfvade upplysning om världsbrandens utbrott? Det första intrycket har varit den simpla förargelsen öfver afbrottet i riksdagsintrigernas fortgång. »När allt sålunda blifvit», heter det, »genom världshändelsernas våldsamma tryck hvälfdt ur alla gängor äfven hos oss», då måste dess värre den liberala utskottsmajoriteten skrida till »kapitulation» i fråga om den »delade linjen». Det säges ingalunda, snarare motsatsen, att man därigenom velat vinna ett starkare försvar. Tvärtom söker man ursäkt, att man sträckt vapen, med hänvisningar allenast till den formella »enighetens» uppnående, vare sig genom försvarets stärkande eller ej.

Och ett sådant parti, som ej ens »under världshändelsernas våldsamma tryck» mäktar höja sig

till en kraftigare och ädlare uppfattning af försvarets kraf, ett sådant parti vågar inför Sverges valmän framställa anspråk på en högre utrikespolitisk kompetens med hänsyn till kommande faror! Och det är samma parti, som vågar beskylla svenska fosterlandsvänner för en riksfarlig »äfventyrspolitik», — liksom ej det våldigaste äfventyret bestode i att förhala och försumpa de oundgängligen nödiga ansträngningarna för vårt försvars utveckling.

Den sannskyldiga neutralitetspolitiken.

Till sist blott några ord för att bemöta de anklagelser, som utspridas för att gifva liberalerna sken af neutralitetspolitikens rättsinniga och välbehöfliga försvarare »emot hvem det vara mände», enligt den fras, som man nu söker sätta i gång såsom ett fångande slagord.

Neutraliteten, d. v. s. en fri stats berättigade åstundan att hålla sig utanför andras väpnade tvister, kan vara tillika en fruktbärande affär för en sådan stat, om nämligen alla gynnsamma tillfällen tagas i akt och vederbörligen utnyttjas. Tyvärr har det visat sig, att vi här i Sverge i början hemfallit till en obefogad skrämsel, som framkallat förhastade och inskränkande åtgärder till skada för våra egna intressen och äfven för vårt anseende och vår trygghet inför utlandet.

Vi må hoppas, att denna skrämsel snart skall öfvervinnas, på det att vi verkligen måtte få njuta af neutralitetens välsignelser och frukter. Vi böra också nogsamta besinna, att neutraliteten icke

betyder likgiltighet eller dåsig och ängslig oversamhet, än mindre ett uppgifvande af vårt själfständiga omdöme och af vår rätt att fritt uttala oss inbördes om de epokgörande tilldragelser, som redan inträffat och framdeles äro att vänta, — naturligtvis under ärligt iakttagande af alla de former, som äfven under fredliga förhållanden krävas af omdömesgilla betraktare af världshändelsernas gång.

Just nu böra vi söka draga alla de lärdomar vi kunna, äfven till vårt eget fäderneslands försvar och förkofran, af hvad vi nu få upplefva, utan föraktlig räddhåga liksom utan böjelse för onödiga äfventyr. Detta är oss ej heller betaget i vårt fria och själfständiga land, liksom det ingalunda är någon politisk neutralitetsplikt att af hålla oss från alla slags omdömen till förmån för den ena eller andra krigförande makten.

Då jag t. ex. här öppet uttalar, att jag, i likhet med de flesta tänkande i vårt land, tillönskar de tyska och österrikiska vapnen afgörande framgångar, så har jag därmed ingalunda i min mån satt mig upp emot Sverges nu förklarade neutralitet eller mot regeringens åtgärder för att häfda denna neutralitet.

Sådana önskningsar innebära ingen hätsk fiendlighet mot andra kämpande makter, ej heller någon oförsiktighet med hänsyn till vårt eget land. Vi kunna ej dölja för oss, att Ryssland, med eller utan världskrigets komplikationer, i synnerhet på senaste tiden visat sig farligt för Sverige. Därför kunna vi ej annat än känna oss väl tillfreds, om

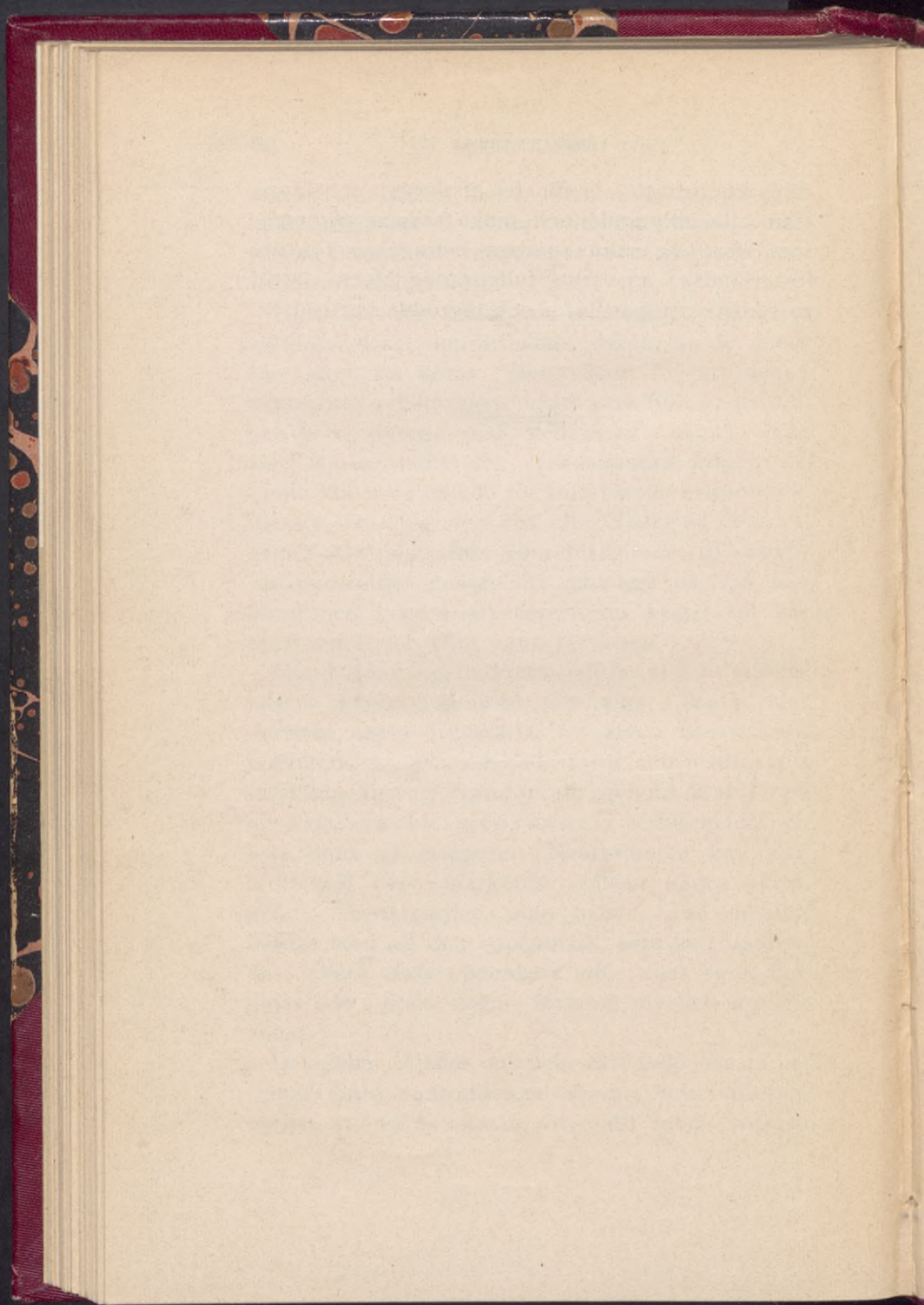
den ryska makten, mot hvilken vi fordom på egen hand utkämpat så hårda strider, nu tillbakavisas genom andras ansträngningar, som vi ej behöfva verksamt understödja.

Huruvida vår önskvärda neutralitet i längden verkligen kan upprätthållas, därom är det ännu för tidigt att döma. Men säkert är, att denna neutralitet ovillkorligen måste vara fullt väpnad, såvida ej Sverge skall nedsjunka i samma läge som Korea under det rysk-japanska kriget, sålunda blifva en lekboll för främmande krigförande makter, vare sig den ena eller andra af dem angriper vår neutralitet eller föregifver sig skydda vår neutralitet genom att påtvinga oss sitt förbund och genom att öfverflytta kriget till vår egen mark och våra egna farvatten.

Man häfdar ingen »allianspolitik» och än mindre någon »äfventyrspolitik», om man i dessa tider djärfves öppet framhålla, att äfven neutralitetspolitiken har sina särskilda faror och medför sitt särskilda ansvar, framför allt genom krafvet på ett allt starkare försvar, i verkligheten och icke blott på papperet. Neutraliteten kan icke blott och bart »markeras», såsom några påstå, genom skenåtgärder, utan måste i full mening häfdas med all den vapenmakt, som kan uppbyggas. Detta visar uppenbart inför allas ögon Belgiens öde i dessa dagar, förutom mycket, mycket annat.

Det gäller således, att hela vårt folk just nu besinnar detta neutralitetens ansvar, och i all synnerhet att våra valmän, öfverallt inom Sverges

rike, icke utsätta sig för det äfventyret att släppa fram till inflytande och makt sådana personer, som visat sig sakna nödiga betingelser för det fosterländska ansvarets fullgörande äfven i strid mot kortsynta partiläror och ingrodda partisyften.

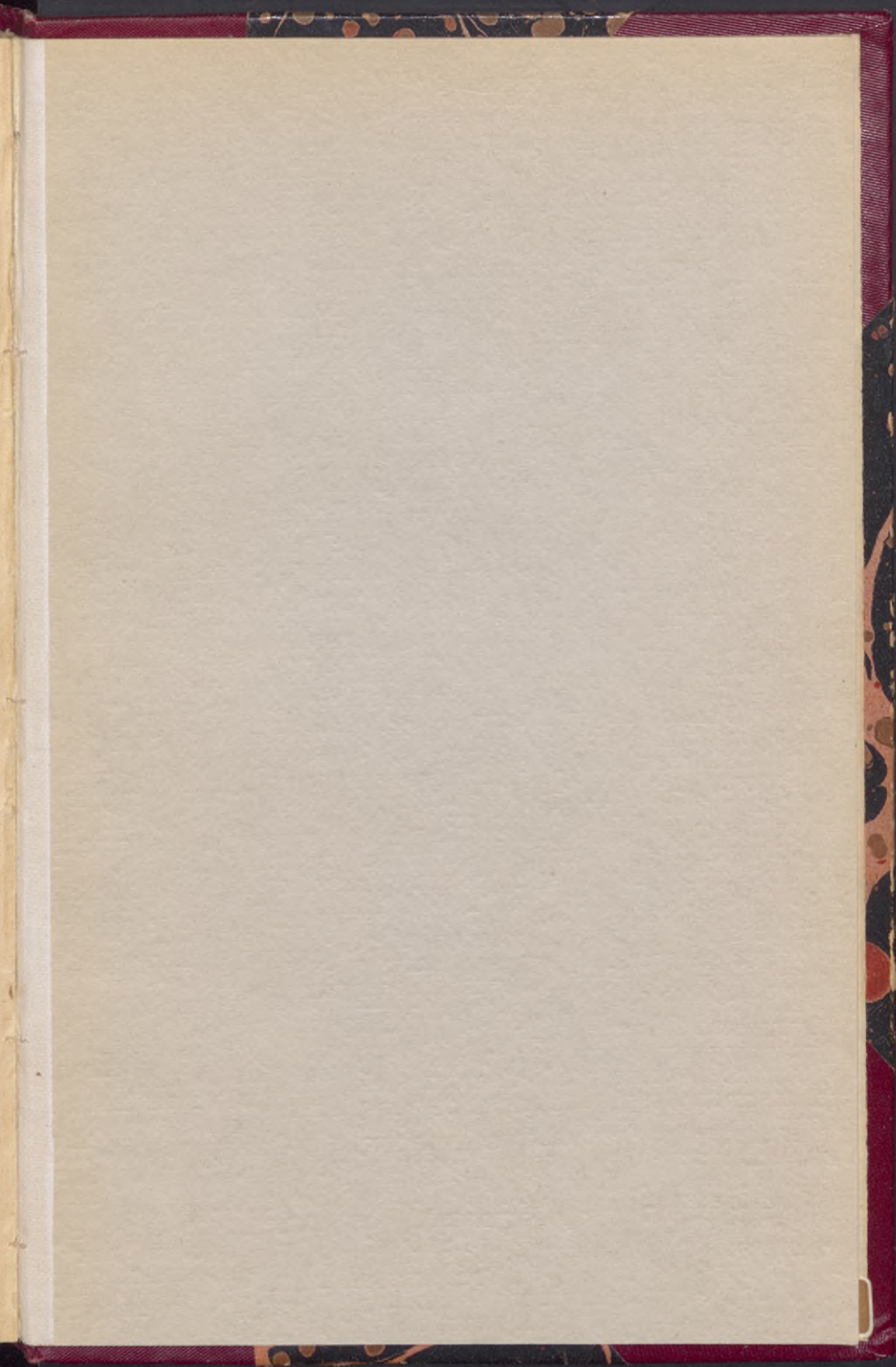

INNEHÅLL.

	Sid.
Konungadömet och folket	1
Folkhär och demokrati	8
Vårt ansvar och vår fara	15
Försvaret främst	34
Valsedelmajestätets diktamen	41
Svensk utrikespolitik och Ryssland	49
Svensk fredspolitik	58
Rysk "försvarshets"	67
En värdefull pressdiplomat.....	75
Rätt och makt i politiken	84
Skandinaviens neutralisering	91
Kultur och försvar	97
Försvarsförbund med Norge	103
Nykterhet och försvar.....	112
Militieombudsmannen	120
Försvarsrörelsens lifskraft	127
Parlamentsleda	134
Neutralitet eller allians?.....	141
Fäderneslandets ödestimme	149
En sprängd riksdag.....	161
Militieombudsmannen inför riksdagen	166
Sverige i världsbranden	174

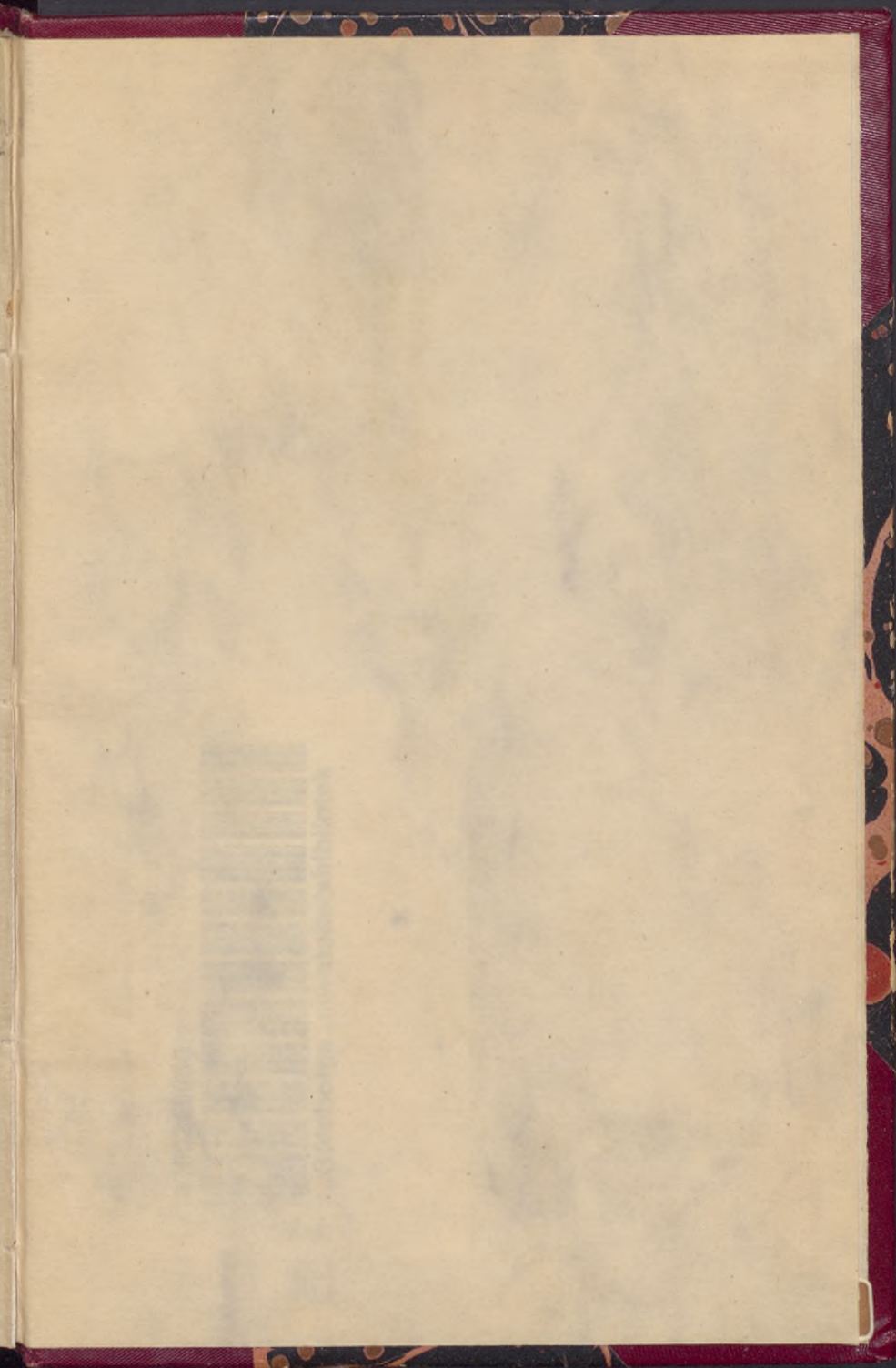
19/10/29
Hads. 49.6

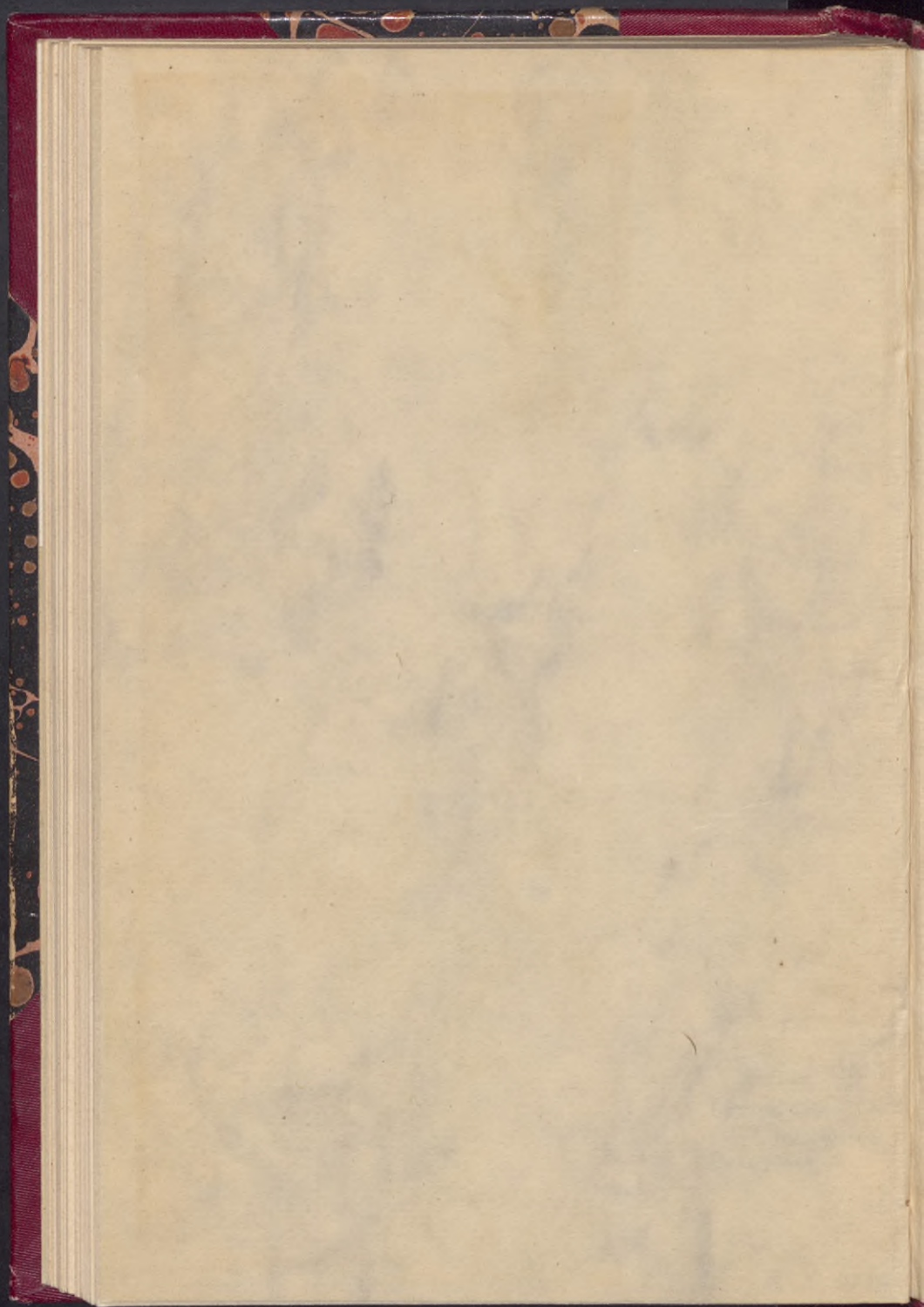
13

PRIS 2 KR.

Uppsala 1914
K. W. Appelbergs
Boktryckeri

6000266050

Göteborgs universitetsbibliotek

2,45

JOHN JOHNSON
BOKBINDARE
GÖTEBORG

